

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**KONAR- GÖÇER TÜRK TOPLULUKLARINDA HALK
İNANÇLARININ İNCELENMESİ: SARIKEÇİLİLER ÖRNEĞİ**

İlbey DÖLEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Ocak - 2013**

**T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**KONAR- GÖÇER TÜRK TOPLULUKLARINDA HALK
İNANÇLARININ İNCELENMESİ: SARIKEÇİLİLER ÖRNEĞİ**

DANIŞMAN: Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN

İlbey DÖLEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KAHRAMANMARAŞ
Ocak - 2013**

**KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**KONAR- GÖÇER TÜRK TOPLULUKLARINDA HALK
İNANÇLARININ İNCELENMESİ: SARIKEÇİLİLER ÖRNEĞİ**

İlbey DÖLEK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kod No :

**Bu Tez / Proje/...../..... Tarihinde Aşağıdaki Jüri Üyeleri Tarafından
Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Kabul Edilmiştir.**

.....
**Yrd. Doç. Dr. Hamza
KARAOĞLAN
BAŞKAN**

.....
**Prof. Dr. Mehmet Ali
KİRMAN
ÜYE**

.....
**Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN
ÜYE**

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.....
**Unvan, Adı Soyadı, İmzası
Enstitü Müdürü**

Bu çalışma.....tarafından desteklenmiştir.
Proje No:.....

Not: Bu tez ve projede kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**KONAR- GÖÇER TÜRK TOPLULUKLARINDA HALK
İNANÇLARININ İNCELENMESİ: SARIKEÇİLİLER ÖRNEĞİ**

İlbey DÖLEK

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN

Yıl : 2013 , Sayfa: 104+8

Jüri : Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN (Başkan)
: Prof. Dr. Mehmet Ali KİRMAN (Üye)
: Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN (Üye)

Sarıkeçili Yörük aşireti konar-göçer kültürün son temsilcisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Konar-göçer Yörük kültürü Orta Asya'dan Balkanlara kadar uzanan kadim bir gelenektir. Sarıkeçili Yörükler atalarının gittiği bu yolda bin yıldır yürümektedirler. Onlar için keçiler, yaylalar ve köklü gelenekleri vazgeçilmezdir. Bu çalışmada, Konar-göçer Türk topluluklarındaki halk inançlarını, Sarıkeçili Yörük aşireti örneğinde inceledik. Eski Türklerin dini inançlarının etkisi hala günümüzde görülmektedir. Aynı zamanda İslam dini ile iç içe geçmiş birçok halk inancı doğum, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerinde yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sarıkeçili, Yörük, konar-göçer, hayvancılık, halk inançları

DEPARTMENT OF PHILOSOPHY AND RELIGION SCIENCE
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM UNIVERSITY

ABSTRACT

MA THESIS

**A STUDY OF FOLK BELIEFS OF NOMADIC TURKISH
COMMUNITIES: THE CASE OF SARIKEÇİLİ**

İlbey DÖLEK

Supervisor : Asst. Prof. Dr. Hamza KARAOĞLAN

Year : 2013 , Pages:104+8

**Jury : Asst. Prof. Dr. Hamza KARAOĞLAN (Chairperson)
: Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN (Member)
: Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN (Member)**

We encounter Sarikeçili Yuruk clan as the last representative of Nomadic culture. The nomadic culture of the Yuruks is an ancient tradition extending from Middle Asia to Balkans. Sarikeçili Yuruks are walking on the path of their ancestors. We can say that their goats, plateaus and deep-rooted traditions are indispensable for them. In this study, we studied beliefs of nomadic Turkish Communities on the example of Sarikeçili. The effect of the religious beliefs of the ancient Turks is still seen today. At the same time, many folk beliefs inextricably intertwined with the religion of Islam take place in stages of life such as birth, marriage and death.

Keywords: Sarikeçili, Yuruk, nomadic, animal husbandry, folk beliefs.

ÖNSÖZ

Bütün canlılar gibi insanlar da doğar, büyür ve ölürler. İnsanların bu yaşam çizgisinde doğumun, yaşamın ve ölümün ayrı bir yeri vardır. Fakat ölüm diğerlerine göre daha ön plana çıkmaktadır. Çünkü ölüm denilen kısa çizgiden ötesi bilinmemektedir. Bu bilinmezliğe giderken insanlar çeşitli önlemler almışlar ve inanç kavramını ortaya çıkarmışlardır.

Dünyadaki dinlerin niçin ortaya çıktığına baktığımızda farklı nedenler vardır. Araştırmacılar eski Türklerin inanç sistemlerinden biri olan Şamanizm'i, Kuzey Asya'daki insanların yaşadıkları açlık, aşırı soğuk ve buna bağlı dış etkenlere bağlamaktadır. Bizim amacımız Şamanizm bir din midir, değil midir sorusuna cevap aramak değildir. Sadece Türk dünyasında tespit edilen inançların Sarıkeçili Yörüklerde var olup olmadığını tespit etmektir. Toroslardaki göçerler eski Türk inanç izlerinin bulunması açısından oldukça zengin bir kültüre sahiptir. Bu görüşümüzü ünlü Türkolog J.Paul Roux'un " Eski Türklerin ve Moğolların dini inançlarını günümüzde bulmak isteyenler Güney Türkiye'nin göçebe geleneklerinde arasın" sözü destekler niteliktedir. Roux'un bu sözünün bizi bu araştırmaya sevk ettiğini söylemekte bir beis yoktur. Gerek Orta Asya'dan göç eden Türk boylarının bazılarının Anadolu'ya gelip yerleşmesi, gerekse yörede göçebe ailelerin bulunması bunda etkili olmuştur. Halk inançları, konar-göçer bir kültüre sahip olan Sarıkeçili Yörüklerin özellikle yaşlı kadınları arasında çok bilinmekte ve uygulanmaktadır.

Sarıkeçili Yörüklerin halk inançları günlük yaşamla iç içedir. Doğumda, evlilikte, kurban törenlerinde, ölüm merasimlerinde hemen her yerde bu inançlar karşımıza çıkar. Sarıkeçili aşiretinin ileri gelenlerinin çoğu bu inanışın İslamiyet'ten geldiğini ileri sürmekte, ancak kökenini kesin olarak bilmemektedirler.

Çalışmanın giriş kısmında, araştırmanın konusuna ve amacına yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan yöntem ve teknikler de bu bölümde belirtilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde konar-göçer kültür etrafında şekillenen kavramlarla birlikte Yörük kültürü ekseninde Sarıkeçili Yörüklerini anlatmaya çalıştık. Çalışmanın ikinci bölümünde ise konar-göçer kültürün son temsilcisi diyebileceğimiz Sarıkeçili Yörüklerin gelenek ve göreneklerindeki halk inançlarını ele aldık. İnsan hayatındaki töreler ve inançlar ile hayatın geçiş mensekleri denilen doğum, evlenme ve ölümle ilgili halk inançlarının yöredeki yansımaları yer almaktadır.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana maddi ve manevi yönden yardımcı olan aileme teşekkürümü bir borç bilirim. Çalışmanın her aşamasında yardımlarını hiç esirgemeyen ve fikirleriyle bana yol gösteren danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Hamza KARAOĞLAN'a, değerli hocalarım Prof. Dr. Hüsnü Ezber BODUR'a, Prof. Dr. Mehmet Ali KIRMAN'a, Prof. Dr. Abdulkadir EVGİN'e ve burada isimlerini tek tek sayamadığım hocalarıma teşekkür ederim.

Ocak-2013

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER.....	IV
KISALTMALAR.....	VI
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	VII
EKLER LİSTESİ.....	VIII
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Konusu.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	1
1.3. Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	2
1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları.....	4
1.5. Araştırma Evreni ve Örneklem.....	4
1.6. Tanımlamalar.....	5
1.6.1. Kültür.....	5
1.6.2. Töre.....	5
1.6.3. Kült.....	6
1.6.4. Yörüklük.....	6
1.6.5. Konar-Göçerlik.....	6
1.6.6. Yaylacılık.....	6
1.6.7. Halk İnanışı.....	7
2. ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR.....	8
3. KONAR-GÖÇERLİK VE SARIKEÇİLİLER.....	10
3.1. Oğuz, Türkmen ve Yörük Kavramları.....	10
3.2. Konar-Göçerlik ve Sarıkeçililer.....	13
3.3. Geçmişten Bugüne Sarıkeçililer.....	16
3.4. Sarıkeçililerde Yaylacılık.....	19
3.5. Sarıkeçililerde Göç Fenomeni.....	21
3.6. Sarıkeçililerde Çadır Fenomeni.....	23
3.6.1. Çadır Türleri.....	26
3.6.2. Yeni Çadır Açma (Çadırlanma).....	26
3.7. Sarıkeçililerde Toplumsal Hayat.....	28
3.8. Sarıkeçililerde Hayvancılık.....	30
3.8.1. Keçi- Koyun.....	31
3.8.2. Keçi, Koç Katımı.....	32
3.8.3. Keçiye İsim Takma.....	33
3.8.4. Keçi-Koyun Kırkımı.....	34
3.8.5. Deve.....	35
3.9. Sarıkeçililerde Dokumacılık.....	36
3.9.1. Alaçuval.....	37
3.9.2. Kirmen (Eğirtmeç).....	38
3.9.3. Seccade.....	39
3.9.4. Un Çuvalı.....	40
3.10. Sarıkeçililerde Din Fenomeni.....	40
4. TÜRKLERİN DİNİ İNANÇ SİSTEMLERİ.....	42
4.1. Geleneksel Türk Dini ve Şamanizm.....	42
4.1.1. Gök-Tanrı Dini.....	42

4.1.2. Şamanizm.....	43
4.2. Kültler.....	44
4.2.1. Yer-Su Kültü.....	44
4.2.2. Atalar Kültü.....	45
4.3. Diğer Kültler.....	45
4.3.1. Orman ve Ağaç Kültü.....	45
4.3.2. Dağ Kültü.....	47
4.3.3. Taş Kültü.....	48
4.3.4. Ateş Kültü.....	48
4.3. Türkler ve İslamiyet.....	49
5. SARIKEÇİLİLERDE HALK İNANÇLARI.....	50
5.1. Geçiş Dönemlerinde Görülen İnanışlar.....	51
5.1.1. Doğumla İlgili İnanışlar.....	51
5.1.1.1. Doğum Öncesi.....	52
5.1.1.2. Doğum Sırası.....	53
5.1.1.3. Doğum Sonrası.....	54
5.1.1.4. Çocuğa Ad Verme.....	56
5.1.2. Evlenmeyle İlgili İnanışlar.....	56
5.1.2.1. Düğün Öncesi Hazırlık ve Kız İsteme.....	57
5.1.2.2. Kına Gecesi.....	59
5.1.2.3. Düğün Sırası ve Sonrası.....	59
5.1.3. Ölümle İlgili İnanışlar.....	61
5.1.3.1. Atalar Ruhu ve Ölüm.....	61
5.1.3.2. Yuğ Töreni ve Yas Tutma.....	64
5.2. Sarıkeçililerde Diğer İnanışlar.....	65
5.2.1. Bayramlarla İlgili İnanışlar.....	65
5.2.1.1. Kanlı Kurban (Sungu, Takdime).....	65
5.2.1.2. Kansız Kurban (Saçı).....	66
5.2.1.3. Akika Kurbanı.....	67
5.2.1.4. Adak Kurbanı.....	67
5.2.2. Törenlerle İlgili İnanışlar.....	67
5.2.2.1. Sünnet.....	67
5.2.2.2. Nikah.....	68
5.2.2.3. Asker Uğurlama ve Karşılama.....	68
5.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar.....	68
5.4. Nazarla İlgili İnanışlar ve Uygulamalar.....	69
5.5. Gök Cisimleri ve Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar.....	72
5.6. Günlerle İlgili İnanışlar.....	73
5.7. Ocak ve Ateşle İlgili İnanışlar.....	75
5.8. Renklerle İlgili İnanışlar.....	76
5.9. Halk Hekimliğine Bağlı İnanışlar.....	77
5.10. Sarıkeçili Atasözlerindeki İnanışlar.....	78
6. SONUÇ VE TARTIŞMA.....	80
KAYNAKLAR.....	83
ÖZ GEÇMİŞ.....	93
EKLER.....	94
EK-1. Sarıkeçili Sözlüğü.....	94
EK-2. Oğuz Boyları.....	102
EK-3. Sarıkeçililer Derneği Yörük Çalıştayı Sonuç Bildirgesi.....	103

KISALTMALAR

Ank.: Ankara
Akt. : Aktaran
AÜ. : Ankara Üniversitesi
Bkz. : Bakınız
t.y : Basım tarihi yok
y.y. : Basım yeri yok
Bşk.: Başkan
cm. : Santimetre
C. : Cilt
Coğ. : Coğrafya
Çev. : Çeviren
Der. : Dergisi
DTCF : Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi
Ens.: Enstitü
Fak. : Fakülte
Haz. : Hazırlayan
İst. : İstanbul
İ.Ü. : İstanbul Üniversitesi
KSÜ. : Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
km. : Kilometre
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ : Milattan Önce
TDK : Türk Dil Kurumu
TTK : Türk Tarih Kurumu
Üni. : Üniversitesi
vb.: Ve benzeri/ ve benzerleri
vs.: Vesaire
s./ss. : Sayfa/sayfalar
TC. : Türkiye Cumhuriyeti
Yay. : Yayınevi
Yrd.: Yardımcı

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

1.	Foto.1. Araştırma Alanı	3
2.	Foto.2: Sarıkeçililerin Kışladığı Alanlar	20
3.	Foto.3: Sarıkeçililerin Yayladığı Alanlar	20
4.	Foto.4. Sarıkeçililerin Göç Güzergahı	22
5.	Foto.5: Sarıkeçililerde kıl (kara, çul) çadır	23
6.	Foto.6. Sarıkeçililerde Kara Çadırın Unsurları	24
7.	Foto.7. Kışlakta ağılda keçiler (davarlar), Kızkalesi sahili	32
8.	Foto.8. Oğlak	34
9.	Foto.9: Kırklık	35
10.	Foto.10. Kışlakta develer, Yeşilovacık sahili	35
11.	Foto.11. Keçeden yapılmış sergi	37
12.	Foto.12. Keçeden yapılmış sergi	37
13.	Foto.13. Çul	37
14.	Foto.14. Alaçuval	38
15.	Foto.15. Kirmen	38
16.	Foto.16. Kirmen ile yün eğiren Sarıkeçili kadın	39
17.	Foto.17. Dokuma Seccade	39
18.	Foto.18. Yan yana yerleştirilmiş un çuvalları	40
19.	Foto.19. Mavi nazar boncukları	71
20.	Foto.20. Deniz kabuklu nazarlık	71

EKLER LİSTESİ

1. EK-1: SARIKEÇİLİ SÖZLÜĞÜ
2. EK-2: OĞUZ BOYLARI
3. EK-3: SARIKEÇİLİLER DERNEĞİ YÖRÜK ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Kültür bir milleti millet yapan değerleri içinde barındıran bir yaşam biçimidir. Din ve kültür, toplumların en ilkelinden en gelişmişine kadar görülen iki farklı alandır. Ancak bu iki alan daima birbirini etkilemiştir. İnsanlar da din ve kültürün etkileşiminde kendilerine özgü bir yaşam şekli oluşturmuşlardır.

Dinin ve kültürün şekillenmesinde en etkili faktörlerin başında coğrafya gelmektedir. Toplumları göçebelik (bedevilik) ve yerleşiklik (hadarilik) temeline oturtan İbn- i Haldun'a göre; göçebelikten yerleşikliğe geçiş için, o an içinde bulunduğu bölgenin coğrafî, iklimsel ve iktisadi şartlarının elverişli olması kadar yerleşik hale gelmeye istekli oluşu da önemli bir yer tutar (İbn-i Haldun,2004:106). Orta Asya'nın geniş bozkırlarında yaşamın bir ürünü olarak ortaya çıkan "bozkır kültürü" ve Arabistan çöllerinde yaşayan bedeviler için de "göçebe kültürü" örnek verilebilir. Aynı şekilde hayvancılığa dayalı yaylak, kışlak ve güzlek şeklindeki yaşama biçimi de kendine özgü maddi ve manevi değerleri içinde barındıran bir "göçer-konar kültüre" sebep olmuştur.

Biz de bu çalışmada; Orta Asya'dan Toroslara yaklaşık bin yıldır devam eden konar-göçer kültürün son temsilcisi olarak kabul edilen Türkmen Sarıkeçili Yörük aşiretinin halk inanışlarını inceleyeceğiz. Halk inanışlarını tespit etmeye çalışırken buna etki eden faktörleri de göz önünde bulundurarak geçmişten bugüne eski Türklerin dini hayatında yer alan inançların Sarıkeçili Yörüklerde yaşayıp yaşamadığını belirlemeye çalışacağız.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı, Torosların son konar-göçer Yörükleri olan Sarıkeçili aşiretinin halk inançlarını incelemek ve diğer Yörük aşiretleriyle olan benzerlik ve farklılıklarının neler olduğunu ortaya koymaktır.

J. Paul Roux'un " Eski Türklerin ve Moğolların dini inançlarını günümüzde bulmak isteyenler güney Türkiye'nin göçebe geleneklerinde arasın." (Roux,1998:33) sözünden hareketle, Taşeli Platosu'nda¹ halen konar- göçer hayatı devam ettiren Sarıkeçili Yörüklerin yaşam biçimleri, örf ve adetleri, geleneklerinin yanında önemli geçiş mensekleri olan doğum, evlenme ve ölümlle ilgili inanışlarını araştırarak elde edilen bulguları, eski Türk topluluklarının halk inançlarıyla benzerlik ve farklılıklarını ortaya koyacağız. Bu çalışmanın bu alanda hem bir eksikliği gidereceğini hem de dinler tarihinde ve halk biliminde çalışma yapmak isteyenlere katkı sağlayacağını düşünüyoruz.

¹ Taşeli Platosu ya da bölgesi, batıda Anamur, doğuda Erdemli, kuzeyde ise Taşkent ilçesi (Konya) ve Mersin'in kuzeyindeki Arslanköy dörtgeni içerisinde kalan yüksek platolardan ve dağlık alanlardan oluşmaktadır. Bkz. Ünal A.,Girginer K.S.(2007). Kilikya- Çukurova İlkçağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji. İstanbul,s:51).

Genel olarak bu çalışmada aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- 1) Eski Türklerin dini inançları nasıldır?
- 2) Halk inanışları bir inanç sistemi olarak görülebilir mi?
- 3) Oğuz ve Türkmen kavramları birbirinin yerine kullanılabilir mi?
- 4) Konar-göçerlik ve Yörük kültürünün özellikleri nelerdir?
- 5) Bir Yörük aşireti olarak Sarıkeçililer kimlerdir?
- 6) Sarıkeçililerin toplumsal hayatının temeli ve özellikleri nelerdir?
- 7) Sarıkeçililerde keçi, kara çadır ve göç fenomenlerindeki motifler nelerdir?
- 8) Sarıkeçililerde hayvancılık ve dokumacılıkla ilgili halk inanışları nelerdir?
- 9) Sarıkeçililerin doğumla ilgili inanışları nelerdir?
- 10) Sarıkeçililerin evlenmeyle ilgili inanışları nelerdir?
- 11) Sarıkeçililerin ölümle ilgili inanışları nelerdir?
- 12) Sarıkeçililerde uğur ve uğursuzluk inancı içerisinde neler vardır?
- 13) Sarıkeçililerle diğer Yörük aşiretlerinin gelenek ve görenekleri arasında ne gibi benzerlikler ve farklılıklar vardır?
- 15) Eski Türk inançlarının izleri Sarıkeçililerin inanışında görülmekte midir?

1.3. Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Araştırma yöntemi, araştırmanın amacını gerçekleştirebilmek için kullanılan genel yaklaşımdır. Araştırma tekniği ise, araştırma yönteminin gerçekleştirilebilmesi için kullanılan bilgi toplama aracıdır. Bir yaklaşım çerçevesinde bir ya da daha çok veri toplama tekniği kullanılabilir (Türkdoğan,2009:207).

Bu çalışma, nitel araştırma teknikleri kullanılarak alandan (sahadan) elde edilen verilerin, konu ile ilgili literatürden taranan verilerle desteklenmesi sonucu hazırlanmıştır. Bu alan araştırması 2011-2012 yıllarında Mersin'in Aydıncık ve Silifke ilçeleri ile Konya'nın Çumra ilçesinde gerçekleştirilmiştir. Bu alan araştırmasında, nitel araştırma tekniklerinden yapılandırılmış görüşme ve katılımcı gözlem teknikleri uygulanarak verilere ulaşılmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili yazılı kaynaklar tarandıktan sonra Karaman, Mersin ve Konya illerinde konar-göçer Yörük yaşamını devam ettiren Sarıkeçililerle görüşmeler (mülakat) yapılmış ve elde edilen bulgular ile veriler değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken kaynak taraması, gözlem, mülakat ve Dinler Tarihinin betimleyici (descriptif) ve karşılaştırmacı metotlarından yararlanılmıştır.

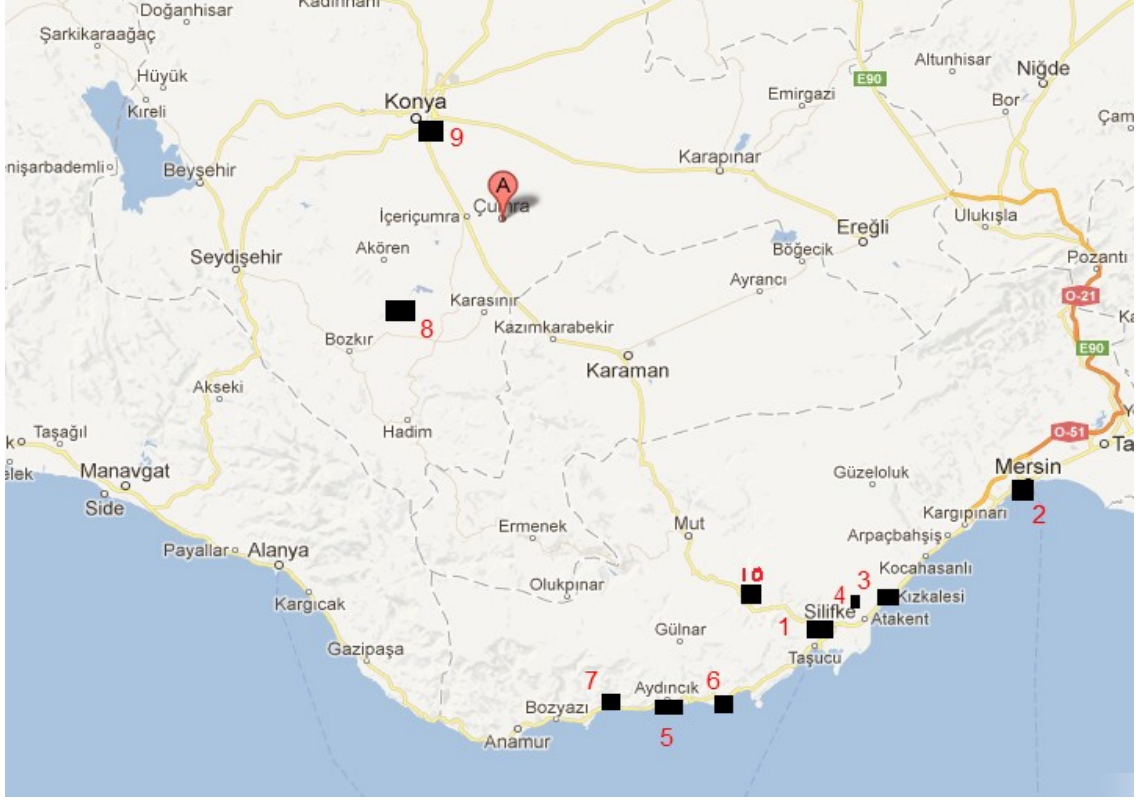
Bu çalışmada Orta Asya'dan Toroslara uzanan Türk topluluklarından Sarıkeçililerin halk inançlarını ele alırken diğer dinlerin etkileri de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Burada Fenomenolojik yöntemden faydalanılmıştır. Çünkü Din Fenomenolojisinin çalışma alanlarından birisi de mukaddes bir ayinin nasıl değişip geliştiğidir. Dinî bir tasavvurun en ilkel toplumlardan en yüksek dinlere kadar hangi şekilde yaşamaya devam ettiğini gösterir ve aynı zamanda dinî remizlerde gizli olan manayı ortaya çıkarır (Schimmel,1999:7).

Bu çalışma teorik ve uygulamalı olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Uygulamalı bir çalışma olmasından dolayı alan (saha) çalışmasına uygundur. Biz de Sarıkeçililerin halk inançlarını etkileyen faktörleri, tasavvurları ve sembolleri görüşmelerinin ötesinde yer alan imgelerle birlikte değerlendirme yoluna gittik.

Konuyla ilgili bir takım mitolojik motifleri incelerken de çeşitli mitoloji kitaplarından ve ansiklopedilerden faydalanarak objektif bir tasvir ortaya koymayı hedefledik. Aynı zamanda Sarıkeçililerle ilgili hazırlanmış belgesellerden ve onlarla

yapılan röportajlardan, bunun yanında yerel ve ulusal basından haberleri de incelemeyi ihmal etmedik.

Foto.1. Araştırma Alanı

2011 Ocak ile 2012 Eylül tarihleri arasında, harita üzerinde numaralandırılmış alanlara araştırma ile ilgili görüşmeler ve kayıtlar yapmak maksadıyla gidilmiştir. 1 nolu araştırma sahasında kendisi de Sarıkeçili Yörüklerinden olan Silifke Belediyesi Kültür Müdürü Lütfi UĞUR'dan Sarıkeçililer hakkında bilgiler alındı. Silifke İl Halk Kütüphanesindeki kaynaklar tarandı. Lütfi Bey'le yapılan görüşmenin neticesinde 2 nolu araştırma yerinde Mersin Üniversitesi Edebiyat Bölümünde Öğretim Görevlisi Döndü Can'dan araştırma sahası hakkında bilgiler alınmıştır. Genel olarak Yörük kültürü hakkında istişareler yapılmış ve ardından Mersin İl Halk Kütüphanesindeki belgeler taranmıştır. Sarıkeçililerle ilgili 1993 yılında yüksek lisans tez çalışması bulunan Hilmi DULKADİR ile görüşülmek istenmiş; fakat gerçekleştirilememiştir. Yapılan görüşmelerden sonra alan araştırmasında kullanılacak görüşme soruları belirlenmiştir.

Yapılan görüşmelerde Sarıkeçililere ait çadırların nerede olduğu ve çadırlara ulaşım olanaklarına ilişkin bilgiler toplanmıştır. Daha sonra 2011 Şubat'ında 3 nolu araştırma alanı olan Kızılkalesi sahilinde kışlayan Bekir GÖK ve ailesi ile görüşülmüştür. Oradan Kızılkalesi ve Silifke arasındaki 4 nolu saha olan Narlıkuyu'da Necati GÖK ve aile üyeleriyle görüşülmüştür. 12 Şubat 2011'de, 5 nolu araştırma alanı Yeşilovacık sahilinde yurt tutmuş olan Necati GÖK ve ailesiyle görüşüldükten sonra 6 nolu alanda Tisan sahilinde İsmail BACAK ve ailesi ile görüşülmüştür. Yapılan bu görüşmelerin yanı sıra Sarıkeçililerin yaşamı doğal akışı içerisinde gözlemlenerek kayıt altına alınmıştır.

Nisan 2011’de artık Sarıkeçililer için beklenen an gelmiş, bütün hazırlıklar göç için yapılmaya çoktan başlanmıştı. Göç’ün hayırlı ve bereketli geçmesi için her yıl senede iki defa yapılan Göç Şenliklerinden (Yaz göçü şenliği ve Güz göçü şenliği) ilkinde katılmak için 7 nolu araştırma alanına Aydıncık Tekmen mevkiine gidilmiştir. Orada şölenle göç için kesilen kurbanlar, pişirilen yemekler, topluca edilen dualar, Yörüklerin misafirperverliği, konar-göçer kültürün devamı için verilen çabalarla gerçekleştirilen panel ve söyleşiler bizzat yerinde gözlemlenmiş ve notlar alınarak belgelenmiştir. Yapılan çalışmalar hız kesmeden bu alanda yapılmış yazılı ve görsel çalışmalarla birlikte değerlendirilmiştir. Konya’nın Çumra ilçesine bağlı Afşar Çiçek yaylası Karaalan mevkiinde (8 nolu) Güz göçü için düzenlenen Sarıkeçili Göç Şöleni’nde katılımlı gözlem gerçekleştirilmiştir. Orada Sarıkeçili Yardımlaşma ve Yaşatma Derneği başkanı Pervin Savran ÇOBAN ve diğer Yörük dernek başkanları ile “Yörüklüğün Dünü, Bugünü ve Geleceği” konulu Yörük çalıştayı gerçekleştirilmiştir. Oraya gelen Sarıkeçililerle görüşmeler yapılmış ve ayrıca şölenin yakınlarında iki Sarıkeçili çadırı da ziyaret edilmiştir. Bunlardan biri 2011 Şubat ayında Yeşilovacık sahilinde ziyaret edilen Bekir YAGAL’ın çadırı olduğu tespit edilmiştir. Göç şöleninden ayrıldıktan sonra 15 Eylül 2012’de 9 nolu son araştırma alanında Ömer YAGAL ve Hanife YAGAL ile Konya il merkezine yaklaşık 10-15 km. uzaklıktaki evlerinde bir görüşme gerçekleştirilmiştir. Sarıkeçili çadırlarına yapılan son ziyaretimiz Aralık 2013’de 10 nolu araştırma alanı olan Silifke’nin Ortaören köyünde kışlayan Ahmet BUDAK ve ailesinin çadırına gerçekleştirilmiştir.

Yaptığımız Sarıkeçili çadır ziyaretlerinde yapılandırılmış mülakat formu kullanılmıştır. Verilen bilgiler not edilmiş, gerekli gözlemler yapılmış, zaman zaman ses kayıt cihazı da kullanılmıştır. Sarıkeçililerin gelenek ve görenekleri kayıt altına alınırken fotoğraf makinesi ve video kamera da kullanılmıştır.

1.4. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, Konar-Göçer kültürün son temsilcisi olarak kabul edilen Sarıkeçili Yörük aşiretini kapsamaktadır. Yaylak, kışlak ve güzlek şeklinde konar-göçer Sarıkeçililerin yurt edindiği Mersin’in Silifke, Erdemli, Mut, Aydıncık ilçeleri ile Konya’nın Çumra ilçesi araştırma alanına girmektedir. Bu kapsamda halen konar-göçer Sarıkeçili Yörükler bizzat kendi çadırlarına gidilerek doğal yaşamları gözlemlenmiştir.

Araştırmanın sınırlılıkları ise şu şekilde sıralanabilir: 1) Yörükleri doğal yaşamlarında gözlemleyerek elde ettiğimiz bilgilerle sınırlıdır. 2) Yörüklerle görüşmeler genelde kışlakta yapılmıştır. 3) Göç şenliklerindeki gözlemlerimizden birisi yaylaya göç öncesi Mersin’in Aydıncık ilçesinde Nisan ayında, diğeri de kışlağa göç öncesi Konya’nın Çumra ilçesinde Eylül ayında gerçekleşmiştir. 4) Kışlakta yapılan çadır ziyaretleri Silifke’nin Kızıkalesi, Yeşilovacık, Tisan ve Narlıkuyu yerleşim yerlerine yakın yerlerle sınırlıdır. 5) Araştırma kişisel gözlemlerimiz, görüşme notları ve daha evvel Sarıkeçili Yörüklerle yapılan yazılı ve görsel çalışmalarla sınırlıdır.

1.5. Araştırma Evreni ve Örneklem

Evren, araştırma sonuçlarının geçerli olacağı (Büyüköztürk,2008,68) ve araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği bilimlerin bütünüdür. Bu, bütün ortak özellikleri olan canlı ya da cansız her türlü elemanı içerebilir. Ancak karşımıza iki türlü evren çıkmaktadır (Karasar,1982,115). Genel olarak sosyal bilimlerde yürütülen çalışmalarda iki türlü evren modeline ihtiyaç duyulmaktadır. Birincisi “Genel evren”,

ikincisi de “Çalışma evreni”² olarak tanımlanır. Genel evrene ulaşılması mümkün olmamakla birlikte soyut bir alanı içerir. Çalışma evreni ise somut olarak araştırmacının ulaşmasının mümkün olduğu bir alanı içermektedir.

Araştırma evrenine giren toplam Sarıkeçililerin sayısı kesin olarak bilinmemektedir. Çünkü Sarıkeçililer zaman içerisinde Mersin, Konya, Burdur, Isparta ve Antalya gibi şehirlere yerleşmişlerdir. Genel evrenimizi yerleşik yada konar göçer tüm Sarıkeçililer oluşturmaktadır. Bu araştırmanın çalışma evreni de halen konar-göçer kültürü devam ettiren yaklaşık olarak 105 Sarıkeçili Yörük çadırında kalanlar oluşturmaktadır.

Örneklem ise belli bir evrenden belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliliği kabul edilen küçük kümedir (Karasar,1982,116). Araştırma örneklemini olarak da 8 ayrı Sarıkeçili çadırı oluşturmaktadır. Bu örneklem grubunda yer alan çadırlarda kalanlar 1-7 kişi arasında değişmektedir. Araştırmada toplam 33 kişinin görüş ve bilgilerine başvurulmuştur.

1.6. Tanımlamalar

1.6.1. Kültür

Kültür, grup tarafından anlaşılan semboller içermektedir, bu semboller toplum tarafından inşa edilmiştir. Semboller insanlar arasında toplumsal anlamda kabul edilebilir etkileşimi sağlamaktadır. Geertz’in ifade ettiği gibi kültür bir semboller ve/veya anlamlar sistemidir (Cohen,1999:14-15).

Tylor’un bilinen tanımına göre İnsanın bir toplumun bir üyesi olarak edindiği bilgi, inanç, sanat, ahlak, gelenek ve göreneklerle, her türlü beceri ve alışkanlıklarını ihtiva eden karmaşık bir bütündür (Turan,1994:12). Kültür içinde barındırdığı mitler, ritüeller ve semboller aracılığıyla insanlara rehberlik eder (Kirman,2004:136).

1.6.2. Töre

"O töre üzerine amcam kağan oturdu. Amcam kağan oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, besledi." Türkler, töre tabiri ile içtimaî hayatı düzenleyen mecburî kaideleri ifade ediyorlar ve umumiyetle "kanun ve nizam" mânasında kullanıyorlardı. Töre, Türk örf ve geleneklerinin kesin hükümleri birliği idi (Kafesoğlu,1980: 22).

"Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insanoğlu kılınmış. İnsanoğlunun üzerine ecdadım Bumin Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini, tutuvermiş, düzenleyivermiş." Bu cümlelerden Türklerin yerleşik hayata geçinceye kadar, hatta ondan sonra da devam eden binlerce yıllık tarihi macera ve çabalarının özü açıkça anlaşılmaktadır (Durmuş,2005:5-25). Nitekim Kaşgarlı Mahmud, töre kelimesinin karşılığı olarak görenek (töre) ve insaf "er-Resm vel-İnsaf" kelimelerini kullanmıştır (Genç,1987: 109). Bir başka tanımda ise töre esasen hukuk düzeni demektir (Güngör,1988:57).

² Bkz. Niyazi Karasar, Bilimsel Araştırma Yöntemi, 6. baskı, Ankara, Tekışık Matbaası, 1994, s.109,111.

1.6.3. Kült

Yüce ve kutsal olarak bilinen varlıklara karşı gösterilen saygı ve onlara tapınma anlamına gelmektedir. Bu saygı ve tapınış, duayı, kurbanı, dinsel tören olan belli ritleri gerektirmektedir. Tapınaklar, toplantı evleri, kutsal olarak bilinen alanlar, tepeler, mağaralar ve nehirler kült olarak kullanılmıştır. Kültü uygulayan, topluluğu yöneten bir başkan vardır. Kültün uygulandığı bayram ve tören için belli zamanlar seçilmekte, kült araçları bulundurulmaktadır (Tezcan, 1996:120).

1.6.4. Yörüklük

Yörükler yaşama tarzlarının bir gereği olarak konar-göçer bir hayat yaşayan Türklerdir. Onları Türkmenlerden ayıran özellikler etnik nedenlerden değil sadece konar-göçer olup olmama, ya da yerleştikleri bölgelerden kaynaklanmaktadır. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan konar-göçer Yörüklerin sürülerini beslemek üzere mevsimlere uyarak dolaştıkları görülmektedir. Yörükler buldukları sahalara göre kışı ovalarda ve sahillere yakın düzlüklerde geçirmişlerdir. Bunun nedeni ise bu mevsimde sürülerine ve hayvanlarına müsait otu buralarda bulmaları ve kışın soğuklarından korunabilecekleri sahaların da ancak buralarda olmasıdır. Keçi sürüleri, koyunları, atları ve sığırları olan Yörükler kışları bu gibi yerlerde geçirirken yazlarını da yaylalarda geçirmişlerdir (Güngör,941:5).

Yaşadıkları yerlere göre Yörükler değişik adlar almışlardır. İçel Yörükleri, Alaiye Yörükleri, Tekeli Yörükleri, Bursa Yörükleri, Haruniye Yörükleri, Maraş Yörükleri, Ankara Yörükleri, Eğridir Yörükleri, Araç Yörükleri, Taraklı Yörükleri, Murtana Yörükleri, Nacaklı Yörükleri, Nasırlı Yörükleri, Eski Yörük, Toraman Yörükleri, Tacirleri Yörükleri, Tor Yörüğü. Rumeli Yörüklerinin adları ise şu şekildedir: Tanrıdağı Yörükleri, Naldöken Yörükleri, Kocacık Yörükleri, Ofcabolu Yörükleri, Vize Yörükleri, Yanbolu Yörükleri, Selanik Yörükleri gibi (Gelekçi,2004:11).

1.6.5. Konar-göçerlik

Ülkemizde, sayıları ve toplam nüfusları hakkında hiçbir zaman kesin bilgilere sahip olmadığımız, günümüzde varlıkları giderek azalan, toprağa ve sabit bir konuma bağlı olmadan sürekli çadır hayatı yaşayan, üyeleri arasında bir akrabalık bağları olan, tek geçim kaynağını hayvancılığın oluşturduğu, göçebe ya da konar- göçer olarak nitelenen toplulukların yaşama biçimidir (Kutlu,1992:59).

Konar-göçerlik, göçebelikten yerleşik hayata geçiş tarzındaki ara tiptir. Kışı köylerde çadır yerine kaim olan ağaç, taş, tuğla, saz vs. gibi muhite uygun evlerde geçirip ziraat yaparlar. Daha ziyade hayvancılıkla beraber yürüyebilen hububat ziraatidir. Yazın da hayvanlarını alıp yaylalara çıkarlar, çadırda otururlar (Eröz,1991: 72).

1.6.6. Yaylacılık

Mera Kanunu'nda (1998 tarih ve 4342 sayılı) yayla; “çiftçilerin hayvanları ile birlikte yaz mevsimini geçirmeleri, hayvanlarını otlatmaları ve otundan yararlanmaları için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yer” (Yılmaz,1998:151-169).

“Yayla, yılın belirli bir süresi içinde hayvan otlatmak, ziraat yapmak ve geçimin sağlanmasında menfaat temin eden her türlü işte çalışmak, hatta dinlenmek için çıkılan

veya gidilen, köyün hayat sahasının dışında kalan, çok defa köyün müşterek mülkü olan, köyden ayrı ve çoğu zaman pek uzak olmakla beraber sosyo-ekonomik bağlarla tamamen köye bağlı bir mahal veya köyün esas geçim sahasına ekli, ikinci bir bölümüdür” (Tunçdilek,1964,1967:15-28,138).

Yaylacılık ise; büyük ölçüde hayvancılığa dayalı mevsimlik bir hareket olup, yaz mevsiminde insanların hayvanları ile birlikte yayla adı verilen geçici yerleşmelere göçmelerini, orada bir süre kalmalarını ve ekonomik faaliyetlerde bulunmalarını kapsayan bir faaliyettir (Somuncu,2005:143).

1.6.7. Halk İnanışı

İnanma insanın en temel ihtiyaçlarından birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratılışından kaynaklanan inanma ya da bağlanma duygusunu aşkın tek yüce bir yaratıcıya yönelttiği gibi bazen de canlı ve cansız nesnelere ya da doğaüstü güçlere yöneltmiştir. İnsanoğlu bu şekilde bağlanarak sevgisini, saygısını gösterdiği gibi korkularını da ifade etmeye çalışmıştır.

Halk inancı, kişice ya da toplumca, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesidir. Halkbilimi, belli bir toplumun eski dinlerinden miras alıp, yaşadığı çağdaki yeni dininde, yaşam şartlarının gerektirdiğince yeni biçimler, yeni içerikler, yeni anlatışlarla oluşturduğu inanışlarla ilgilenir. Halk inanışları din, ahlâk kuralları gibi kesinlik ve katılık taşımazlar ve yerden yere, topluluktan topluluğa değişiklikler gösterirler (Boratav,1984:8).

2. ÖNCEKİ ARAŞTIRMALAR

Bu çalışmaya iki önemli eser okunarak başlanmıştır. Birincisi, Ali Rıza YALGIN'ın “Cenupta Türkmen Oymakları I-II”, ikincisi de; Mehmet ERÖZ'ün “Yörükler” adlı eseridir. Bu iki eser bu alanda yapılmış ilk çalışmalar olmalarından dolayı bu çalışmada yararlanırken azami özen gösterilmiştir. Özellikle Yalgin'ın eseri Yörükler üzerinde kapsamlı bir alan araştırması olmasından dolayı kitabın içerisinde hem o dönemdeki Sarıkeçililer hakkındaki bilgiler elde etme konusunda hem de diğer Yörük aşiretlerinin gelenek ve göreneklerini tanıma konusunda son derede yararlı olmuştur.

Eski Türk Dini inanışa dair bilgilere ulaşırken bu alanda eşsiz çalışmalar ortaya koymuş olan Bahaeddin ÖGEL'in eserlerinde eski Türklerin kültür ve din tarihi konusunda yararlanılmış, Orta Asya'dan Balkanlara uzanan coğrafyada Türk topluluklarındaki halk inançlarını alan araştırmalarıyla bizlere kazandırmış olan Yaşar KALAFAT'ın kitap, makale ve çalışmalarında yaşayan halk inanışlarından çalışmamızda yer verilmiştir. Dinler Tarihinin tartışmasız önemli ismi olan Mircea ELİADE'nin Dinler Tarihi ve Şamanizm konusundaki düşüncelerinden yararlanılmıştır. Türk tarihi ile önemli çalışmaları bulunan Türkolog J.Paul ROUX'un eserlerinden tezimizde yararlanmaya özen gösterdik. Roux'un özellikle “Türklerin ve Moğolların Eski Dini” adlı çalışmasında doyurucu bilgilere ulaşılmıştır.

Kaynak taraması sonucunda karşımıza birçok üniversitelerin Dinler Tarihi, Din Sosyolojisi ve Halk Bilimi bölümlerinde Anadolu'nun hemen her yerinin halk inançlarını (inanışları) konu alan yüksek lisans ve doktora tezleriyle karşılaşılmış. Ancak Sarıkeçili Yörük aşiretinin halk inançlarını konu alan herhangi bir tez çalışması bulunamıştır. Yapılan tezler sosyoloji ve halk bilim alanlarında hazırlanmış oldukları görülmüştür.

Halk Bilimi alanında Hilmi DULKADİR'in Sarıkeçililer kitabına ulaşılmıştır. Bu kitaptan yeterince istifade edilmiştir. Yazarın kitabı, “Toros Sarıkeçililerinde Göçer Hayat ve Bu Hayatın Etrafında Teşekkül Eden Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya [The Sarıkeçili Tribe And Their Flatweaves]” (1993) isimli yüksek lisans tez çalışmasıdır. Bu çalışmada Sarıkeçililerin göçer yaşamı etrafında şekillenen sosyal yaşamı halk edebiyatı açısından ele alınmıştır.

Eski Türklerin ölüm geçiş dönemiyle ilgili ayrıntılı çalışmaları olan Jean-Paul ROUX ve Anadolu folklorunda ölüm etrafında ortaya çıkmış davranışlar hakkında bilgileri sistematik hale getirmiş olan Sedat Veyis ÖRNEK'in kaynaklarından da faydalanılmıştır.

Gizem KOÇAK'ın Anadolu Üniversitesi Sosyoloji alanında “Yerleşik ve Göçer Yörükler Arasındaki Yapısal Farklılıkların Karşılaştırılması: Sarıkeçililer Örneği” (2006) adlı yüksek lisans tezi de yerleşik yaşama geçmiş Yörükler ile hala konar-göçer kültürü devam ettiren göçerler arasında bir karşılaştırma yapmış ve bu çalışmada göçer Sarıkeçililer ile yerleşik hayata geçmiş Sarıkeçililerin sosyal yapı açısından farklılıkları ile ekonomik yapılarındaki farklılıklar incelenmiştir.

Sarıkeçililerle ilgili hazırlanmış bir başka tez çalışması da Erol ÖZTÜRK'ün Selçuk Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nda yaptığı “Silifke ve Mut'taki Sarıkeçili ve Bahşiş Yörükleri Ağzı” (2001) konulu doktora tezidir. Bu çalışmaya ulaşamadığımız için yararlanılmamıştır.

Hacettepe Üniversitesi yayınlarından Sarıkeçililerle yapılmış kapsamlı bir çalışma da Cihat ÖZÖNDER, Erdal AKSOY ve Gökhan KÖKTÜRK'ün yapmış

oldukları “Son Konar-Göçerlerin Sosyo-Kültürel Yapısı Sarıkeçililer” (2005) çalışmasıdır. Bu eserde Sarıkeçililerin sosyo-kültürel yapısı, geçim kaynakları, yaşam şekilleri, geçiş menseklerine ait inanışları, gelenek ve görenekleri ile dini hayat ve inanışlarına ait malümatlar bulmak mümkündür. İçerisindeki konular altı farklı akademisyen tarafından hazırlanmış ve elde edilen bilgiler araştırmacıların 2002 ve 2004 yılları arasında gerçekleştirmiş oldukları görüşmelerden ve gözlemlerden oluşmaktadır. Özellikle Sarıkeçililerle ilgili olması hasebiyle hem eserdeki bilgilerden yararlanma imkanı bulduk hem de o dönemdeki Sarıkeçililer ile günümüzdeki Sarıkeçili adetleri ve inanışları karşılaştırma fırsatı elde etmiş olduk.

Ayrıca bu çalışmada Şinasi GÜNDÜZ’ün “Din ve İnançlar Sözlüğü”, M.Ali KİRMAN’ın “Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü” ve J.Paul ROUX’un “Eski Türk Mitolojisi” adlı eserlerden zaman zaman yararlanılmıştır.

3. KONAR-GÖÇERLİK VE SARIKEÇİLİLER

“*Daima göç edeler oturak olmyalar*” Cengiz Yasası (Eröz,1991:78).

3.1. Oğuz, Türkmen ve Yörük Kavramları

“Oğuz” adının etnik bir kavram olmaktan çok, doğrudan doğruya “Türk Kabileleri” anlamına gelir (Kafesoğlu,1989:14). Akkoyunlu Türkmen rekabeti ortaya çıkınca, Osmanlı bürokrasisi kendi Türkmenlerini Yörük adıyla Doğu Anadolu Türkmenlerinden ayırt etmeye başladı. Türkmenler, Osmanlı resmi çevrelerinde çoğunlukla Alevi-Kızılbaş bir grup olarak ayırt edildi. O dönemlerde milli kimlik değil, mezhep ve hanedan-devlet kimliği egemendi (İnalçık,2011:71).

Oğuzlar, Karluklar ve Uygurlar ve Türkçe konuşan daha birçok Türk toplumu, aynı zamanda genel Türk (Törük) adını taşırlar. Türk-man veya Türkmen adının da, kocaman kelimesindeki –man ekiyle genel Türk anlamına geldiği ileri sürülmüştür. Yörük kelimesi yürüyüş halinde, göçebe anlamında ilk defa Osmanlı bürokratları tarafından kullanılmıştır. Doğu Anadolu’da Akkoyunlu ve Şah İsmail’in tebaası olan Türkmenleri kendi Türkmenlerinden ayırt etmek ihtiyacıyla Osmanlılar, Yörük adını tercih etmişlerdir (İnalçık,2011:20).

Kök Türk Yazıtlarında ise Oğuz sözcüğü “boy”ların bir araya gelmesi ile oluşan “bodun” şeklinde geçer.”Dokuz oğuz boyları kendi boylarımdı” gibi. Dokuz boyda Türk kökenliydi. Nitekim, Çin kaynakları onlardan haber verirken daima “ Türklerin dokuz boyu” yada “Dokuz boyun Türkleri” deyimlerini kullanırdı (Divitçioğlu, 2000:13).

X. ve XI. Yüzyılda Seyhun ırmağının aşağı ve orta yatağında yaşayan Oğuzlar hakkında en geniş etnoğrafik bilgiyi X.yüzyılda Türkistan bölgesini ziyaret eden İbn-i Fazlan seyahatnamesinde, Oğuz’la Türk’ü aynı anlamda; “Oğuz diye bilinen Türk boyu”, “Oğuz Türkleri”şeklinde kullanılırdı (Aksoy, 2005:7;Sencer,2000:13).

Kaşgarlı Mahmud, Oğuzlar hakkında bilgi veren ilk Türk müellifdir. Kaşgarlı, Divan-ı Lügat’it-Türk’te yer verdiği Oğuz maddesinde, Oğuzların Türkmenler olduklarını belirtmiştir. Cami et-tevarih’e göre Oğuzlar Bozok ve Üçok olarak iki kola ayrılmışlardı. Reşididdün’e göre ise Bozoklar sağ kanadı, Üçoklar sol kanadı temsil ediyordu (Aksoy,2005:8-9).

Sencer Divitçioğlu’nun yaptığı Oğuz Türkmen boy taksimatı (nomenclature) şu şekildedir:

- Aile (Türkçesi kesin belli değil; belki “kün”, belki “beşük”): Bir çadırda yaşayan dede, nine, baba, ana ve bekar çocuklar.
1. Oğuş (clan, aşiret) Aynı uruğa bağlı (aynı kesiden inen) yakın akraba birliği. Amca, kardeşler, (ağa,ini), onların karıları ve yeğenler (ego aile)
2. Oba: Oğuşların beraberce kurdukları iktisadi birim.
- Tire : Tire> Tirek> Direk gibi,-tir’den türetilmiş. Aynı kesiden olan oğuşların (obaların) sosyal birliği,Tire, Türkmen lehçesinde alt boy demektir.
- Alt-boy (sab-tire): Tirelerin boy içinde kurdukları özgül birleşmeler.
- Boy (tribe, kabile) : Bütün tireleri kapsayan sosyal birlik.
- Ok (Moğolca ulus, federasyon): Siyasal boy birlikleri.
- Konat (band): Değişik oğuşlardan ayrılıp kurulan küçük savaşı ölçek.
- Budun (kavim, halk): Önceleri boy birliği olarak kullanılan, fakat aynı zamanda halk demek olan terim (Divitçioğlu,1999:32).

“Türkmen” kavramı ilk olarak XI. Yüzyılda, Müslümanlığı kabul eden Oğuzları, gayrimüslim göçebe Oğuzlardan ayırt etmek için kullanılıyordu. Türkmen adı, Maverünnahr Müslümanları arasında “Müslüman Türk” şeklinde hususi bir manada kullanılmaya başlandı. Böylece Oğuzlardan da Müslüman olan zümreler “Türkmen” olarak adlandırıldı. Türkmen adı, Anadolu’da konar-göçerlikle eşanlamlı olarak kullanılmıştır (Sümer,1999:79).

Barthold’a (1869-1930) göre Türkmen adı eskidir ve aslı hakkında sahih bilgimiz yoktur. Fakat Oğuzlar Türkmen adı ile anılmıştır (Aksoy,2005:13). Yine Sümer’e göre, Osmanlı döneminde Kızılırmak sınır olmak üzere bunun doğu ve güneyinde bulunan konar-göçer topluluklara “Türkmen” veya “Aşiret”, Kızılırmak’ın batısında kalanlara da “Yörük” denilmiştir (Sümer,1952:11).

Yörük, Hayvancılıkla geçinen, genellikle Toroslarda yaşayan göçebe Türk oymağı, Türkmen olarak tanımlanır.³ Eröz’e göre Yörük, yürümek fiilinden yapıma, Anadolu’ya gelip yurt tutan göçebe Oğuz boylarını (Türkmenleri) ifade eden bir kelimedir. Eröz burada “yürük” kullanımının yanlışlığına dikkat çeker ve bir çok yerde “yürük” kullanımının yanlış olduğunu belirtir. Çünkü ona göre hiçbir Yörük, bu kelimeyi yürümek manasında kullanmaz. Eğer bu fiili anlatmak isterse “yürüdüm” demez, “yürüdüm” der (Eröz,1991:20-21).⁴

Yörük adının “yörü-yürü” fiilinin sonuna gelen “k” yapım eki ile türetildiği (İnalçık,1996:18) ve yürüyen, sefere koşan, çadır halkı, bir yerde durmayıp devamlı yer değiştiren göçebe manasına geldiği kabul edilmekle birlikte (Sümer,1994:14) Orta Asya Türk ağızlarında, köçmek ve taşınmak deyimleri de çok kullanılır. Taşınmak sözü “evden dışarıya gitmek” manasında kullanılırdı. Bunun yanında oturmak, yani “otlağa, meraya girmek veya kotormak, yani “yerini değiştirmek” manasına gelen deyişler de kullanılırdı. “Büyük hareket ve akınlar içinse sür-fiil kökünden gelen, sürdöön gibi deyişler kullanılırdı. Eski Türkler ise, böyle kitle halindeki göç işlerine de kondurmak derlerdi. Bu her iki deyişinde Göktürk yazıtlarında hukuk ve devlet idaresi ile vazifeleri bakımından önemli manaları vardır. Yine bu anlayıştan gidilerek yük hayvanına da köçük denilmektedir (Ögel,2001: 5)

Yörük deyince bazı araştırmacılar da “basit göçebe gruplar” diye ifade etmektedirler. Oysa Yörükler Osmanlı arşivlerinde göçebe değil, konar-göçer olarak ifade ediliyor. Yörükler, mevsimlik yer değiştiren topluluklardır. Çünkü basit yer değiştiren gruplar, sürekli yer değiştiren, ziraatı bilmeyen, yerleşik hayatı bilmeyen, sosyal organizasyonu gelişmemiş, sanat faaliyetlerinde hiçbir ilerlemesi olmayan, sürüler halinde yaşayan gruplardır. Oysa Anadolu’daki Yörük diye ifade edilen gruplar, gelişmiş bir sosyal organizasyona, aile yapısına, akrabalık sistemlerine, pek çok sanatsal faaliyetlerle ilgili, ziraatı bilen, günümüzde de birçoğu yerleşik hayata geçmiş ve toprakla uğraşan topluluklardır (Erden,1994:140).

Araştırma konusu olan Sarıkeçili Yörükleri, Türkmen olarak bilinirler. Bozoklar ve Üçoklar olarak ayrılan Oğuzlar’ın Bozok koluna mensupturlar. Bozokların bir kolu olan Kayı boyunun içerisinde yer alırlar. Sarıkeçililer’den başka Kayı boyunda Karakeçililer, Kızılkeçililer, Kurtlu ve Haculu aşiretleri vardır (Oğuz,2004:1).

³ TDK, <http://tdkterim.gov.tr/bts/>

⁴ Aynı düşüncüyü doğrular nitelikte Güngör’ün” Cenubi Anadolu Yürüklerinin Etno Antropolojik Tedkiki” adlı eserine dair Muzaffer Ramazanoğlu’nun kitabiyatında da şu görüşler vardır. “ Fakat ismin mücerred halde yaşamış olması da bunun yürümekten gelemiş olmadığı kanaatini uyandırıyor. Çünkü yürükler, daima hareket hallerini yürümekle ve yahut yürürlükle ifade etmezler. Bu mefhumlar yerine her vakit göç kelimesini kullanırlar. “Göç kalktı”, “göç kondu”, “göç çekildi”, Göç gidiyor, göçten yarıldı derler. Hatta “Göçün dönüşü topla ite yaradı”, diye birde atasözleri vardır. Bu misaller, (Yörük) kelimesinin bu aşiretlere has bir isim olması hakkında uyanan kanaatim haklı olduğunu gösteriyor (Eröz,1991:20-21)

Oğuzlardan Müslümanlığı kabul eden gruplara onları gayri Müslim kardeşlerinden ayırt etmek için, Maverünnahr Müslümanlarınca Türkmen denildiği ifade edilir. Sümer, özellikle Türkmen adının kullanılmasının nedeninin, Orta Asya'da ilk defa Müslümanlığı kabul eden Türk kavminin ismi olmasından kaynaklandığını belirtir (Sümer 1992:60).

Sümer'e göre resmi kayıtlarda bazen "Yörük", göçebe anlamında doğudaki Türkmen teşekkülü için kullanılmışsa da, halk arasında "Yörük" kavramı ancak Kızılırmak'ın batısında kullanılmış gözükmektedir. Doğu bölgelerin halkı ise, konar-göçer topluluklar için "göçer-ev", "aşiret", ve "Türkmen" kavramları kullanılmışlardır. Yörükler, genellikle küçük topluluklar halinde yaşamaktadırlar. Yörük toplulukları genellikle birbirlerinden "Ankara Yörükleri", Söğüt Yörükleri", "Kütahya Yörükleri" gibi yaşadıkları bölgelerin adları ile ayrılmaktadırlar (Sümer,1952:515-520).

Yazılı literatürde "Türkmen" adı ilk olarak X.uncu yüzyılın son yarısında Mukaddesi de görülür. Mukaddesi o zamanki İslam ülkesinin Orta-Asya'daki sınırında bulunan yerleri anlatırken "Türkmen" adını iki yerde kullanmıştır (İnan 1987:555) Türkmen kelimesinin ilk izahına ise XI. Yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un büyük lügatında rastlanmaktadır (Kafesoğlu,1958:121).

Osmanlı ve Selçuklu zamanında Anadolu'nun köy ve kasabalarına gelip yerleşen Türkmen aşiretler olmuştur. Bunlar arasından devlet kademesinde önemli görev alanlarda olmuştur hatta Balkanların İslamlaşmasında Anadolu'ya gelen Türkmenlerden Balkanlara gönderilenlerde olmuştur. Yerleşik hayata geçmeyen konar-göçer yarı göçebe kültürü devam ettiren Türkmenlerde "Yörük" adıyla çağrılmışlardır.

Osmanlı imparatorluğunun kuruluşunda da önemli unsurlardan birisini teşkil eden, 24 Oğuz boyuna mensup konar-göçerler İslamiyet'in kabulünden sonra Türkmen veya Yörük adını almışlardır (Şahin,1982:285).

Osmanlı vesikalarında Yörük, "toprağı olmayan, yani belli bir yerde durmayan konar-göçer" olarak nitelendirilmiştir. Bir yerde üç günden fazla oturamayan konar-göçer Yörük taifesi Fatih kanunnamelerine göre toprağı ekip biçmedikleri için vergiden muaf olmuşlar ve bundan ötürü reaya sınıfından farklı algılanmışlardır. İnalçık'a göre Yörükler, konar-göçerlikten vazgeçer ve davarlarını dağıtarak ziraatle uğraşırlarsa, artık Yörüklükten çıkarlar, raiyyet alırlardı. Çünkü, "miri" denilen toprak rejimi devlete, köylü sınıfını ve tarım ekonomisini kontrol ve düzenleme haklarını veriyordu. Netice olarak Yörükler, yazın yaylalarda ve kışın kışlaklarda hayvancılıkla uğraşan büyüklü küçükü guruplar halinde, konar-göçer yaşayan Türkmenlerdir (Aksoy 2005:17-18)⁵

Yörük ve Türkmen adı Osmanlı'da zaman zaman birbirinin yerine kullanılmıştır: Ahmet Refik'in Fatih'in Kanunnamesinde Yörük tabir olunan Türkmenler ifadesi de bunu doğrulamaktadır. Çeşitli zamanlarda ise Yörükler, Türkmenlerin bir alt kolu olarak sınıflandırılmıştır. Örneğin yine Ahmet Refik'in; Rumeli'de bulunan Türkmenler iki sınıfa ayrılmıştı: Yörükler, müsellimler biçiminde yaptığı açıklama bu görüşü desteklemektedir. Farklı zaman ve mekân içinde Türkmenlik ve Yörüklük olgusu değişime uğramıştır. Günümüzde Edremit çevresindeki Tahtacılar, Yörükler tarafından Türkmen denilmektedir. Aynı kökenden gelmelerine rağmen farklı adlarla anılmalarının inançsal boyuttan kaynaklandığı, her iki grup tarafından vurgulamaktadır. "Türkmenler ve Yörükler her ne kadar birbirleri için 'Aramızda soğan zarı gibi ince fark var.' deseler de bu farklı dinsel inanç içindeki boylar arasında hemen hemen hiçbir sosyal ilişkinin bulunmadığı gözlemlenmektedir (Özgül,2004:2).

⁵ Bkz: Gündüz, Tufan, 1997,Türkmen adına dair bazı fikirler, G.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 1,2, İnalçık, Halil, 1993. Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları ve İncelemeler, Eren Yay.,İstanbul.

“Türkmen” tabiri önceden muhtelif Türk kavimleri arasında siyasi olarak kullanılan ve bilahare Oğuzların Müslüman olanlarına verilen kavmi bir tabirdir. Osmanlı döneminde “Türkmen” adı daha çok Anadolu’nun orta ve doğu bölgesindeki göçebeleri ifade etmek için kullanılmıştır. “Yörük” adı da daha ziyade Anadolu’nun batı bölgesindeki ve Balkanlardaki göçebeleri ifade etmektedir. Fakat bu tabirleri kullanıldıkları saha itibariyle birbirinden kesin çizgilerle ayırmak mümkün değildir. “Konar-göçer” tabiri ise onların hayat tarzını en iyi açıklayan ifadedir. “Tir” ifadesi de göçebe grupta cemaatin alt birimini ifade etmektedir (Şahin,1999:132-141).

Osmanlı arşiv belgelerinde, orta ve doğu Anadolu’da yaşayan göçebe insanlar bakarak terimi "Türkmen" daha fazla kullanılır ve batı bölgelerinde yaşayan göçebe bir halk bahsederken dönem "Yürük" veya "Yörük" kullanılır. Ancak, bu aynı insanların kendi yaşam tarzına bakarak iki terim bazen bazı belgelerde aynı kapsamında birbirlerinin yerine kullanılır çünkü, terimler ve bakın insanlar birinin kullanımları arasında net bir ayırım yapmak zordur.Göçebe insanlar bakarak "konar-göçer", "göçer evli", "Göçerler" ve "Göçebe" gibi terimler de kullanılmıştır.⁶

Yörük ve Türkmenleri coğrafi saha itibariyle birbirinden kesin çizgilerle ayırmak güçtür. Zira bu tabirler, aynı bölgede, aynı göçebe grubunu ifade etmek için de zaman zaman birbirinin yerine kullanılmıştır (Gündüz,1997:40).

Yörükler ise özellikle Toros hattında göç eden ve bir anlamda dağ göçerleri olan topluluklardır. Yüksek ve kayalık yerlerde otlayabilen keçi sürülerine sahiptiler. Aynı insanlar buldukları coğrafyanın gereklerini yerine getirdiler ve kültürlerinde, etni sitelerinde işte bu anlamda bir farklılaşma görülür gibi oldu. Ama bu sadece yaşayışla ilgili bir husustur (Sayılır,2012:576-577).

Ancak Yörükler hayvancılığı bırakıp ziraatle uğraşsalar bile günümüzde Silifke, Erdemli ve Mut çevresinde Yörük olarak anılmakta ve çağrılmaktadır. Burada diyebiliriz ki; Yörüklük iktisadi bir temelden ziyade kültürel bir kimlik olarak karşımıza çıkmaktadır. Silifke, Erdemli ve Mut çevresindeki yerleşik Yörükler, Sarıkeçili Yörüklerin göçer hallerini gördüklerinde onlara Yörükler yerine Sarıkeçililer diye hitap ederler. Kendileri de Yörük olan yerleşiklerin halen konar-göçer yaşamı devam ettirenleri ayırt etme düşüncesinden hareketle böyle dedikleri sanılmaktadır.

3.2. Konar-Göçerlik ve Sarıkeçililer

Türk toplulukları tarih sahnesine çıktıkları günlerden bugüne farklı sebeplerden dolayı değişik kültürlerin ve dinlerin etkisi altında kalmışsalar bile kendi milli gelenek ve kültürlerine her zaman sahip çıkmışlardır. Farklı dinlerin ve kültürleriyle şekillenen inançları yerli ve yabancı dinler tarihçilerinin, halk bilimcilerin, antropologların vs. dikkatini çekmeye devam etmektedir. Anadolu’da halen Türklerin konar-göçer kültürün son temsilcilerinden biri de Sarıkeçililerdir.

Atatürk’ün Toroslarda yaşayan Yörüklerle ilgili şu sözü oldukça önemlidir. *“Arkadaşlar! Gidip Toros dağlarına bakınız. Eğer orada tek bir Yörük çadırı görürseniz ve o çadırda bir duman tütüyorsa şunu iyi biliniz ki bu dünyada hiçbir güç ve kuvvet bizi yenemez.*” (Özdemir vd.,2010:120). *“İnsanlık, eski Mısırlarıyla, Yunanistanlarıyla, Romalarıyla ve bunlar bütün bedii eserleriyle ayağa kalksa ve başlarında bugünün kendi verimleri olan bütün medeniyeti, musikileriyle, şiirleriyle, sanatıyla ve bütün eserleriyle gözümün önüne dikseler, dikilseler.. benim gözüm, benim duygum benim sevgim, yine ıssız dağlar başında yanık kavalını üfleyen, yarım çarıklı Türk çobanıdır.”* (Özdemir vd.,2010:120). Burada ulu önder M. Kemal ATATÜRK

⁶ Şahin, 232, edergi.manas.edu.kg/index.php/jtcs/.../650.

Yörüklerden övgüyle bahsetmekte ve adeta Türk milletin öz mayası olarak yaylalarda konar-göçer hayat yaşayan Yörükleri işaret etmektedir. Onların özüyle sözüyle mert insanlar olduklarını bize anlatmaktadır.

Yörükler; yazın yaylalarda, kışın kışlaklarda konaklayan, hayvancılık faaliyetiyle uğraşan, topluluklar halinde ve konar-göçer şekilde yaşayan Türkmenlere verilen addır. Günümüzde Yörük kavramı, kısmen konar-göçer veya yarı göçebe şekilde yaşayan, hayvancılık ve ziraatla uğraşan, mevsimlere göre göç faaliyetinde bulunan Türkmenlere verilen isimdir (Aksoy,2001:87-88).

1956 yılında Nezihe Araz⁷ Karacadağ'da Yörüklerle mülakatlar yapıyor ve çalışmasını bir röportaj olarak yayınlıyor. Bu röportajda Nuri dayı isimli Yörük yaşamını ve kültürünü şu şekilde anlatıyor. “ Lakin hanım abla, ne kadar sefillik, irezillik olursa olsun, yörüğe dur desen, konma-göçme desen durmaz. Bu onun yapısında var. Mevsimin yüzünü kıştan yaza döndürmesini nasıl durdurmazsan, ağaçların gövdesine baharla beraber su yürümesini hak yaradandan başka kimse önüne geçemezse, yörüğün yayla hasretine de kimse karşı koyamaz, kan tutması gibi, yayla tutar yörüğü.” (Oğuz,2004:15).

Konar- göçer hayatın muhtevasını ve zorlu yaşam koşullarını Sarıkeçili Safiye DEMİR şu şekilde aktarmıştır. “14 yaşında Çumra Yörük Camili'ye gelin geldim. Biz Sarıkeçiliyiz, Silifke'de Mut tarafında Çölekçi'de kalırdık kışları. Baharda Karaman'ın güneyindeki dağlara çıkardık. Yangılı, Kayaağzı, Habiller tarafına giderdik. Yangılı'dan Çömlekçi'ye kadar on-onbeş menzil geçerdik. Yağmur yağdı mı dalları kırar çadırın içine hasır gibi serer öyle otururduk” demiştir (Oğuz,2004:19).

Yörük ile Türkmen eş anlamlıdır. Atatürk, soyunu açıklarken bunu da şu şekilde ifade etmektedir: “..Benim atalarım Anadolu'dan Rumeli'ye gelmiş Yörük-Türkmenlerdir (Doğan vd.,2010:27). Sarıkeçili Pervin SAVRAN “Biz Yörükler; Orta Asya bozkırlarından sökün edip, Anadolu'nun koynuna sığınalı, resmi tarihe göre bin yıl, bazı araştırmacılara göre daha uzun zaman oluyor. Öz yurdumuz dediğimiz Anadolu'ya; yayladan sahile, sahilden yaylaya bulutlar gibi akan koyun, keçi sürülerimizle, öğrek öğrek atlarımızla, develerimiz sığırlarımızla, kah; kale kale, burç burç, kah sevgi sevgi, nakış nakış bilişip söyleşerek Türkiye yaptık. Bizden evvel bu topraklarda yaşayan, tüm adet örf geleneklerle kardeş, tüm inançlarla da, engin hoşgörülü inançlarımız sayesinde yurttaş olduk., Göçmek kendimiz olmaktır, göçmek özgür olmaktır ” .⁸şeklinde Yörük kültürünü açıklamıştır.

Eski Türklerin içtimai hayatları ile gelenek ve görenekleri arasındaki sıkı ilişkiyi Ziya Gökalp “ Göçebelikleri törelerinden, töreleri de göçebeliklerinden feyz alıyordu” diyerek sebep sonuç münasebeti şeklinde açıklar (Gökalp,2007:15).

Bilindiği üzere göçebe toplumları temel geçim kaynakları hayvancılık ve onun etrafında gelişen ekonomik sistemler o toplumun içtimai hayatını, gelenek ve göreneklerini, sosyal kurumlarını hülasa bütün yaşayışını etkilemiştir. Burada monokozal (tek sebepli) örneğin sadece ekonomi temelli bir yaklaşım sergilemek doğru olmaz. Her ne kadar toplumların sosyal ilişkilerinde ekonomik sebepler önemliyse de siyasi, coğrafi, savaşlar ve göçler gibi koşulları da göz önünde bulundurmamak gerekmektedir.

⁷ Fatma Nezihe ARAZ, (1920- 2009) Anadolu halk törelerini, özellikle kadın giyim ve süs eşyasının özelliklerini ve bunlara ilişkin anekdotları derlemiştir. Anadolu kadınları baş süslemelerinden bir koleksiyon oluşturmuştur. Orta Anadolu Yörükleri arasında yaptığı araştırmaları "Kırk Pencere Konak" adıyla yayınladı. Yörüklerle ilgili yazıları 1950'li yıllarda Hayat dergisinde yayınlanmıştır.

⁸ (P.Savran, Görüşme, 15 Eylül 2012).

Anadolu'nun Türkmenler tarafından yurt tutulmasında 1071 Malazgirt zaferinden sonra Bizans'ın Türkler karşısında mukavemeti kalmadığı için Türkmenlerin Anadolu'ya akını bir sel halini almış, İslam ülkelerinde yurt bulamayan Türkler, Anadolu'ya yerleşmeye başlamışlardır (Köprülü,1959:40). Buradan Yörüklerin, Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen, göçer hayat tarzına sahip kimseler olduğu anlaşılmaktadır (Eröz,1996; 360). Osmanlı Devleti döneminde konar-göçerler yayladıkları bölgelere göre bir tasnife tâbi tutularak “Türkmen” ve “Yörük” olarak isimlendirilmişlerdi (İlhan,2006:61).

Göçebelik veya göçerlik -nomadizm, pastoralizm veya pastoral nomadizm-, tabii çevrenin kaynaklarının bir topluluğun varlığını sürdürebilmesi için artık yeterli olmadığı zaman ortaya çıkar. Yıllık yağış miktarının yeterli olmadığı ve kıtlığa rağmen, çöl ve bozkır arazisi hem ticarete hem çobanlığa hem de hayvancılığa müsait olduğu takdirde, geniş ölçekte otlakların bulunduğu bölgelerde bir iktisadî faaliyet tarzı olarak göçerlik kendini gösterir (Aksoy,2001:93).

İnsanların, hayvanları ile birlikte durmadan uzun mesafeler boyunca yaptıkları yer değiştirmeler, mevsimlere uyarak çok defa belli bir güzergâhı izlemektedir. Daimî bir karakter taşıyan bu yer değiştirmelere “göçebelik” -nomadisme-, bu hayatı süren insanlara da gö-çebe -nomade- tanımlaması yapılmaktadır (Öngör,1964:145).

Türkçe'de yaylak veya yayla denince ilk akla gelen şey, hayvanların otlatıldığı yüksek yerler ve dağlar hatıra gelir. Aslında yaylak sözü, kışlak deyiminin bir karşılığıdır. Yani, “yazın oturulacak yer” manasına gelir. “Yayladım, yaylayur, yaylayurmen” gibi, “yaylaya çıkmak, yazlığa gitmek ve yazlamak” anlayışları ile ilgili eski fiil köklerine de rastlanır (Özdemir vd.,2010:87).

1928 yılında yaptığı çalışmalarında Yalgın, Sarıkeçili Yörüklerin Tahrana ve Dönberi dereleri kenarlarındaki yayladıklarını anlatır ve bu yaylaların dere kenarında dört tarafı sakız kevenleri, meşe fındıkları ile çevrilmiş sanki bir mesire yerine benzediğini anlatır (Yalgın,1993:44-45).

Bu konuda birçok çalışma yapılmıştır. Konu ile ilgili olarak Güneydoğu Toroslarda göçebelik üzerine çalışmalar yapan Hüttheroth göçebeliği üç gruba ayırmıştır; a. Yer değiştirmelerin ve göçlerin büyük mesafeler arasında gerçekleştiği, otlakların yatay doğrultuda değiştirildiği “Sahra Göçebeliği” -Horizontal Göçebelik-, b. Dağlık bölgelerde daha farklı bir şekilde gelişmiş olan ve otlakların dikey doğrultuda yani düzlüklerden dağlara doğru değiştirilmesi ile gerçekleşen “Dağ Göçebeliği” -Vertikal Göçebelik)

c. Göçebe çobanlığın bilinen bu iki önemli tipinin dışında, göçebelikten yerleşik hayata geçiş şekilleri olarak nitelenen ara tipler bulunmaktadır. Bunlar göçebelikten farklı olarak yarı göçebelik, yaylacılık ve transhumans -sürü sahipleri sürüleriyle birlikte gitmez ve sürü-lere ücretli çobanlar eşlik eder- kavramları ile açıklanan “göçebe hayvancılık” (Denker,1960:136).

Yörükler üzerine araştırmaları olan Mehmet Eröz ise göçebeliği iki ana başlıkta toplamıştır. Bunlardan birisi tam göçebelik, diğeri ise yarı göçebeliktir. Tam göçebeliği de, yatay -sahra/ova- ve dikey -dağ- olarak ikiye ayırmıştır. Eröz'e göre yatay göçebelik, uzak mesafeler arasında cereyan eden ve daha ziyade Arap Yarımadası ve Kuzey Afrika gibi çöl bölgelerinde görülen göçebelik türüdür. Dikey göçebelik, yazın yüksek dağlar üzerindeki yaylalara, otlaklara, kışın kışlaklara göçmek şeklinde ortaya çıkan göçebelik türüdür. Yarı göçebelik ise, göçebelikten yerleşik hayata geçişte ara tip olarak tanımlanmıştır. Kışın köylerde çadır yerine ağaç, taş, tuğla, saz gibi evlerde oturulur, daha ziyade hayvancılıkla yürüeyebilen hububat ziraatı yapılır; yazın ise, hayvanlar alınıp yaylalara çıkılır ve çadırda kalınır. Orta Asya'daki Türk

aşiretlerinin önemli bir kısmı, İran'daki Kaşgaylar ve Türkmenler, Anadolu'daki Yörüklerin büyük bir çoğunluğu bu göçebelik modeline uymaktadır (Eröz,1991:71-72).

Göçebelik ile yerleşik hayat tarzı arasında bir ara yaşam tarzı olan Konar-göçerlik, Osmanlı toplumunun en önemli unsurlarından birisidir. Anadolu'daki konar-göçerlerin hayat tarzlarını "göçebe" olarak tanımlamak doğru ve yeterli bir ifade olmamaktadır. Çünkü basit göçebe toplulukları, devamlı yer değiştiren, ziraati ve yerleşik hayatı bilmeyen, sosyal organizasyonları gelişmemiş sürüler halinde yaşayan gruplardır. Konar-göçerler ise ekonomik açıdan hayvancılıkla uğraşan, hayat tarzı bakımından da yaylak ve kışlak alanları arasında hareket halinde olan gruplardır. Bunun yanı sıra tıpkı yerleşik halk gibi devletin idari, mali ve hukuki organizasyonu içinde de yer almışlardır. Bu nedenle Osmanlı belgelerinde göçerlerle ilgili olarak dikkati çeken en önemli özellik, onlardan bahsedilirken sıklıkla, "Türkmen", "Yörük", "Konar-göçer", "Konar-göçer Yörük", "Göçer-Yörük", "Göç-kün", "Göç-küncü", "Göçer-evli" ve "Göçebe" gibi kavramların veya kavram işaretlerinin geçmiş olmasıdır (Sayılır 2012:568-569).⁹

3.3. Geçmişten Bugüne Sarıkeçililer

Sarıkeçili aşireti zeki, çalışkan ve işini bilen bir aşiret (Yalgın,1993:45) olarak bilinen Yörükler, Yörüklerin bir kolunu teşkil eder.

Göçebe yaşam biçimini Eski Türklerin tarihine baktığımızda sıkça rastlamaktayız. Hayvancılıkla uğraşan Türk toplulukları yeni yerler keşfetme arzusunun yanında hayvanlarının otlak ihtiyacı ve doğal şartlar nedeniyle kendi yaşam alanlarını bir yerden başka bir yere göçerek değiştirmişlerdir. Halen Anadolu'da ve Sarıkeçililerde devam eden konar-göçer yaşam biçimi tarihi temellerini Orta Asya Türk göçebeliğinden aldığı düşünülmektedir.

Sarıkeçili isminin nereden geldiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak öncelikle söyleyebiliriz ki, ister bir yerleşim yerinin adı olsun isterseniz herhangi bir aşiretin veya topluluk adlarının menşesine baktığımızda ya o bölgedeki bir unsurun ya da o topluma ait olan baskın bir öğeden kaynaklandığını düşünmek mümkündür. Örneğin, birkaç isim sıralayabiliriz: Karakeçililer, Akkoyunlular, Karamanoğulları, Kozan beyliği, Çataloluk, Avşarlar vs.. Suyun bol olduğu bir yer olduğundan Çataloluk, güneş görmeyen yeri çok olduğundan guzon (kozan) adını vermiş oldukları düşünülebilir. Bir başka rivayette de Adana, Kahramanmaraş, Hatay ve Gaziantep taraflarındaki Aydınli Yörüklerinin bu isimle bilinmeleri aslında günümüzdeki Aydın iliyle bir bağlantısının olmadığı Eski

⁹ Ayrıca Bkz. Osmanlı döneminde göçebelerin hukuki, idari ve mali statüleri hakkında M. Tayip Gökbilgin, Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan-ı Fatihan, İstanbul 1957; İlhan Şahin, "Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları", Türk Kültürü Türk Kültürü, XX/227 (1982), s. 285-294.; Yusuf Halaçoğlu, XVIII. Yüzyılda XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siya- Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK Yay., Ankara 2006; Selahaddin Çetintürk, "Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı ve Hukuki Statüleri", DTCFD, XX/II, Ankara 1943, 107-116; Üçler Bulduk, "İdari ve Sosyal Açısından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşmeleri", A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, 30 (Ayrı Basım), 1998; Tufan Gündüz, Anadolu'da Türkmen Aşire Anadolu'da Türkmen Aşiretleri-Boz-ulus Türkmenleri 1540 --ulus Türkmenleri 1540--1640 --1640, Ankara 1997, s. 107-136. İlhan Şahin, Osmanlı Döneminde Konar Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, Eren Yay., İstanbul 2006, s. 61. Bahaeddin Ögel, Türk Kültür Tarihine Giriş I Türk Kültür Tarihine Giriş I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1978, s.5.

Türk inanç sistemi içerisinde ayın kutsallığından hareketle bunlara Ay-dinli denildiği rivayet edilir. Günümüzde Aydınlı ya da Aydınlı Yörükleri olarak da kullanılmıştır.¹⁰

Buna benzer bir efsanede Sarıkeçili Yörüklerden işitilmiştir. Su bulamayan ve su arayan göçerlerin bir gün sarı renkteki bir keçisinin sakalları su içinde gelmiş. Yörükler ertesi günü bu sarı keçiyi takip etmişler ve sarı keçi bunları bir pınara götürmüş. Bundan dolayı sevinen göçerlerin en yaşlı üyesi ne kadar sarı keçi varsa hepsini kurban ettirmiş. O günden beri adları Sarıkeçili olarak kalmıştır. Yetiştirdikleri hayvan cinslerine göre ad alan Yörükler arasında Karakeçili, Akkoyunlu, Sarıkeçili, Kızılkeçili gibi isimler yaygındır.

Yaptığımız gözlemler neticesinde Sarıkeçili isminin anlatılan efsaneden gelmediği de söylenebilir. Sarıkeçili isminde de görüldüğü Sarı ve keçi isimlerinden meydana gelmiştir. Keçi ismini besledikleri kara keçiden aldığı kuvvetle muhtemeldir ancak Sarıkeçili yetişkinlerin ve çocukların sarışın olmaları dikkat çekicidir. Sarı tenli insanlar olan bu kişileri tanımlamak için Sarı-şın keçililer denilmiş de olabileceği düşünülebilir. Bu noktada Sarıkeçililer ismindeki sarı efsanede anlatılan sarı keçiden de almış olabilirler, belirgin bir şekilde sarışın olmalarından dolayı da almış olabileceklerini belirtmek fayda vardır.

Burada Sarıkeçili isminde dikkat çeken bir husus da deke, teke, davar, yazmış, çebiç gibi isimler yerine keçinin tercih edilmiş olmasıdır. Keçi genelde Yörükler arasında dişi davar için kullanılırken deke yada teke de erkek davar için kullanıldığı görülmektedir. Sarıkeçili isminde de bir dişilik söz konusudur. Dişi-lik yada kadın soyu vurgusu olduğu düşünülebilir. Eski Türklerin ana erkil (matriarkal) aşiret yapısını Sarıkeçililerde de görülmektedir. Sadece Sarıkeçili isminde değil kadının konumu ve görevleri göz önünde bulundurulduğunda sosyolojik olarak merkezde yer aldığı görülmektedir.

Hatta şuan Adana il merkezine 55 km, Ceyhan ilçesine de 10 km uzaklıkta bir köy vardır ve köyün adı Sarıkeçili köyüdür. Köyün kurucuları Sarıkeçili Yörüklerden olduğu için köyün adına Sarıkeçili denilmiş olabilir.

Karakeçili aşiretinde sözü dinlenen ve kültürlü olarak bilinenlerden biri olan İbrahim Yazıcı ile yapılan bir mülakatta Karakeçili aşiretinin göç yollarını şu şekilde anlatmaktadır: "Bizim dedelerimiz, Orta Asya'dan göç ederek Suriye'nin Lara (Rakka) bölgesine gelmişler. Oradan da Anadolu'nun Urfa yöresine göç etmişler. Dedelerimiz Urfa'ya kırk bin çadır olarak gelmişler. Bundan rahatsız olan Urfa, Siverek halkı Konya'ya gidip padişaha şikayet etmişler. Padişah, onların şikayetlerini değerlendirip, o bölgeye birkaç kişi görevlendirmiş. Görevlendirilen kişiler gelmişler ki, şikayet edilmiş olan bu insanlar tertemiz, dindar, fakat padişahın emri olduğu için bu çadırlardan kırk kişiyi yanlarına alarak Konya'ya götürmüşler ve meseleyi padişaha anlatmışlar. Padişah, dedelerimizi haklı bulmuş, fakat kırk bin çadırın bu bölgede kalmasının zor olacağını söylemiş. Bunun üzerine, bu kırk bin çadır bölünmeye başlamış. "Karakeçili" ismini alanlar Siverek'te kalmışlar, "Develioğlu" ismini alanlar Kayseri'ye, "Sarıkeçili" ismini alanlar Mersin, Pozantı (Adana) ve Antalya'ya gitmişlerdir (Aksoy,2004:177).

1928'de yaklaşık olarak 30 Sarıkeçili Yörük çadırını ziyaret eden Yalgın'a göre; Sarıkeçili aşireti 1170 (1756-57) tarihlerinde Konya'dan buralara (Aladağ) göçmüş bir Türkmen oymağıdır. Kendi söylentilerine göre; bu aşiretin büyük bir kısmı hala Konya'da bulunuyormuş. Aşiretin 150 çadırı Maraş'ta, 35 çadırı Adana taraflarında kuruluymuş. Bu oymak yazın "Binboğa" ve "Aladağ" yaylalarında, kışın Adana ve

¹⁰ (M. Leylek, Görüşme, 14 Eylül 2012).

çevresinde bulunur (Yalgın, 1993:43-44). O tarihlerde Aladağ'ın güneyde yerleşik ve yarı yerleşik Aladağ aşiret oymakları arasında Bozdoğanlı, Türkmen Akçakoyunlu, Karakoyunlu, Karahacılı, Sarıkeçili, Horzum, Kaçar ve daha birkaç aşiretin dağınık obalar olduğu belirtilmiştir (Yalgın,1993:51).

Sarıkeçililerin 1150 (1737-1738) tarihlerinde Konya ovasında yapılan büyük bir cirit oyununda çok büyük kahramanlık ve başarı göstermiş olmaları üzerine Mevlana postnişinin (tekke şeyhi) takdirini kazandıkları ve hayır duaları almış oldukları aşirette büyük bir iftiharla hikaye edilmektedir. O meşhur cirit yarışmasında Sarıkeçili obası aşireti reisi Gündoğan Bey imiş ve Mevlana şeyhi bu beyin arkasını sıvazlamış. Sarıkeçili meşhur beyleri: Torbacı oğlu Hacı İbrahim Ağa, Hacı Çömez Bey, Demirtaş Bey, Kara Yılan Bey, Gündoğan Bey, Hasan Kahya (Yalgın,1993:44).

Sarıkeçili Yörüklerden Hacı Ali ATAR, “*Dedelerimiz öteden Orta Asya’dan geldiler ve Konya’nın Çumra kazısında yaşamışlar. Devir hep böyle gidecek sanıp yer yurt tutmamışlar. O zamanlar bizimkilere kimse kafa tutamazmış. İstedğimiz her yerde yazlar, kışları da Akdeniz’de kışlanmışız*” (Özdemir 2010:64). O nedenle Sarıkeçili Yörüklerin bütün eşyaları; develeri, keçileri ve azda olsa koyunları ve deve sırtında taşınabilecek kadar ev eşyalarıdır. Hilmi DULKADİR Sarıkeçililerle ilgili 1997 yılında yaptığı çalışmasında 200 hanelik bir Sarıkeçili ailesinin konar göçer hayatı devam ettirdiğini yazmaktadır fakat günümüzde bu sayı yarı yarıya azalmıştır. Son yıllarda yolların, vasıtaların artması, meraların azalması ve tarla haline getirilmesi, orman kanunlarının daha ağır yaptırımları olması, göçebeliği çekilmez hale getirmiştir. Eröz’ün dediği gibi yerleşmeyi istemeyen Yörük kalmamıştır (Eröz,1966:225), (Güngör, 1941:34). Yeşilovacıkta yaptığımız mülakatta 105 hanenin iskana başvurduğu bilgisinden hareketle şuan 105 hanenin konar-göçer olduğu söylenebilir.

Göçe çıkmak için bir kış baharı bekleyen Yörükler yayla hasretiyle yanıp tutuşurlar. Göçmek Yörüklerde ayrı bir öneme sahiptir. Ancak göç dönüşü durumlar değişir.

Göç dönüşü çok parlak olmaz. Gidişte sarı ve solgun olan çehreler dönüşte al al olur. Tekler çiftleşir. Çocukların ve davarların çoğaldığı görülür. Dönüşte her şey büyümüş ve çoğalmış aşirette güç ve kuvvet artmıştır. Gözü arkada kalan Yörüklerin ayakları istemeye istemeye kışlığa doğru yürürler (Yalgın,1928:198).

Kendisi ile görüşülen bir Sarıkeçili’ye göçerlerin çeşitli isimlerle anıldığını biliyoruz. Sarıkeçili , Bahşiş.. gibi. Bunlar arasında fark var mıdır? – “Var. Biz (Sarıkeçililer) develerle göçeriz ve çadırlarımız Kara Çadır’dır. Bahşişler gölük (at) ile göçerler ve çadırları kepenekten çatmadır. Bunun gibi farklar vardır”.¹¹ 1928 yılında Ali Rıza YALGIN’ın gördüğü bir Sarıkeçili yörügüde *eğer bizi bir kötekle (değnek) dövmüş olsalardı, biz buralara konmazdık. Ama geçim daraldıktan sonra bak bizde Araplar gibi yaylasız, güzlesiz yaşıyoruz* (Yalgın, 1928:128).

Keçilerin sütü Nisan’a doğru olur şuan (Şubat) oğlakları emdiriyorlar. Günlük ihtiyaçları için alışverişlerini Erdemli’den ve daha ucuz olduğu için Silifke’den yapıyorlar.¹² Büyüklerinden sağ olan annesinin olduğunu onunda da Karaman da yerleşik düzene geçen diğer Sarıkeçililer’le Sarievler’de yaşamaktadırlar.

Sarıkeçili Yörüklerin iskan yerleri ise Antalya, Kaş, Aydın, Isparta, Eğirdir, Uluborlu, Yalvaç, Adana, Burdur (Aziziye, Bereket), Çumra, Akşehir, Doğanhisar, İçel, Ayrancı (Yarıkkuyu Köyü), Karaman, Afyon, Dazkırı, Manisa, Kütahya, Honaz.

Türkiye’de konar-göçer Yörük kültürünün son temsilcileri Sarıkeçililerdir. Büyük bir kısmı yerleşik hayata geçen konar-göçer Yörüklerin bu son temsilcileri

¹¹ (Gülner Poyraz Gazetesi,1986. yıl1, sayı 28, ve 17 Kasım,s.7.).

¹² (M.Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

Sarıkeçili Yörükleridir. Kışın Mersin'in Silifke ve Aydınçık sahiline yakın yerlerde yazın ise Konya Hadim, Çumra ve Seydişehir ilçelerinde konaklayan bu son konar-göçerlerin sayısı, yerleşik hayata geçme nedeniyle, her geçen gün azalmaktadır.

Bütün bu bilgiler neticesinde diyebiliriz ki, hem sosyal hayatı yaşayış bakımından hem de hayvancılığa dayalı ekonomik sistemlerinden ötürü Sarıkeçili Yörükleri konar-göçer hayatı devam ettiren dağ göçerleri olarak karşımıza çıkmaktadır ve Eröz'e göre Sarıkeçililerin göçerliği dikey göçerlik grubuna girmektedir. Ancak güney sahillerdeki halkın sıcak ve nemden uzaklaşarak serinlemek için yaylalara çıkması ile yerleşik hayata geçmiş fakat hayvancılıkla uğraşan Yörüklerin yazın hayvanlarını yaylalara çıkarmaları Sarıkeçililerin göçerliği birbirinden farklıdır. Sarıkeçililer yerleşik bir hayata geçmek ile geçmemek arasında kalmış çeşitli sıkıntılara rağmen atalarından almış oldukları mirası günümüze yaşamlarıyla, kültürleriyle taşımaya devam etmektedirler.

3.4. Sarıkeçililerde Yaylacılık

Akdeniz Bölgesi'nde Toros Dağlarının geniş bir alan kaplaması, deniz seviyesine yakın olan vadilerdeki ılıman iklim şartları, bu bölgeyi geçmiş dönemlerde göçebe hayvancılık için çok elverişli kılmıştır. Bu hayvancılık, sürülerin ilkbaharda alçak çayırlardan yazı geçirecekleri yaylalara götürülmesi ve bu yolla değişik otlaklardan yararlanılması şeklindedir (Bates,1971:247).

Yörede yaylaya çıkma alışkanlığı; göçebe Yörüklerin hayvanlarını otlatmak için yaz aylarında yeşil ot bulma gayreti içinde olmaları, göçebe üretim tarzının sürdürülmesi zorunluluğu ve kırsal yörelerimizin bu ürünlere duyduğu ihtiyaç ile başlamıştır (Alkan,1991:5). Alagöz, Yörüklerin kışlak ve yaylakları arasındaki mevsimlik göç hareketini "Yörük yaylacılığı" şeklinde ifade etmektedir (Alagöz,1993:34).

Orta Toros Yörüklerindeki göç hareketini yaylak ve kışlakta yerleşik iki dönem, ilkbahar ve sonbaharda çok basit bir göç planı ile iki göç hareketi şeklinde ifade etmektedir (Bazin,1994:326). Yörükler Anadolu ve Rumeli'de hayvancılıkla uğraşan göçebe Türkmenler olarak tanımlanmaktadır (Ana Britannica,1994:32-253). "Çatma" adı verilen, ahşap direklerin aralarının ve üzerinin naylon-branda veya ağaç dalları ile örtülmesi ve çevrenmesi ile oluşturulmuş basit meskenlerde de kalmaktadırlar.

Yörük yaşamının ayrılmaz parçalarından biri de yaylacılıktır. Konar-göçer bir hayat yaşayan Yörükler hayvanlarına otlak bulmak amacıyla mevsime göre hareket etmektedirler. Havaların soğumaya başlamasıyla kış gelmeden sahil kenarlarına, havaların ısınmaya başlamasıyla birlikte yaz gelmeden serin yaylalara çıkarlar. Günümüzde halen bu yaşantıyı devam ettiren Sarıkeçilileri kış mevsiminde Silifke'nin sahile yakın beldeleri olan Kızkalesi, Narlıkuyu, Yeşilovacık, Tisan'da ve diğer ilçeler Aydınçık, Bozyazı ve Gülnar civarından çadırda kalmaktadırlar. Yaylak olarak da Mut, Karaman, Sertavul ve Konya'nın Bozkır, Seydişehir, Beyşehir ilçelerinin otlağı bol, havası temiz yüksek yaylalarda geçirmektedirler.

Foto.2: Sarıkeçililerin Kışladığı Alanlar

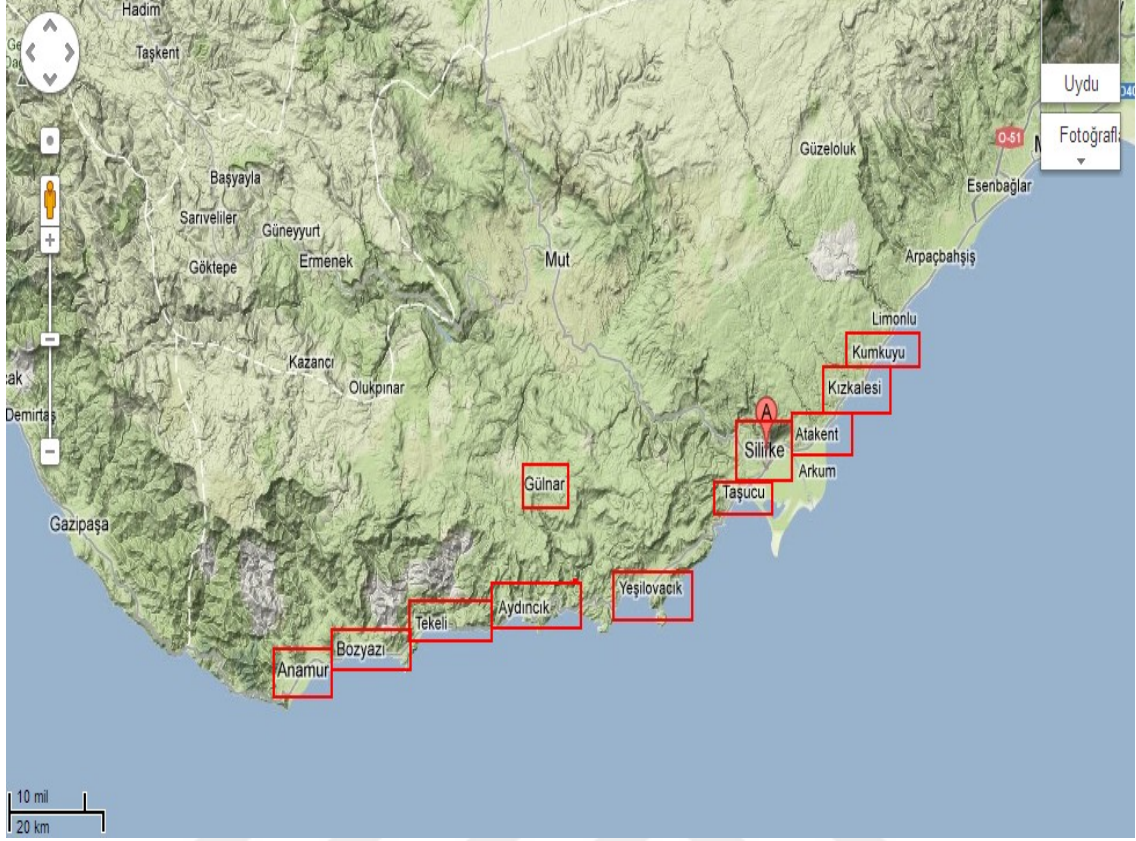

Foto.3: Sarıkeçililerin Yayladığı Alanlar

3.5. Sarıkeçililerde Göç Fenomeni

“Yörük göçü yolda düzülür” Yörük Atasözü
 ‘Göç zamanı gelince biz dursak keçiler durmaz’ Anonim,

Sarıkeçili Yörüklerde göç sabah olmadan başlar ve mal sürerek devam eder. 10 km de durulur. Geceyi geçirilecek yerde çadır kurulur çadırın kurması kolaydır kapısı her yöne olur sana kalmış. Biz 5 direkli kurarız orjinali de 5 direklidir.¹³ Göçer başlamadan evvel çadırlar sökülür (yıkılır). Bu yıkılma işlemine eskiler küçük kıyamet derlermiş. Sökülen çadırlar develere yüklenir ve göçe hazırlanılır.¹⁴

Sarıkeçililerde, tek başına göç olmaz. Onlara göre göç mutlaka 5-6 aile ile bir arada olmalıdır. Bunun birkaç sebebi vardır. Bunlar; yük yüklemeye imece, sütü değerlendirme de değişim yapmak, oğlağı, davarı, sığırı sürmede ve göçü çekmede işbirliği yapmak.

Göçe çıkılmadan önce kadınlar canlı renkler tercih ediyorlar. Özellikle kırmızının yoğun olduğu “bordo renkli kadife etekler” ile rengarenk boncuklu kolyeler takarlar.

Göçerken köylerden geçmek bir hayli zordur ve sürüleri kontrol etmek gerekir. Çünkü davar sürüleri köylülerin zeytin, nar, üzüm bağ bahçelerine yol boyunca saldırır ve onlarda koparır yer. Köylüler “ oğlak benim ekine girmiş, davar benim üzümü kopartmış” diyerek kendi zararlarını keserler. Yörük de bir davar verir üzüm alır, oğlak verir zeytin alarak ürün değişiminde bulunurlar. Köylüler göç eden Sarıkeçililere: “Yörük, Yörük yürüdü, Kılılı deri sürüdü!,Yörük bizim dostumuz, Kulpu kırık destimiz” diyerek laf atarak kızdırdıkları (Yüzbaşıoğlu,2003:22).

Göç sırasında keçi yavruları, varsa tavuk horoz gibi hayvanlar, ayağı topal yada kırık keçi, koyun katarın başında giden eşeklerle taşınır. En yakışıklı ve görkemli deve süslenerek kervanın önüne katarlanır. En güzel ve yeni dokunmuş battaniye öndeki devenin üzerine atılır. Özellikle kırmızı renkli olmasına dikkat edilir. Göç yolunda en çok türkülerden biri de “Allı Turnam bizim ele varırsan, Şeker söyle, kaymak söyle, bal söyle...”dir.

Obası göçmüş bir yörüğü alıkoymak imkansızdır. Kadını doğuracak bir halde olsa yine göçer. Erkek, devesini ve sığırını yitirmiş bile olsa da yine göçer. Çadır da ölüp giden bir hastası olsa bile yine de göçer (Özdemir vd.,2010:88). Sarıkeçili Yörüklerinden Mehmet Can “*Nisan’dan sonraya biz dursak bile develer koşar gider Seydişehir’e varır.*”¹⁵ diyerek açıklamaktadır.

Foto.4. Sarıkeçililerin Göç Güzergahı

¹³ (C. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

¹⁴ (Selçuk, Sakatoğlu, Son Göçerler Sarıkeçililer, Atlas Dergisi, Şubat 1999, sayı: 71), (Son Göçerlere Göç Yasağı, Tempo dergisi, 17 Nisan 2008).

¹⁵ (Son Göçerlere Göç Yasağı, Tempo dergisi, 17 Nisan 2008).

Göç halinde olan bir yürüğün yolda babası hastalanmış. Üç gün beklerler, fakat ihtiyar bir türlü ölmez. Hafif bir hırıltı sesi ile baygın ihtiyar yaşamaya devam eder. Göç çeken obalardan geri kaldığını gören oğlu, kızıp hocayı çağırır ve “Babamı yıkayarak hemen göm.”der. İmam, babasının henüz daha yaşadığını söyleyince, Yörük büsbütün kızar. “Yörük kısmı bu kadar ölür” diye, imama bağırır ve bir de küfreder (Özdemir vd.,2010:88).

Sarıkeçililer kışlaktan yaylaya giderken belirli toplanma merkezinde arkadan gelenleri beklerler ve geri kalan yolu birlikte devam ederler. Farklı yerlerde kışlayan Yörüklerden Yeşilovacık, Aydıncık, Büyükeceli’den yola çıkanlar diğerlerini Gülnar’a varınca diğerlerini beklerler. Gülnar toplanma merkezidir. Akdere, Tisan’da kışlayanlarda Çuvanın Alanından geçerek Gökbelen üzerinden Zeyne Kesikköprü hattından Dağpazarı’na varılır orada Kızkalesi, Uzuncaburç üzerinden gelenlerle toplanılır. Gülnar’da toplananlar da Çukurasma Göksu ve Gravg’a’dan geçerek diğer hattı kullanan Yörüklerle Sertavul’da bir araya gelirler. Oradan sonra Mehmet Ali Köyünde bir mola verilir ve bir sonraki molayı da Konya Bozkır’a bağlı Sarıoğlan’da verilir. Yaklaşık olarak 7-8 km. de bir mola verilmektedir.¹⁶

3.6. Sarıkeçililerde Çadır Fenomeni

¹⁶ (İ. Karadayı, Görüşme, 14 Eylül 2012).

*“Kara davar kılı ile dokunur
Kültürümüzün özü onda dokunur
Sakın küçümseme bana dokunur
Türklüğün ocağı kara çadır..”* (Özdemir vd.,2010:106)

Çadır çok kutludur, saygılıdır ve dualıdır. Çadır için ataların duvası (duası) vardır. Bu sarsılmaz inancı ocak ve atalar kültürünün devamı olarak tavsif edebiliriz (Eröz,1991:111).

Türkler arasında içinde yaşadıkları, yatıp kalktıkları “kiyiz üyün” çadırında bir iyesi olduğuna inanıldığı tespit edilmiştir. Bu iyenin orada yaşayanları, dış tehlikeye karşı koruduğuna inanılır (Kalafat,1990:48). Türkler göçebe bir yaşam tarzını benimsedikleri için, ev ile ilgili inançlar daha çok çadır etrafında toplanmıştır (Kalafat 2000:111).

Türk göçebeleri, Anadolu’ya gelmeden önce, genellikle hayvan türü olarak koyun beslemekteydiler. Bu nedenle çadırları keçeden, yani koyunun yününden yapılmaktaydı. Konar-göçerler, Anadolu’ya geldikten sonra ise, coğrafi zaruretlerden dolayı koyunculuktan davarcılığa (keçi beslenmesine) geçmiş ve bunun sonucunda da keçe çadırı terk ederek kıl çadırda oturmaya başlamışlardır (Eröz,1991:93). Türk aşiretlerinde yünden yapılan çadırdan kıl çadıra geçilmesi yoksullaşma ile doğru orantılıdır. Yine kıl çadır kullanan topluluklara bakıldığında, oturdukları yerin sarp, dağlık olduğu ve otlaklarının kısıtlı olduğu görülmektedir (Sümer,1999:14).

Sarıkeçililerde çadırlarının ortasına konulan direk, Oğuzlarda da görülmüştür. Orta Asya çadırlarının nerdeyse tamamı yuvarlaktır. Çadır, Gök Tanrının evinin küçüğünü simgeler, ocakta tam ortada duran bir direk vardır. Bu direk yalnızca evin değil, dünyanın merkezini simgeler. Oğuzlar evlerini dünya olarak düşünmüşler, dünya olarak görmüşlerdir (Nurmemmedoğlu,1999:48).

Foto. 5: Sarıkeçili kıl (kara, çul) çadır

Sarıkeçili Yörükleri farklı otlaklar arasında sürüp giden göç hareketinde formu çok özel olan bir çadır tipine sahiptir. Sarıkeçili Yörüklerinin kullandığı bu çadır tipine

Yörükler tarafından “kıl çadır”, “kara çadır” veya “çul çadır” adı verilmektedir. Kara çadır adlandırması çadırın renginden, kıl çadır adlandırması keçi kılından dokunmasından, çul çadır adlandırması ise keçi kılından meydana getirilen “çul”ların birleşiminden oluşmasından kaynaklanmaktadır (Özönder vd.,2005:64).

Sarıkeçili Yörüklerinin diğer Yörüklerden farklı olarak; çadırın duvarını oluşturan unsurları gergi olarak isimlendirilirken diğer Yörük aşiretlerinde çadırın uzunlamasına olan eteklerine sitil adı verilmektedir. Çadırda dar olan kısımlar ise kapak olarak tanımlanmaktadır. O halde çadırda iki adet sitil ve iki adet kapak bulunur. Sarıkeçililerde duvar görevi gören bu dört unsura da gergi denilmektedir (Özönder vd.,2005:65).

Foto.6. Sarıkeçili Kara Çadırın Unsurları

Sarıkeçililerde çadır, biri orta direk, biri ön direk, biri de arka direk ve 2 tane de yan direkler olmak üzere toplam 5 direklidir. Orta direk 2 metre uzunluğundadır ve yan direkler ondan daha kısadırlar. Orta direğin dibinde ocak bulunur ve ocağın tepesi dumanın çıkması için deliktir. Bu deliği “şangırak” adı verilir. Çadır kara keçi kılından üretilen iplerle dokunur.

Yörük çadırında her ayrıntının bir işlevi vardır. Örneğin, çadırın yırtılmaması için ağaçların uçları ağaçtan yapılan “çanak”lara oturtulur. Çadırın üst çulu ile “gergi” adı verilen yan çulu stil adı verilen ağaç iğnelerle birbirine tutturulur. Eski Yörük aşiretleri kubbe yada tren vagonu şeklinde 3 direkli çadırlar kullanırken Sarıkeçililer öteden beri beş direkli çadırlara sahip olduklarını söylerler hatta içlerinde İslamiyet’in beş şartına dayandıranlar da vardır.¹⁷

Çadırın içi 5-6 metrekarelik bir alandan oluşur. Kapısı genellikle fotoğrafta da görüldüğü gibi genelde güney bakar. Çadırlar tek odalı, az eşyalı ve sadedir. Kapı aynı

¹⁷ (İ. Bacak, Görüşme, 12 Şubat 2011).

zamanda pencere olarak da kullanılır. Yerlerde bazı çadırlarda dokuma keçeler, bazı çadırlarda ise dokuma kıl çul serilir ve yer sergisi olarak kilim kullanımı Sarıkeçililer de oldukça azdır. Dokuma tezgahı olarak bilinen ıstar ve iplik dokumaya yarayan çulfalık tezgahını artık her çadırda yoktu. Çadırlarda yer alan günlük mutfak eşyaları ise mavi renkli çinkodan yapılmış demliksiz çaydanlık, sacayağı, üzerinde yemek yarayan sini (tepsi), yemek pişirilen kazanlar (tencereler), üzerinde bazlama açmaya yarayan senit (hamur tahtası), oklava, şiş, ibrik, helke (su kovası), sahanlar (tabaklar) , çomçalar (kaşıklar), yayık ve diğer ev eşyaları olarak yatak, yorgan vs. bulunuyordu. Ayrıca bütün çadırlarda dikkatimizi çeken tüfeğin çadırda asılı durmasıydı. Sorduğumuzda ise her Yörük çadırında keçi sürülerini kurt, çakal gibi hayvanlardan korumak amacıyla bulundurdıklarını söylediler.

Yeşilovacık beldesinde sahile 50-60 metre mesafede yurt tutmuş Sarıkeçili Yörükleri ziyaretimizde ve diğer bütün Sarıkeçili çadırlarda dahil olmak üzere bizzat gördük ki Sarıkeçililer çadırlarında 5 direk kullanmaktadır. Oradaki gözlemlerimizde de çadırın kapısının güneye baktığı hemen girişte sağ tarafta bir ocak bulunuyordu, sol tarafta alaçuvalların (yaylada alınan erzakları saklamak ve taşımak için kullanılan motifli, tek göz dokumalar) içerisinde gıda maddelerini sakladıklarını görmüştük. Ayrıca her gittiğimiz çadırda sürekli bir ateşin yandığı ve üzerinde devamlı mavi renkte çinko çaydanlığın varlığıydı. Sorduğumuzda ise bu çaydanlığın bütün Sarıkeçililerin kullandığını ve suyun çabuk kaynayıp çayının da tadının güzel olduğunu söylediler.

Bu alanda yapılan ilk araştırmalar arasında yer alan Eröz'ün "Yörükler" adlı çalışmasına 1950'li yıllarda Toroslarda Yörüklerle birkaç ay geçiren ve gönderdiği bir mektupta katkı sağlayan Alman etnolog Ulla Johannson¹⁸ Türklerin kara çadırı Ön Asya'dan öğrendiklerini söylüyor (Eröz,1991:98). Ayrıca daha evvelde belirttiğimiz gibi göçerlerin içtimai hayatlarının şekillenmesinde temel geçim kaynağı olan hayvancılık etkili olmuştur. Hayvancılık ve konar-göçer yaşam tarzı onların yiyeceklerinden giyeceklerine kadar her alanda şekillendirmiştir.

Bu noktada ünlü Rus arkeolog Kozlow " *Hayvancılığa çok önem veren Türkler, bu uğraşın doğal sonucu olarak yünden dokuma, kilim ve bu tür yaygı sanatında da en ileri düzeye ulaşmışlardır.* " der (Pekin,1975:14).

Sarıkeçili Yörüklerde adeta kara çadır ile Yörük kültürü özdeşleşmiş ve birbirinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Aynı şekilde temel uğraşı ve geçim kaynağı olan keçi besleyiciliği yörüğün sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamının merkezi olmuştur. Hayatın merkezinde olan keçi diğer bütün unsurları şekillendirdiği gibi ev, ocak, mesken olarak çadır'ı ve ona bağlı diğer tüm unsurların meydana gelmesinde etkili olmuştur.

3.6.1. Çadır Türleri

Anadolu'daki Türk aşiretler genellikle üç çeşit çadır kullanılır. Bunlar:

¹⁸ Ulla JOHANSEN, Estonya doğumlu Alman vatandaşıdır. Hamburg Üniversitesinde etnoloji, tarih ve öncelikle Türkçe olmak üzere doğu dilleri öğrenimi görmüş. 1953 yılında doktorasını yaptıktan sonra Türkiye'nin verdiği bir öğrenci bursu ile 3 yıl sonra 1956'da Türkiye'ye gelmiş. 15 ay kadar Türkiye'de kalmış ve bu zaman zarfında Güney Anadolu'da ki Kartepe arkeolojik kazılarına katılmış. Daha sonra 1957 yılının Nisan ayından Ekim ayına kadar Maraş, Kayseri, Niğde ve Mersin illerindeki göçerleri ziyaret etmiş ve bunun dışında 1964, 1970, 1982, 1989 ve 1995 yıllarında birer aylık sürelerle Çukurova bölgesindeki göçlere katılmıştır. 2010 yılında belgesel çekimi için Adana'ya gelen Alman yazar Dünya Türkmenler Birliği tarafından "Yörük Anası" ilan edilerek Yörük kültürüne yaptığı katkılardan dolayı ödüllendirildi.

- 1- Kara çadır (kıl çadır, çul çadırda denir.)
- 2- Keçe ev (bazı yerlerde alaçık, alıcık da denmektedir.)
- 3- Topağ ev (topak ev, Bekdik çadırı, derim ev de denmektedir.) (Eröz,1991:97).

Eski Türkler çadıra otak (otağ) ismini vermişleridir. Eski Türklerde ev, mesken yani çadır kutsanmış, saygı duyulan ve dualı bir yer olarak algılanmıştır. Yörük çadırları eskiden koyun yününden yapılan keçe çadırlar varmış fakat koyun yerini keçiye bırakınca keçi kılından dokunan kara (kıl) çadırlar almıştır.

Göçebe, hayatını hayvan sürülerini beslemeye vakfettiği için, yaşayış tarzını da buna göre tanzim etmek zaruretindedir. Muayyen bir yerde taş veya tahta binalarda oturamaz. Onun evinde arabasının üstü veya çabucak toplanabilen çadırıdır (Orkun,1946:134)

Kara çadır, keçi kılının ıstar denen dokuma tezgahında kadınlar tarafından dokunarak yapılır. Çadırın büyüklüğüne göre dört ila sekiz metre uzunlukta 60-100 cm eninde çullar hazırlanır. Hazırlanan bu çulların her birine kolan veya kanat adı verilir. Çadırın kubbe kısmı genellikle yedi kanattan meydana gelir ve bu bölümün adı için de çadır ifadesi kullanılır. Yani çadır tabiri, hem çatı bölümü için, hem de çadırın tamamı için kullanılmaktadır. Stil denen, uzun iki çuldan duvar yerine gelen kısım üç kanattır. Çadırın uzun duvarı manasına gelen sitil iki tanedir. Çadırın dar olan duvarına ise kapak adı verilir. Kapak iki adet olup, eksiz olarak hazırlanmıştır (Eröz,1991:98).

Sarıkeçililerin kullandıkları çadırlara “kara çadır” yada “kıl çadır” olarak adlandırılır. Çadır, keçi kılının ıstar denilen dokuma tezgahında dokunmasından sonra elde edilir. “Bizim dokuduğumuz çadır yağmur geçirmez, yağmurda kırk pencere delikleri beklinerir.”¹⁹ Yaptığımız Sarıkeçili çadır ziyaretlerinde de yapmur yağdığı anda bizzat gördük ki ilk önce çok az yağmur damlaları çadırın içine düşüyorlar ama daha sonra biraz ıslandıktan sonra delikler kapanmış ve içeriye yapmurları geçirmemişti. Ancak bazı Sarıkeçililer özellikle kışlakta aşırı yağmurdan olumsuz etkilenmemek için kara çadırın üzerinde naylon örttüklerine de şahit olmuşuk.

3.6.2. Yeni Çadır Açma (Çadırlanma)

Sarıkeçililer askerden gelmiş, evlenecek veya ana aileden ayrılacak genç için çadır açarlar. Eskiden çadırı yenilemek için, eski çadırın çulları indirilip onun yerine yeni dokunmuş çulları koyma işlemi yapılır buna çadır kaldırma (yıkma) denir. Eğer hiç yoktan yeni çadır kuruluyorsa çadır açma (kurma) denirdi. Sarıkeçililerde aynı zamanda yeni çadır açma “çadırlanma” olarak da adlandırılır. Bu adlandırmanın temelinde evden ayrılma ve yeni anadan babadan ayrı, bağımsız bir eve sahip olma vardır, Evlenme olarak bildiğimiz olgu burada çadırlanma olarak ortaya çıkmaktadır. O nedenle Sarıkeçililerde çadırlanma sıradan bir olay değildir. Çadır açma içerisinde fenomenolojik motifler ve inanışlar barındırmaktadır.

Kara çadırın oluşumunda bayanların dokuduğu ve adına “kanat” dediğimiz 70 cm veya 1 metre eninde, 8-10 metre uzunluğunda siyah kıl dokumaları düz bir alanda yan yana getirilip dikilir (uç uca değil yan yana). Bu işlem imece usulü erkekler tarafından yapılır. Dikim işlemi, büküm ve gevşek olmaması için kenara çakılan kazıklarla dokunmuş kanatlar gerdirilerek yapılır. Bu kanatların birleştirilmesi kadınların dokumasını yaptığı çadır ipi ile dikilir. Bu işlem devam ederken imece başkanı tarafından belirlenen bir kişi ajan olur ve kesilen hayvan etini pişirenlerin yiyip yemediğini gözetler ancak bu kişiyi imece başkanından kimse bilmez. Bir grup davar etini kavurma ve pizola yaparken kadınlarda ekmek, sofrta hazırlama ve yahni yaparak

¹⁹ Nuri dayı ile Nezihe ARAZ’ın yaptığı görüşme notları (Hisar Dergisi,11 Nisan 1956)

onlara yardım ederler. İmece grubu yan yana ilave edilmiş geniş çadır çadır çulunu çadır yerine getirir. Kadınlarında yardımıyla eski çadırın çulları indirilir, yeni dikilen çadır çulu direkleri üzerine geçirilir ve iyice sağlamlaştırılır. Bundan sonra hep birlikte davet edilen misafirler ve hoca ile çadır altında pişirilen kavurmalar, pırzolar yada haşlamalar yenir. İşte bu sırada imece grubunu başkanı yemek grubundaki ajanına “biz çalışırken eti aşırın oldu mu?” diye sorar.

-Yoksa, Ajan “*kimse yemedi*” der.

- Varsa, “*Ahmet, (Mehmet) pişirilirken etinden yada ciğerinden yedi*” der.

Yemek yenir ve hoca yemeğin duasını yapar ve arkasından sıra yemeği aşırının cezasına gelir. Eti aşırın kişi ayaklarından tepesi aşağı en yakın ağaca asılır. Ta ki “*İndirin beni, size birkaç davar keseceğim*” sözünü verinceye kadar asılı olduğu ağaçtan indirilmez. Böylece hem yeni çadır imece işbirliği ile gerçekleştirilir, hem de diğerlerinin hakkına tecavüz edene ceza verilir. Bize bu bilgileri aktaran göçerliği bırakmış Sarıkeçili Yörüklerinden olduğunu söyleyen Lütfi UĞUR, misafir olarak katıldığı bir çadır açmada pişirilen etten yediği fakat Yörüklerin misafir olarak katıldığı için asmadıklarını da güler eklemiştir.²⁰

Yeni evlenenler için yeni çadır açılır ve bu çadır açma başlı başına bir töredir. Obaların ileri gelenleri; karılı, kocalı toplanır. Bir hayvan kesilir, yemekler pişirilir, yenir, içilir. Ana; yaptığı dokumaları, kapları, çul, çuval, keçe, kilim, yatak, harar, kazan, çark, topak tas, tava, helke, kaşık torbası, tuz torbası, bulgur, yağ, un, çökelek gibi şeyler ayırır. Dokunup dikilen çadır, evin tenefindeki (yanı-yakını) yurda konur. İçine eşyaları yerleştirilir. Baba mallarından mal ayırır ve ayrılanlar, büyüklerin ellerinden öper. Büyüklerde onlara hayır dua ederler: “Biriniz bin olsun”, “Çocuklar hayırlı olsun”. Yeni çadıra girilir, dua okunur.”Allah dumanınızı doğru çıkarırsın” diyerek herkes dağılır (Deveci,2003:54).

Ali Rıza YALGIN Cenupta Türkmen Oymakları adlı çalışmasında “Yörüklerin düğünlerde çiftlere beyaz çadır kurmak uğurludur. Bir gece için bile olsa bu adete riayet olunur” demektedir (Yalgın,1993). Türklerde ailenin sembolü ev, göçerlerde ise kara çadır, evin sembolü de ocaktır. Sarıkeçili’lerde evin yani çadırın sembolü direk ya da ocaktır.

Ayrıca Yörükler oğlunu evlendirip ayrı çadır veya eve çıkarırsa ilk ateşi kendisi yakar. Atanın yaktığı ocak uğurlu kudümlü olur, ocağı tüter. Honamlı aşiretinde “Dumanın tütmesin, horozun ötmesin” en büyük bedduadır. İş rast gidene “Atan ocağını yakıvermiş olum senin” derler. Eski çadıra ulu çadır derler (Eröz,1991:31).

Sarıkeçililerde evlilik dolayısıyla yeni bir çadır kurulduğunda, çadırın içinde üzerlik otu yakılır. Bu bitkinin yakılması ile çadırı tütsü gibi bir duman ve koku sarar. Bu dumanın bütün kem gözleri ve kötülükleri defedeceğine inanılır. Gelin ve güvey çadıra girerken dua edilir. Dua Türkçe yapılır. Dua edilirken özet olarak şunlar söylenir; “ Hayırlı, uğurlu olsun. Sağlıklı, saygılı vs. Vatana millete hayırlı olsun. Koyununuz, davarımız daha fazla olsun. Sütünüz, yağınız bereketli olsun. Misafiriniz çok gelsin vs.” (Özönder vd.,2005:82).

3.7. Sarıkeçililerde Toplumsal Hayat

²⁰ (L. Uğur, Görüşme, 09 Şubat 2011).

Sarıkeçililerin sosyal hayatlarında belirleyici unsur temel geçim kaynakları hayvancılık olmaktadır. Hayvancılığın ve konar-göçer kültürün etkisinde sosyal ilişkiler ve sosyal yapılar meydana getirmişlerdir.

1957 yılında 6 ay süreyle Yörüklerle birlikte yaşamış olan Alman Etnolog Ulla Johannson'a göre göçerler; çadırların içinde, sürülerinin arasında oldukça kaygısız, doğaya yakın bir yaşam sürdürdükleri bilinen güzel insanlardır (Johannson,2005:9).

Neden göçtüklerini sorduklarımızda ise bunun bir gelenek olduğunu atadan, dededen böyle görüp devam ettirdiklerini anlatmışlardı. Denilebilir ki göç kadim bir gelenektir ve Sarıkeçililer geleneklerine sıkı bir şekilde bağlıdırlar. Dağ havası almayınca, yaylalara develerle, keçilerle yol almayınca içlerinin rahat etmediğini belirttiler. Yörüklük denince akla ilk gelenler kara çadır ve hayvancılıktır. Maraş'tan baharatçıların kendilerinden baharat aldıklarını ve adak ve kurban olarak ta hayvan satarak geçimlerini sağlıyorlar. Özellikle kurban bayramında ve diğer zamanlarda kasaplara mal satıyorlar. Her şey hayvancılığa bağlıdır. Hem kendi içme sularını hem de hayvanların sularını çevre köy ve kasabalardan arabalarla getiriyorlar. Gök ailesinin damadı olan Mustafa'nın kaynanasının ve kayınbabasının yanında az konuşması dikkatimizi çekmişti. Oğulları Celal ise yeni askerden gelmiş ve ona kız bulma telaşındalar hatta biz oradayken Yeşilovacık' taki Yörüklerde bir kız varmış ona bakmayı düşünüyorlardı. Sarıkeçili Yörüklerde genelde kendi içlerinden (endogami) evlenmeyi tercih ediyorlar kolay kolay köylü kızını tercih etmiyorlar. Çünkü "O bizim dilimizi bilmez, işimizi bilmez. Zorlanır yapamaz" diyor Celalin annesi. Yurt tutarken dikkat edilecek noktalardan biri de çadırın yanına kadar yolun gelmesi hem malları satması kolay olur hem de suyun taşınması kolay olmaktadır.²¹ Evin annesinin kolunda bir sızı olmuş ve doktora gidip ilaç kullanıyorlar. Kışlakta doktor yakın olduğu için hasta olduklarında gittiklerini anlatıyorlar. Yazın Karaman çevrelerine gidiyorlar fakat her sene farklı yerlere gidiyorlar. Bunun nedeni de mallar için gen olur. (bir yıl dinlenirse mallar için daha iyi yem olur) Daha evvel 7-8 develeri varmış satmışlar. Devenin güdümü zordur, yerinde kolay kolay durmaz.²² Kara çadırın içinde üzerleri savanla örtülmüş hayvanların yem çuvaları, buğday çuvaları vardı, mutfak olarak kullandıklarından mutfak eşyaları da bulunuyordu. Dumanın çıkması için tepesinin açık olması gerekiyor öyle olmazsa çadır is (duman) olur. Kara çadır da ateş sönse bile içersinin sıcak olduğunu ancak çatma da ise soba söndüğünde buz gibi olur. Keçi kılının özelliği çadırın içini kışın sıcak, yazın da serin tutmaktadır. Tüfek her çadırda bulundurulur. " Silahsız ev olmaz"²³ anlayışına sahip Sarıkeçililer dağın başında silahı hem kendilerini ve hayvanlarını korumak hem de zaman zaman avlanmak için kullanmaktadırlar. Evin annesi çamaşırları elde tokuç ile dışarda kaynatılan su ile yıkadıklarını ve hayatın zor olduğunu anlatmıştır.²⁴

Yörüklerin günümüzde en önemli sorunları yer (yurt) sorunudur. Yörüklerin ve keçilerin ormana hiçbir zararı yoktur. Göç zamanı ormana zarar vermeyecek şekilde gelecek seneye filizler çıkacak şekilde hareket ediyorlar. Hatta birkaç yıl önce Gülnar ilçesinde çıkan orman yangının da keçilerin gittikleri yerlerin yanmamış olmaması da bir hayli ilginçtir.²⁵ Yörükler yayladıkları ve kışladıkları yerleri her yıl köylülerden kiralyıyorlar. Orman müdürlüğünün ve belediyenin karışmadığı sadece yer sahipleri ile muhatap oluyorlar.²⁶ Devesi olan Yörükler göçe daha erken çıkıyorlar. Okula giden

²¹ (M. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

²² (M. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

²³ (C. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

²⁴ (B. Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

²⁵ (C. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

²⁶ (M. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

çocuklar için doktor olmak istediğini ancak her yıl Nisan'ın 15'inden sonra izin aldıklarından derslerinden geri kaldıklarını söylüyor.²⁷ Çocuklar okula servisle gidip geliyorlar.. Kızıkalesi'ndeki Gök otağında kara çadır mutfak olarak kullanılıyordu. Yörük ailesi evlenmemiş çocuklarıyla birlikte “çatma” adı verilen naylondan yapılmış dikdörtgen biçiminde bir odanın içirisinde kalıyorlardı. Çatmanın içinde uydulu televizyonlarından yataklarına guzine sobaya kadar herşeyleri vardı. Sarıkeçililer evlenen çocuklarıyla aynı yerde kalmıyorlar çadırın 20-30 metre uzağında ayrı bir çadır ya da çatma açıyorlardı. Sadece evlenenler değil Yeşilovacık'daki Sarıkeçililerde otağın 75 yaşlarındaki en yaşlı üyesi de küçük bir kara çadırdaki kaldığını gözlemlemiştik. Çadırın içinde bir kat yatağı ve azağı (ekmek-peynir-soğanı) ve ateşin üzerinde mavi çinko çaydanlığı bulunuyordu.

Sarıkeçililerde günlük hayat daha güneş doğmadan önce kadınların ateşi yakmasıyla başlar. Sabah kahvaltısında genelde peynir sıkması ve çay vazgeçilmez yiyecekleridir. Geceleri dağ ayazından korunmak için deve yününden yaptıkları yorganları kullanılıyor. Sarıkeçililer de aile yapısı çekirdek ailedir. Çocukları evlenince aynı çadırdaki birlikte kalmıyorlar, yeni evlenen gençlere ayrı bir çadır kuruyorlar.

Yörük kadınları utangaç ve güler yüzlüdürler. Onlar genellikle misafirlerle konuşmaktan kaçınma eğilimi gösterirler ve sessiz kalırlar. Mehmet CAN şu şekilde açıklar: “Onlar göz ardı edilirler, Çünkü onlar daima dağda yaşarlar ve çok fazla insanla konuşmazlar “(Aksoy,2009:26).

Sarıkeçililer de en çok oynanan oyun ‘Yüçük Oyunu’dur. Bir yüzük fincanın altına konur. Bulan taraf diğer tarafa çeşitli cezalar verir. Bu cezalar, yemek yedirme vs. olabilmektedir. Seyirlik oyunda ise Arap kılığına girme vardır. Burada kara motifi önemlidir.

Yörüklerin inatçılığı fıkralarda bile yer almıştır. Yörüklerin inadı meşhurdur. Yörük Gıldır Ali'nin yaşamı boyunca camiyle, duayla ve namazla işi olmamıştır. Hastalanıp ölüm döşeğine yattığı sırada, çevresi “bari ölürken imanla git bir salavat getir” dediklerinde Yörük inadından “ölecek diye salavat getirdi dedirtmem arkamdan” diyor (Kılınç 2010:72).

Kan davası (kan gütme olayı); “bir aile, kabile yada aşiretin üyelerine karşı başka bir aile, kabile yada aşiret üyelerinin çeşitli nedenlerle duydukları kin dolayısıyla birbirlerinin yaşamlarına son vermeleridir”(Tezcan,1981:6). Özellikle doğu toplumlarda asabiyet duygusunun yoğun olduğu yerlerde yapılan araştırmalarda kız ve kadın kaçırmanın kan davasında etkili olduğu bilinmektedir. Sarıkeçili Yörükler arasında kız kaçırmanın yaygın olmasına rağmen kan davasına rastlanmamıştır. Sevdiklerine varamayan Sarıkeçililer kaçmakta ve daha sonra aileler arasında bir husumet ortaya çıkmadan barıştıkların ve kin gütmediklerinden dolayı kan davası görülmemiştir.

Sabah ateşi yakmadan önce, sütü dökmeyden önce ve hemen hemen her işe başlarken “Bismillah” diyerek işe başlarlar. Eskiden hastalarını devenin, atın yada sal üstünde götürülürmüş. Eskiden göç yolunda giderken ziyaretlere uğrarlar ve çaput bağlarlar ve çocuğu olmayan kadınlar “ al sana bir kuşak ver bana bir kız uşak” derlermiş..

Sarıkeçililerin en büyük akşam eğlenceleri ateşin etrafında toplanmaları ve çay içmeleridir. En çok sevdikleri ve oynadıkları oyunları ise yüzük oyunudur. Sıkma, ayran ve Yörük çadırı adeta geçmişten günümüze bir köprü vazifesi görmektedir. Bütün bu kültürel öğeler eski geleneklerimizi ve göreneklerimizi yaşatmaktadır.

Burada Pervin SAVRAN'a göre “bizim aşiretimize Anadolu'nun her tarafında rastlamak mümkündür. Yörükler az yemek yiyip, bol yürüdüklerinden şişman ve

²⁷ (S. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

göbekli değillerdir. Genellikle güneşte yanmış elma yanaklı ve yelde kurumuş, çatlamış elleri vardır. Esmer ve sarışınları da (Sarıkeçililer gibi) vardır. İşlerin çoğunu genelde kadınlar yapar. Çobanlık ise erkeklerin görevidir. Yörük kadınları koyunu, keçiyi kesip, yüzebilir. Silah kullanabilir, eşeğe, deveye binebilirler. Yörüklerde evlenme 18 yaşları civarında yapılır. Genelde yabancından kız alıp-vermezler. “Yörüklük zordur, meşakkatli iştir. ‘Derler ki, kışın rezillik yazın vezirliktir.’ İzleyici gözüyle bakıldığında doğrudur. Ama bizlerin gözüyle içeriden baktığımızda, bir kutsal çiledir. Emektir. Özgür yaşayabilmek, doğanın koynunda özgür kalabilmek için verilen emektir. Zordur. Çünkü kazanımı özgürlüktür. Çilelidir çünkü kazanımı, tarih boyunca yanında taşıdığımız, kendileri de tarih boyunca bizi taşıyıp doyurmuş hayvanlarımızın kendi doğaları içinde özgür yaşamalarını sağlama kavgasıdır”²⁸ şeklinde Yörük kültürüne dair bilgiler vermiştir.

Nezihe Araz’ın yine Yörüklerden elde ettiği izlenimleri “ hiçbir yerde, misafirini Yörükler kadar candan, onlar kadar garazsız ivazsız ikramlıyan, azizleyen kimseye rast gelmedim” (Oğuz,2004:15) diyordu ve bizde Yörük çadırlarında her ziyaretimizde sanki eskiden beri tanışmış gibi kucaklaşarak dostça karşılanıp yedirilip içirildiğimizi ve tekrar aynı şekilde araçla oradan uzaklaşmaya kadar uğurlandığımızı söyleyebiliriz. Yörüklerin doğal yaşamları içerisinde duyguların da doğallığını koruduklarına şahit olduk, ilk defa görmelerine karşın evlerinin baş köşesini açtiklarını hatta gönüllerini açtiklarını söyleyebiliriz.

3.8. Sarıkeçililerde Hayvancılık

Sarıkeçililerin en temel geçim kaynakları hayvancılıktır. Hayvancılık Sarıkeçililerin temel uğraşı olarak keçi yetiştiriciliği en başta gelmektedir. Keçi ile birlikte koyun ve yük taşımacılığı için deve yetiştirdikleri görülmektedir.

Göçebe hayat tarzının başlamasına paralel olarak insanoğlu için yeni ve önemli bir olgunun oluşmaya başladığını söyleyebiliriz: Bu olgu, yabanî hayvanların takip edilerek tecrübe kazanılması sonucunda hayvan topluluklarının evcilleştirilmesidir. Avrasya göçebe toplumunda evcilleştirilmiş olan başlıca hayvanlar, Türkçede koyun, keçi, inek, at, deve, yak ve ren olarak bilinir (Şahin,2010:204).

Hayvanların evcilleştirilmesinin göçebelere birkaç bakımdan önemli faydalar getirdiğini söyleyebiliriz. Bunlardan biri, giyim ve dokuma ihtiyaçlarının önemli bir kısmını onlardan sağlamaları ve böylece hem kendileri hem de insanoğlu için yeni ürünler elde etmeye başlamalarıdır. Diğer ve belki de en önemlisi, hayvanların evcilleştirilmesinin, hem ev eşyalarının taşınmasında hem de onların üzerine binebilme tekniğinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamasıdır. Bu durum göçebelere faaliyet alanının genişlemesini ve yayaya karşı üstünlüğünü sağladı. Ayrıca bu durum, at sırtında ok ve yay kullanma tekniğini; savaşlarda ise kendilerini korumada hareketli savunma ve saldırma gücünü daha da arttırdı. Böylece göçebeler, özellikle atlarla bir uçtan diğer uca gidip gelerek sadece ulaşılması imkânsız gibi görünen yerleri ve coğrafi bölgeleri değil, kıtaları da birleştirdiler (Şahin,2010:205).

3.8.1. Keçi –Koyun

Anadolu’daki Yörüklerde hayvancılık denilince başta keçi ve koyun aklı gelmektedir. Genellikle koyunculukla uğraşanlar keçi yetiştirmediği gibi, keçi

²⁸ P. Savran, <http://www.haberyoruk.com/yoruk/pervin-coban-savrandan-ozelestiri/>, 5 Nisan 2011).

besleyenler de koyun beslemezlerdi. Çünkü keçi ve koyunun yetiştirme şartları birbirinden oldukça farklıdır (Eröz,1991:131).

Hayvancılık, Orta asya Türk ekonomisinin temelini teşkil ediyordu. Hayvancılık Yörük kültürünün temelini oluşturur. Kuzu, toklu, şişek ve koç olur. Ali Atar isimli sarıkeçili bir Yörük Hisar dergisindeki röportajda şunları anlatmıştır: Çobanın iki baş yardımcısı vardır. Biri, Çeğmeçi yani çomağı. En iyi çeğmeç piynar ile zeytin ağacından yapılır. Diğer yardımcısı da köpeğidir. Köpek hırsızlardan, canavarlardan korur sürüyü. Hiç unutmam, bizim obadan Mavi Gök, Tatköy'den bir köpek aldı. O köyün köpekleri hasdır. Tam çoban köpeğidir. Mavi'nin getirdiği köpek ta Silifke'den kaçıp Tatköy'e dönmüş. Biz yaylaya çıkınca, köpeğin sahibi haber salmış “ Gelin köpeğinizi götürün” diye” (Oğuz,2004:18). Yörük atasözlerinde de çobanlığın önemi görülmektedir. Örneğin “Çobansız koyunu kurt kapar” derken sürüyü güdecek, kontrol edecek bir kişiye ihtiyacı dile getirmektedir.

Sarıkeçililerde çobanlık kız erkek ayrımı yapılmadan her Yörük gencinin vazifesidir. Konuştuğumuz davara giden gençler çobanlığı sevdiklerini çünkü bu sayede hem doğa ile iç içe olduklarını hem de başka insanlarla görüşüp tanışma imkanı bulduklarını anlatmışlardı.

Yörükler sabahın erken saatlerinde sürüyü gütmeye götürürler ve öğleden önce süt sağlarlar. Elde edilen süttten peynir, yoğurt ve kaymak yapıyorlar. Bu ürünleri hem sofralarında tüketirler hem de pazarlarda satmaktadırlar. Sarıkeçililerin keçiyi tercih etmelerinin en başta gelen sebebi bu hayvanın dağlardaki yaşama daha uygun olmasındandır. Torosların coğrafi yapısı ve bitki örtüsü keçilerin yaşam alanı olarak idealdir. Ancak Yeşilovacık sahiline yakın çadırlarda 10-15 koyun sürülerinin de develerin yanında kendi başlarına otladıklarına şahit olmuştuk. Keçi derisine hem peynir basarlar hem de tulum yaparlar. Tuluk aynı zamanda içme suyunu depolayan bir araçtır. Yörüklerin tuluğu tercih sebepleri arasında hem taşımalarının kolay olması hem de suyu soğuk tutmasıdır.

Yazın yaylakta keçiler kırkılır, kışın yapılmaz. Çünkü yazın hem hayvanların sıcaktan bunalmasını önlemek için hem de kullanılacak kılların yazın değerlendirilmesindedir. Elde edilen kıllar kirman da eğrilerek dokumaya hazır hale getirilir.

Yörüklerin neden keçi beslemeyi tercih ettikleri konusunda kendisi de bir Yörük olan Ramazan KIVRAK, “Sığır, kurt, ya da canavar geldiğinde ürkmeyiz, direnmez, sahibinin taktığı yerden ayrılmaz, özgürlüğüne düşkün değildir. Boynuna ip takılırsa karşı gelmez, çekilen yere gider. Oysa keçi, tehlikeyi görünce kaçar, karşı gelir, direnir; dağa, koşarak sevinçle gider, yükseklerde zor olan yerlerde yayılır, akşam koşana (ağıla) girerken direnir. Başına ip bağlanıp çekilirse inatlaşır, özgürlüğüne düşkündür. Yörükler, genelde, huy olarak keçiye daha yakındır. Keçi yok edilirse, “Sarı öküz’ün yanında duran ya huyundan ya tüyünden kapar.” atasözünde olduğu gibi özgürlük duygusu zayıflar, kolaycılık üşengeçliği beraberinde getirir, her şeyi kabullenmeye, razı olmaya başlar insan” demiştir.

Foto.7. Kışlakta ağılda keçiler (davarlar), Kızkalesi sahili

Dadaloğlu'nun "Ferman Padişahımsa, dağlar bizimdir!.." demesin de bile dağların özgürlüğe kucak açan ve özgür insanların yeri olduğu anlaşılmaktadır. Bize göre Yörüklerin geçmişten günümüze konar-göçer kültürü devam ettirmesinde öne çıkan bazı itici güçleri (dinamikleri) vardır. Bunları, her yıl yenilenen doğa tutkusu, bitip tükenmeyen özgürlük duygusu ve atalarına hürmeten onları taklit etme duygusu olarak sıralayabiliriz.

Sadece Yörükler değil eski çağlarda yaşamış topluluklarda keçiye ve onun etrafında şekillenen yaşamı önemsemişlerdir. Uğruna ölecek kadar sevdikleri keçilerle yaşayan Yörüklerin yurtlarından Mersin ili, Silifke ilçesi, Uzuncaburç beldesinde, 2400 yıl önce kurulmuş tarihi bir kent var. Duvarların, sütunların, lahitlerin pek çoğu sağlam. Buradaki lahitlerde, mezarlarda mermer kabartma ile keçiler, oğlaklar, koyunlar ve keçinin sevdiği çalılar kabartmalarla resmedilmiş.. Keçileri, doğayı, bugünkü Yörükler kadar sevmişler ki, öldükten sonra öbür dünyada da keçilerle birlikte olmak istemiş, bunu da mezarlarına işlemişlerdir.

Sarıkeçililer keçinin sütünden; yoğurt, peynir, çökelek, derisinden; post, çökelek kabı, yağ tuluğu, su kabı, ekmek dağarcığı, eğlenmek için davul, delbek (tef), boynuzundan bıçak sapı yapar. Karnında tereyağını saklar, kılından çul ve duayla dikilen evin karaçadır'ı, ayağına çakşır yapar; böcü-börtü gelmesin diye ipinden, domuz gelmesin diye kara çulundan faydalanır. Yörük, keçinin her organını değerlendirir. Sarmasını, daha güür çıksın diye, ağaç dibine dökerler.

3.8.2. Keçi, Koç Katımı

Koyun beş ayda kuzular. Eğer koç koyunu erken aşmışsa, kuzulama kış ortasında olabilir. Kışı şiddetli olan yerlerde, ot sıkıntısı bulunan yerlerde, bu durum istenmeyen bir olaydır. Eğer yiyecek ve yem sıkıntısı yoksa, erken kuzulamanın bir mahsuru yoktur. Fakat, yem sıkıntısı, ot sıkıntısı ve iklim şartlarından kaynaklanan bir sorun varsa erken kuzulama iyi değildir (Eröz,1991:134).

3.8.3. Keçiye isim takma

Sarıkeçililer keçilere isim takarlar. Keçiye henüz kuzulamadan evvel isim koymak gerekir. Bir ad verilmezse kuzuladıktan sonra çağırırsan gelmezmiş. Verilen isimler arasında Çomur, Sakar, Akkız gibi (Atlas Dergisi 1999 Sayı 71 Sakatoğlu, Selçuk).

Yörük yaşamında devenin de önemli bir yeri vardır. 2 çeşit deve vardır. Bunlar; buhur tülü ve boz devedir. Göç kervanlarında süslenen develer en önde gider ve arkadan gelen sürüye yol göstermesi amacıyla develere çan takarlar. Yeşilovacık beldesinde ziyaret ettiğimiz Sarıkeçili Yörüklerin 6 devesi vardı fakat eskiye göre devenin azaldığını söylediler. Göçerler eşyalarını artık motorlu araçlarla taşıdıklarından ve devenin bakımının zorluklarından dolayı eskiye nazaran tercih edilmediği bilgisine ulaştık. Yörük yaşamının bir parçası olan deve Yörük türkülerini, fıkralarına ve manilerine de girmiştir.

“Deveciler kater kater,
Zincirleri suya batar,
Anası dul oğlu bekar,
Verme beni deveciye”.. (Oğuz,2004:42).

Yörüklerin develerini olabildiğince süslediklerini söylemiştik. Yörük Kuş Ali’de en gösterişli devesini, sahile göç sırasında süslemiş, yükü yükledikten sonra kızıl bir çuvalla üzerini örtmüş, devenin boynuna büyük bir çan takmıştı. Deve çanları büyüklerine göre isim alıyor. Havan çanı, hatap çanı, güldürek, gümbürdek, boyun çanı gibi. Develere ise genellikle yaşlarına göre isim veriliyor. Altı aylığa kadar olan yavruya boduk, iki yaşına kadar dorum, iki yaşından sonra daylak (Oğuz,2004: 28).

Develer yük taşır, oğlaklar ayrı gider davar ayrı gider. Sığırlar ve develer birlikte giderler. Göçerken oğlaklar diğer göçerlerin oğlaklarıyla karıştırılarak sürülür. Göç sabah olmadan yıldızlara bakarak yüklenirdi. “Ülker doğdu göçelim, yada Ülker doğmadan göçelim” derlerdi. Hatta bir keresinde Ülker doğdu diyerek başka bir yıldız görünce yola çıkmışlar ve işlerin yolunda gitmemiş kervan kırılmış o gün. Bunun sonucunda bir türkü de yakmışlar:

“...havalanma telli durnam aman... ey
uçup getme yele karşı ah niye doğdun sarı yıldız mavi yıldız
zülüflerin tel tel olmuş aman... ey
döküp getme yele karşı ah niye doğdun sarı yıldız mavi yıldız...”²⁹

Göç kuşluk vaktine kadar devam eder. Oğlaklar rahat bir yere konur. Birlikte sürülen oğlaklar ayrı bir yere konur. Develer dinlendirilir ve sütler sağılır. Oğlaklar emiştirilir. Herkes getirdiği sütü bir kovaya dökerler ve herkes ne kadar getirdiği çöğ hesabı ile yapılır. Getirildiği kadar çöpe bir kertik atılır ve herkes çöpünü saklar. Daha sonra o kertik kadar süt götürür.

Foto.8. Oğlak

²⁹ (L.Uğur, Görüşme, 09 Şubat 2011).

(Fotoğraftaki oğlak, Sarıkeçililer tarafından özel olarak çadırda beslenmiş. Nazardan korunması için boynuna mavi bocuklardan oluşan bir kolye bağlanmış ve diğer oğlaklardan ayrı bir öneme sahip olduğu için bir isim verilmiştir. İsmi Kader'dir. Silifke/Kızılkalesi).

3.8.4. Keçi- Koyun Kırkımı

Kuzular kırılmadan önce, yünlerindeki pislik ve benzeri maddelerin temizlenmesi gerekmektedir. Bunun için, kuzuları yıkayacak bir havuz hazırlanır. Eğer yakında bir yerde çay, dere gibi bir su varsa, onun kenarına suyun bir kolu ayrılarak küçük bir havuz yapılır ve kuzular burada yıkanır. Bu havuza "bövet" adı verilir. Kuzular bövetlerde yıkandıktan sonra ertesi güne kadar yünleri kurur. Çayırılık bir yerde veya çuval gibi bir örtünün üzerinde kırklık denilen makasla kırkım işlemi yapılır. Kuzulara boya ile veya katranla herkes kendi damgalarını vururlar (Eröz,1991:136).

Koyun yünü veya keçi kılının kesilmesinde kullanılan makas şeklinde bir alet olup, iki bıçaktan oluşmaktadır. 30 cm uzunluğunda, kesici kısımları uç noktadan geriye doğru 3-4 cm kadar genişleyerek uzarken, iç kısmına bombe verilmiştir. 10 cm uzunluğundaki kol kısmının sonuna yuvarlak şekil verilmiştir. Birbirine ters çıkıntılar 5 cm boyunda, uçları yataklı bir ağaç parçası ile birleştirilmiştir. Kırklığı kullanan kişi, ağız kısmı birbirleriyle çakışacak şekilde kırklık kolunun sonundaki yuvarlak, ağaçtan yapılan parçayı tutar. Sağ el içine alınan kırklık kolu iyice kavranır, sağ başparmak çaprazlama kullanılan, kırklık üst bıçağının koluyla birleştiği enli kısmın ucuna konur. Sol elin başparmağı hariç diğer parmakları arasına yatırılan alt bıçağın gidiş ayarını sol başparmak verir. Bıçağın uç kısmının 5 cm gerisinden yapılan bu hareketi yine sol elin serçe parmağı hariç üst bıçağın ileriye doğru hareketini sağlar. Sağ elin başparmağı üst bıçağı geriye götürerek kesime hazır hale getirirken, avuç içinde bıçağın kesme pozisyonunu ayarlamaktadır. Sol elin başparmağı bıçağı ileri iterken kestirir. Geriye kalan üç parmak da kesim için gerekli olan gücü sağlamakta sol el başparmağına yardımcı olmaktadır. Yani sağ el sabit kırklığı tutar, sol el yarım hareketle bıçağı bırakırken sağ el hayvanın kılına sokar, sol el tekrar bıçağı iki ucundan ve üstten sıkmak suretiyle kesme işlemini gerçekleştirir (Dulkadir,1993:60).

Foto.9. Kırklık

3.8.5. Deve

Yörüklerin hareketliliğin seyyaliyetini temin eden dayanıklı bir hayvandır. Aynı zamanda iyi bir nakil vasıtasıdır. Uzun yola açlığa ve susuzluğa çok dayanıklıdır. Her an yer değiştirmek durumunda olan göçebe Yörükler için, deve vazgeçilmesi imkânsız vefalı bir hayvandır. Deve günümüzde gerek ziraata geçilmeye başlanması ile bitkilere verdiği zarardan dolayı gerekse motorlu vasıtaların devreye girmesiyle eski önemini kaybetmiştir (Eröz,1991:131). Ancak Sarıkeçili Yörükler arasında develeri olanlar vardır. Yörükler günümüzde motorlu taşıtlara sahip olsalar bile göçerken develer de dahil olmak üzere bütün hayvanlar yürüyerek hareket etmektedirler. Develer yükünün bir kısmı motorlu taşıtlarla taşınmaktadır ancak bu durum Yörüklerin eşyalarının artmasına sebep olmamıştır. Yörükler eskide olduğu gibi deve yükü kadar eşyalara sahiptirler.

Foto.10. Kışlakta develer, Yeşilovacık sahili

3.9. Sarıkeçililerde Dokumacılık

Kozlow,” Hayvancılığa çok önem veren Türkler, bu uğraşın doğal sonucu olarak yünden dokuma, kilim ve bu tür yaygı sanatında da en ileri düzeye ulaşmışlardır” der (Pekin,1975:14-17). Ancak bu konuda dokuma sanayinin gelişmesi Yörüklerin dokuma tezgâhlarının da eriyip gitmesine zemin hazırlamıştır. Halbuki onlar iki direktten oluşan ıstarlarını gittikleri yere bile götürme gereği duymadan gittikleri yerde o basit tezgâhı yapıp hayvanlarının yününden halı kilim, namazlık, vs. dokuyor ve bunları satarak ekonomilerine katkı sağlıyorlardı.³⁰

Sarıkeçililer diğer Yörüklerde olduğu gibi ıstar ağacında seccade, kilim, heybe, çuval, azık torbası dokurlar. Çözücü kıl, atkısı yündür veya atkısının çözücünün yün olanları da vardır. Göçebe karakterli, küçük boyutlu olan dokumaların motifleri (yanışları) gelenekseldir, boyası da kök boyadır. Dokuyucu kız ve gelinler seccade, kilim dokumasını anasından öğrenirler. Dokudukları seccadelerin boyutları genelde 80x120 cm’dir. Kilimleri ise 160x260 cm’dir (Dulkadir,1997:87-88).

Günlük hayatta Yörük çadırlarında sergi olarak eskiden keçe kullanırmış fakat koyunun yerini keçinin alması her alanda olduğu gibi her alanda etkili olmuştur. Ancak Sarıkeçili çadırlarında hala koyun yününden imal edilmiş keçelerin serildiğini gözlemlemiştik. Yörüklerin bu keçeyi artık kendilerinin yapmadığını Konya’da yapan bir ustaya yaptırmaktalar. Bir keçe sergiye 10 ila 20 kg. arasında bir koyun yünü gitmektedir. Toplam 3 kattan oluşur keçe ve her katın arasına su serpilir. Efsaneye göre; Keçeci kan ter içinde kalır fakat bir türlü yünleri keçe haline getiremez ve üzüntüsünden ağlamaya başlar ve ağladıkça mucize gerçekleşmeye başlar. Keçecinin gözyaşlarıyla ıslanan yünler keçe haline gelir. O günden sonra su konulması gerektiğini bulan keçeci “pir” olarak sayılır. Dayanma ömrü ortalama 15 yıl olan sergi keçeler eskisi gibi elde değil makineler yardımıyla yapılmaktadır.

Istarda neler dokunur? En başta sergi çul, çadır için çul, heybe, ala çuval ve harar vs. Çuvallarda giysiler, yiyecekler ve değerli eşyalar saklanmaktadır. Ala çuvallarda günlük yaşamdan işaretler taşıyan motiflere rastlanmaktadır. Kadınların boynunu süsleyen boncuklar uç uca eklenerek ala çuvala dolanırken, hallacın yayını geren yay başı sivri kancalar şeklinde işlenip ortasına koç boynuzu nakışı konulmaktadır. Keçinin kılına yapışan putrak otu ise ala çuvalın örme ipindeki beyaz motiflere yansımaktadır.

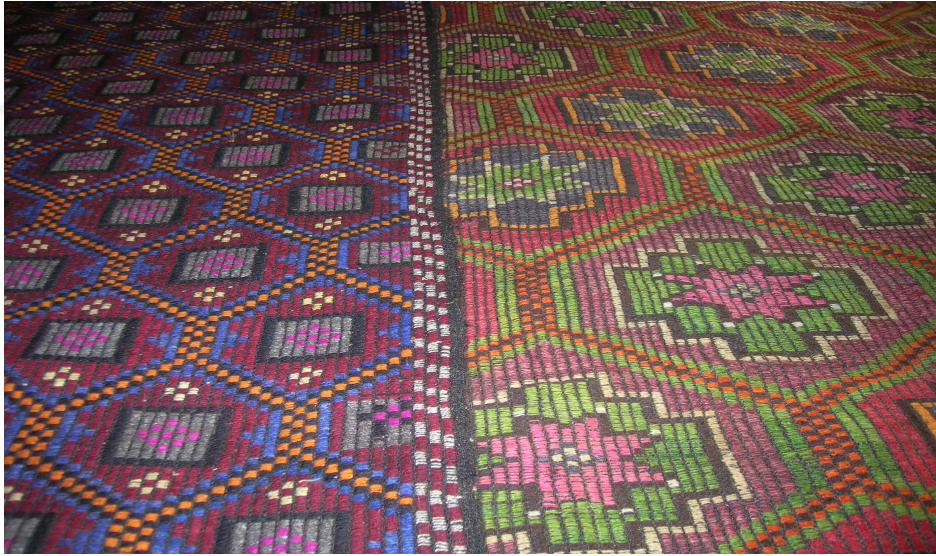
Foto.11. Keçeden yapılmış sergi

Foto.12. Keçeden yapılmış sergi

³⁰ (K. Keçebaş, Görüşme,14 Eylül 2012).

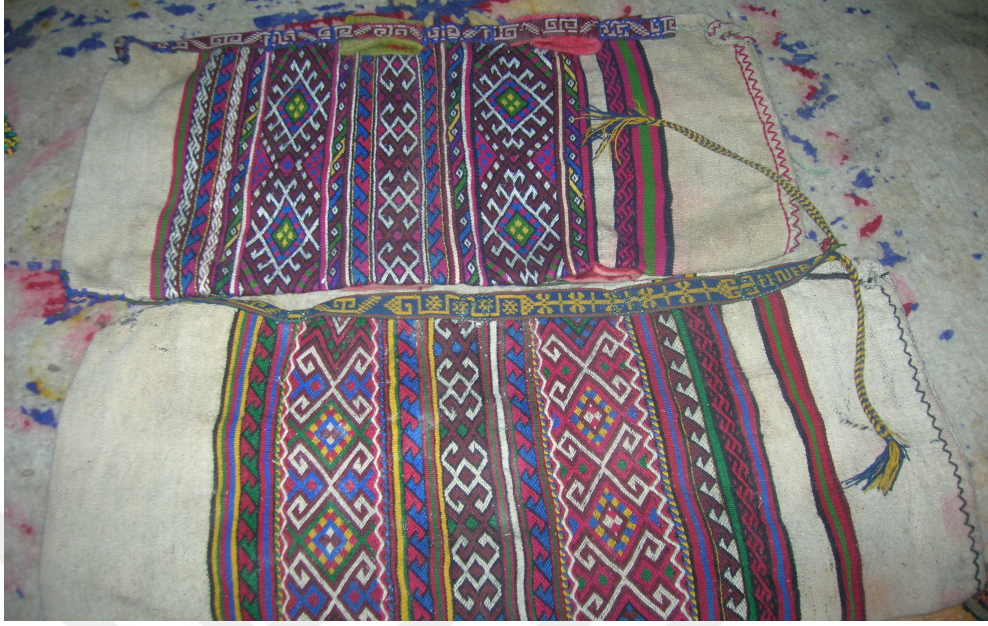

Foto.13. Çul

3.9.1. Alaçuvall

Kilim tekniği ile dokunur, eni 70 cm. boyu 200 cm.'dir. Bu mesafenin 100 cm'si yanlış (motifli) kalan kısmı yanlış dokunur. Alaçuvalların içine giyecek eşyası konulur. Bir nevi genç kızların çeyiz sandığı da denilebilir. İki kenarına dikilen kolanlar deveye yüklemeye kolaylık sağlarlar. Alaçuvallar üzerindeki yanlışlar bütün göçerlerde bantlar halinde enine uzanmasından dolayı benzerlikler görülmektedir (Özdemir vd.2010:216).

Foto. 14. Alaçuval

3.9.2. Kirmen (Eğirtmeç)

Anadolu'nun hemen her bölgesinde kirmen olarak bilinir. Alet ağaçtan imal edilmiş bir mil ve dört kanattan oluşur. Kirmen ile yün ve pamuk ipliği hazırlanır bu işleme de “kirmen eğirme” “yün eğirme”, “pamuk eğirme” adı verilir.

Foto.15. Kirmen

Foto.16. Kirmen ile yün eğiren Sarıkeçili kadın

3.9.3. Seccade

İslamiyet'in kabulünden sonra Türk dokuma türleri arasına giren Seccadeler, tamamı Müslüman Sarıkeçililerde de kullanılır. Seccadeler "farda" tekniğiyle dokunur. Yani iki yüzü de aynı görüntülüdür. Genellikle "farda" ve "Saksağan" yanışlarını kullanmak tercih edilmiştir. Resimde iki sıra halinde "saksağan" yanışı görülüyor. Bu resimde "morgulak" (Mor kulak) seccade görülüyor. Üç sıra halinde koileri yanlara açılarak uzanan kısımlar "eğerkaşı" yanışıdır. Kolların, diğer sütun kolları ile birleştiği kısımda gördüğümüz eşkenar dörtgen de "mor kulak" olarak adlandırılmıştır (Dulkadir,1997:85).

Foto.17. Dokuma Seccade

3.9.4. Un Çuvalı

Un çuvaları kıl çuvaların aksine atkılığı ve çözgülüğü yündür. Un çuvaları üzerinde "Bitirak yanışı", "Gelin çatlatan" ve "Sığır sidiği" kenar suları arasına serpiştirilir (Dulkadir,1997:83).

Foto.18. Yan yana yerleştirilmiş un çuvaları

3.10. Sarıkeçililerde Din Fenomeni

Yaptığımız görüşmelerde Sarıkeçililer, “duydıkları ve bildikleri” kadarıyla kendi toplumlarının sünni ve hanefi olduklarını, alevi ve diğer İslami mezheplerden olmadıklarını ifade etmişlerdir. Akabinde de Allahın varlığına ve birliğine iman ettiklerini, Hz. Muhammed’i son peygamber olarak kabul ettiklerini anlatmışlardır. Dini vecibelerini ellerinden geldiğince yerine getirmeye çalıştıklarını da belirtmişlerdir. Ancak Sarıkeçililerin dini yaşamada aşırı bir tutum içerisinde olmadıkları görülmüştür. Kadınları ve erkekleri Ramazan oruçlarını tutmaktadırlar. Sarıkeçili erkekler, Cuma namazına en yakın köye, kasabaya giderler. Önemli gün ve gecelerde ibadet etmeye özen gösterdiklerini belirtmişlerdir.

Sarıkeçililerde, İslam’ın 5 şartının bir yansıması olarak çadırlarının 5 direkli olduğunu savunan Sarıkeçililer vardır. Ancak bu durum kesin olarak bilinmemekle birlikte, Sarıkeçili çadırlarına özgü kullanılan 5 direk, sonradan İslam dinine dayandırılmış da olabilir. Konar göçerliğin vermiş olduğu özgür yaşam ve kapalı bir aşiret yapısı Sarıkeçililerin dini yaşamını etkilemiş gözükmektedir. Dini yaşamada aşırı bir yaklaşımdan kaçınmışlar ve daima orta yollu, sağ duyulu karakterleri İslam dinini dış etkenlerden fazla etkilenmeden yaşamışlardır. Geleneksel din anlayışını da sürdürme yoluna gitmişler ve ehli sünnet (ortodox) Müslüman olarak yaşama yolunu tutmuşlardır. Bu konuda Sarıkeçililerden bir yürüğe İslam’ın şartı kaç diye sormuşlar. O da; 6 cevabını vermiş. İslamın 5 şartına ilaveten altıncının, yayla sehil (sahil) arası göç etmek olduğunu belirtmiştir.

Sarıkeçililer çadırlarını genelde su başlarına kurarlar. Hem kendi ihtiyaçları hem de hayvanların su ihtiyacı için son derece önemlidir. Sarıkeçililer, dini vecibelerini yerine getirmede abdest ve gusül konusunda su sıkıntısı çekmediklerini ifade etmişlerdir. Hayatın önemli geçiş menseklerinden biri olan ölüm olayı karşısında diğer Türkmen boylarından farklılık göstermezler. Ancak, ölümle ilgili yayla ve sehil arasında ölülerini mezarlığa götürmeden yol güzergahına yakın yüksekçe bir yere gömdüklerini ve göç yolunda atalarının mezarlarını ziyaret edip bir Fatiha okumanın genel adetleri arasında olduklarını anlatmışlardır.

Anlatılanlar ve tespitlerimize göre Sarıkeçililer, çocukların dini eğitimlerine de önem verirler. Yazın çevre köylerden hoca tutarlar. Hoca çocuklara İslam'ın şartlarını, 32 farzı, namaz dualarını ve namaz kılmasını öğretirmiş. Sarıkeçililerle birlikte kalan hocanın masraflarını iki üç oba birleşerek karşılarlar. Sarıkeçililer kendi gelenek ve görenekleri etrafında şekillenen halk inanışları ile İslam inancının gereklerini birbirine karşıt hale getirmeden uyum içinde yaşatmaktadırlar. Sarıkeçililer, Orta Asya'dan getirdiklerini söyledikleri gelenek ve görenekleri ile halk inançlarını İslami bir kılıfa büründürerek yaşatma yoluna gitmişler, yeri geldiğinde de İslam'la çatıştırmadan her iki anlayışı da devam ettirebilmişlerdir.

3. TÜRKLERİN DİNİ İNANÇ SİSTEMLERİ

3.1. Geleneksel Türk Dini ve Şamanizm

Geleneksel Türk Dini, Türklerin Gök Tanrı dini temelinde yazılı bir kaynağa dayanmaksızın kendi iç kültürel dinamiklerinden doğan ve kuşaklar boyu aktararak günümüze kadar ulaşan, gelenek ve göreneklerle şekillenmiş inanç ve pratikler bütünüdür (Gündüz (Ed.). 2007:529).

Türkler; tarihleri boyunca birbirinden farklı birçok dinin veya inanç sisteminin etkisi altında kalmıştır. Orta Asya'daki en eski Türk topluluklarının inanç sistemleri atalar kültü, tabiat kültleri ve Gök Tanrı dini olmak üzere üçlü bir din anlayışından oluşmaktadır. Bunlardan atalar kültürünün çeşitli eski Türk zümreleri arasında en köklü ve en eski inançlardan birisi olduğu söylenebilir. Atanın öldükten sonra ailesine yardım edeceği inancından doğan, korku ve saygıyla karışık bir anlayıştan oluşan atalar kültü, Budizm ve Maniheizm gibi yabancı dinlerin yayılmasından sonra da Türkler arasında kuvvetinden bir şey kaybetmeden varlığını devam ettirmiştir. İslamiyet, VII. Yüzyılda yayılmaya başlamış, Türklerin bu yeni dine geçişleri de aynı yüzyılda başlamış ancak, X. Yüzyılda tamamlanmıştır (Turan, 1994:110).

Günümüzde sadece Yörüklerde ya da Türkmenlerde değil yerleşik düzene geçmiş Anadolu'nun bir çok yerinde Eski Türk Dininin izlerini ve Şamanist öğeleri bulmak mümkündür. Şamanist inancın izlerini taşıdığını söyleyenler sadece İnan ve Kalafat gibi Türk araştırmacılar değil Roux ve Eliade gibi yabancı araştırmacıların da bu görüşleri destekler nitelikte yazıları mevcuttur.

3.1.1. Gök Tanrı Dini

Eski dönemlerde Türkler tanrı kelimesini gök ve ilah anlamında kullanmışlardır. Türk – Moğol halkları başlangıçta doğrudan doğruya “göğe” tapmışlardır. Öyle ki zamanla Asya'nın kuzeyinde halklar “gök” kelimesiyle Gök-Tanrıyı ifade etmeye çalışmışlardır. Yine aynı şekilde Türklerin de İslamiyet ve diğer semavi dinlerdeki gibi tek tanrı inancına sahip olduklarını söyleyebiliriz. Neticede bu tek tanrı inancının Türklerin İslamiyet'i kabullenmelerinde önemli bir etken olduğu söylenebilir. Fakat Türkler tanrılarını diğer tanrılardan ve başka milletlerin tanrılarından ayrı göstermek için ona Türk Tanrısı tabirini kullandıklarını da unutmamalıyız. İslamiyet'ten önce Türklerin eski dininde tanrının (Allah) gökte olduğu inancı vardır. Eskiden Türklerin zor bir durumda kaldıkları zaman gökyüzüne başını kaldırarak “bir tanrı” demesiyle bugün İslamiyet'i kabul etmiş Türklerin avuçlarını açıp göğe yüz tutarak dua etmeleri acaba bu inancın bir izi midir? Veya öfkelendiğimiz, haksızlığa karşı çıktığımız zaman “yukarıda Allah var” dediğimizde bu inancı mı sürdürüyoruz? (Kalafat,1990: 20).

Bengü Taş yazıtlarında Tengri, bir kez Türk sıfatı ile Türk Tengri'si şeklinde geçmektedir. Bu ifade ile Tanrı'nın diğer milletlerin Tanrı'sından ayrıldığı anlaşılmaktadır. Göktürklerde buna bağlı olarak değişik bir Tanrı kavramı yoktur (Kalafat,1990: 18).

Büyük imparatorlukların kurulduğu devirlerde imparatorluğa dahil bütün uluslar için Gök-Tanrı kültü müşterek ve umumi bir kült olarak kabul edilmiş, Gök Tanrı da tanrıların en büyüğü sayılmış olsa gerektir. Yukarıda kaydettiğimiz vechile Orta Asya'da devlet kuran sülalelerin hepsinde Gök-Tanrı kültürünün bulunduğunu Çin kaynaklarından tespit etmişlerdir (İnan,2000: 26).

X. yüzyılın ilk çeyreğinde Oğuzları anlatan İbn Faldan, Oğuzların “bir Tanrı” anlayışına sahip olduğunu söylemektedir. Onun anlattığına göre; Oğuzlar bir zorluk karşısında başlarını göğe kaldırarak dua etmekte ve Tanrı’ya sığınmaktadırlar (İnan,1976:17).

Tengri sözcüğü tanrısal olanı ifade etmek için kullanılır. Orhun yazıtlarının birinde (Kül Tigin Yazıtı) “Üstte Kök Tengri (Mavi Gök) altta Yağız Yer yaratıldığında, ikisinin arasında insanoğlu yaratılmış. Altaylıların gök tanrısı da her şeyi bilendir. Orta ve Kuzey Asya’da (başka yerlerde de görüldüğü gibi) Tengri’lerin çoğalmasını onların başka tanrılarla (fırtına, kozmik bereket tanrıları vb) özdeşleştirilmesi izler. Örneğin Altay’da Tengere Kayra Kan’ın (Bağışlayıcı Gök Tanrı) yerini Bay Ülgen³¹ (Çok Büyük) alır ve at kurbanı, ona sunulur. Tunguzların Buga’sının (“Gök,” “Dünya”) tapımı yoktur; her şeyi bilir, ama insanların işlerine karışmaz, hatta kötülerini bile cezalandırmaz. Yakutların Ürüng Ayıg Toyon’u göğün yedinci katında oturur, her şeyi yönetir ama yalnızca iyilik yapar (yani cezalandırmaz) (Eliade,2009:XXXI.).

Yine Kafesoğlu’na göre Bozkır Türk topluluğunun asıl dini “Gök-Tanrı” idi. Yaratıcı tam bir iktidar sahibi idi. Aynı zamanda semavi mahiyeti haiz olup, çok kere “Gök Tanrı” diye anılıyordu. Gök-Tanrı “bütün Türklerin ana kültü” olmak durumundadır. Geç devirlerde Türkler arasında yayılan Şamanlık eski Gök Türk inancına dokunmamıştır (Kafesoğlu 1996: 289-301).

3.1.2. Şamanizm

Şaman, Tunguz kökenli bir kelimedir ve bu kelime Türkçe de kam olarak geçer. Yakutlar oyun, Kırgızlar, Özbekler ve Kazaklar baksi, Moğollar ise bilgin, büyücü şeklinde kullanmışlardır (Roux,1998:51).

Roux “Türklerin ve Moğolların Eski Dini” adlı kitabında Şamanizm’in özgünlüğünü anlatırken şu ifadeleri kullanır. Ona göre Şamanizm kelimesi Türk ve Moğol toplumlarının dinini tanımlamak için kullanılmıştır. Orta ve Kuzey Asya’yı yerleşim yeri olarak seçen Türk topluluklarında diğer dinsel olaylar aynı olmamasına karşın Şamanizm hayret verici bir tek düzeliğe bürünmekte ve yalnızca ayrıntı sayılabilecek küçük farklılıkların varlığına işaret etmektedir (Roux,1998:49).

Şaman, Türk töresinde peygamberlik fonksiyonunu yüklenen mübarek bir şahsiyettir ve belki de büyük bir olasılıkla peygamberdir. Türk tarihinde Şaman veya Kam’ın etrafında birçok kültürel yığılma olmuş ve bu özelliğini kaybetmiştir. Fakat yine de Kam veya Şaman’ın iki önemli fonksiyonu vardır: Birisi, gökle haberleşme; ikincisi, yer altı dünyası ile iletişim kurmasıdır. Yer altı dünyası Gök Tengri’ye bağlı olduğu için Şaman’ın tek fonksiyonu Tanrı ile ilişki kurmaktır (Aydın,2009:117) .

Orta ve Kuzey şamanın başlıca işlevi sihirle hastalıkları iyileştirmektir. Bu bölgenin, bütününde hastalıkların nedeni hakkında birkaç görüş varsa da “canın kaçırılması” görüşü en ağır basanıdır. Bu tasarıma göre, hastalık canın çalınması veya kaybolması olayına bağlanır ve bir bakıma, onu arayıp bulmak, yakalamak ve hastanın bedenine tekrardan girmesini sağlamak işlemlerinden oluşur. Asya’nın bazı bölgelerinde

³¹ Bay Ülgen: “Ulu zengin”. Altay Türklerinde yüce tanrıya verilen ad. Onun sekizince semavi alemde yaşadığına ve yedi ya da dokuz oğlu dokuz da kızı olduğuna inanılırdı. Karşıt, Pura Kan, Yayık Kan, Burca Kan, Karakuş, Paktı Kan ve Erkan, Bay Ülgen’in oğulları arasındaydılar. Kızları ise Ak Kızlar diye adlandırılırdı (Gündüz,1998:61).

hastalığın nedeni hastanın vücuduna sihirli bir nesnenin girmesi veya hastanın kötü ruhlar tarafından çarpılması (possession) da olabilir (Eliade,1999: 247).

Orta Asya topluluklarında sihri-dini hayat daha çok “Şaman” kavramı etrafında yoğunlaşmıştır. Ancak burada bütün dini faaliyetlerin icrasının Şamanlar olduğu anlaşılmamalıdır. Çünkü Şamanlık sadece vecd ve istiğrak tekniği olarak tarif edilmiştir (Kafesoğlu,1980:24).

Şamanizm’in içerisinde kötü ruhlardan kurtulmak için bir takım ritüeller vardır. Halen Anadolu’da, kökü bu külte dayalı inanışlara rastlamak mümkündür. Kötü ruhlardan korunmak için evlerin çatılarına kurt ya da at başı koymak veya at nalı çakmak da bunlar arasında sayılabilir (Eliade,1997:261).

Altay Türkleri, Kamları Ak ve Kara şeklinde ikiye ayırırlar. Ak Kamlar yüce gök tanrıya ve iyilik ruhlarına yönelik olarak faaliyet gösterirken, Kara Kamlar yeraltı alemine ve yer altı tanrısı Erlik’e yönelik faaliyet gösterir. Kamlar, külahları, davulları ve cüppeleriyle giyim kuşam yönünden diğer halktan ayrılırlar (Gündüz,1998:351).

Genellikle erkek olan Kamlar, ölümlerinden sonra ailenin ve kabilenin koruyucuları sayılmışlardır. Ancak onlar, toplumsal hayatın ve hatta toplumun dini yaşayışının tamamına hakim olamamışlardır. Zira Orta Asya’da kamların dışında büyücü, kahin ve halk hekimi gibi tipler mevcuttur. Onlar birçok durumda kamlarla birbirlerine karıştırılmışlardır (Gündüz (Ed.),2007:537).

Görüldüğü gibi eski Türk dini inançlarından sayılan Şamanlık bir din olmaktan çok temel prensibi ruhlara, cinlere, perilere emir ve kumanda etmek olan ve gelecekte haber vermek düşüncesi bulunan bir sihir sistemidir. Şamanlık Yer-Su inancının bir uzantısıdır. Esasen Şamanlık girdiği bölge halkının maneviyatına, ruh dünyasına bürünme kabiliyetinde bir inanç sistemidir (Şapolyo,1964:51-52). Diğer bir deyişle Şamanizm’in bir din şekli olmadığını içine bir çok dinden girmiş olan motiflerin senkretik kompozisyonu olan vecd tekniği olduğunu belirtebiliriz (Aydın,1994:487-500). Şamanlar da görünmez alemin kötülöklere eğilimli sakinlerine karşı insanların arasından, onlarla ve daha genel olarak ruhlar alemi veya kutsal alemle ve Tanrı’yla teması sağlayabilen, gerektiğinde onlara yardım eden, en azından onlara haber getiren bir otorite olarak karşımıza çıkmaktadır (Gündüz (Ed.),2007:539).

3.2. Kültler

3.2.1. Yer-Su Kültü

Eski Türklerde, naturalist inançlara, Orhun Kitabelerinde “Yer-Sub” şeklinde rastlanmaktadır. Yer-Sular “ıduk” yani kutsaldır (Gündüz (Ed.),2007:532). Türk inanç sisteminde dağ, taş, kay, ağaç / orman ve su ile ilgili olarak ıduk ve iye kavramının varlığı düşünülmüştür. Yer de tüm bu varlıkları bünyesinde barındırdığından dolayı, aynı şey onun için de düşünülmüştür. Yer ile ilgili gizli güçlere sahip iyeler, yeryüzünü kontrolleri altında tutmaya çalışırlardı ve bu iş onların göreviydi. Yolun, ıssız yerlerin tekin olmadığı inancı, günümüzde de yaşamaktadır. Bu tür yerlerden geçerken “Tuu, destur.” deyip geçmek, eski Türk inançlarının bir kalıntısıdır (Kalafat,1990:29).

Kutsal yer ve sularla ilgili olarak Orhun Kitabelerinde yer-su (Kitabeler I doğu cephesi 10,11) (yer-su) tabiri geçmekte ve Orta Asya’da da yaygın bir inanç olarak devam etmektedir (Ülken,1971:18).

Eski Türkler, tabiatta bir takım gizli kuvvetlerin varlığına inanmışlardır. Dağ, tepe, ırmak, ağaç vb. varlıklara “kutlu” demeleri ve onlara çeşitli kuvvetler atfetmeleri, onları ruh-tanrılar olarak tasavvur etmelerinden ileri gelmiştir. Tabiat ruhlarına, Göktürk

çağında “yer-su” (yer-sub), Uygurlarda ise “yer-suv” denilmiştir. Çeşitli Türk toplumlarının Gök Tanrı ve ataları haricinde tabiat kuvvetlerine kurban sunmaları, natürizm etkisiyle geldiği düşünülen bu inanca bağlıdır (Yıldırım, 1998:302-303).

Yer-su kültürüyle ve bilhassa dağ kültürüyle yakından ilgili olduğunu gördüğümüz ruh ve yatır (türbe) inancı, Şamanizm’den İslamiyet’e geçilmesiyle birlikte nitelik değiştirmiştir. Fakat her iki hâlde de açıkça görülür ki, Türkler, başları sıkıştığında, dara düştüklerinde, tarlaları, hayvanları kuraklıktan kavrulduğunda, bu yerlere koşar, oradan niyazda dilekte bulunurlar. İslamiyet’ten sonra, bu yatırlar aracı vaziyetine gelmişlerdir (Eröz,1977:368).

Türk ve Moğol boylarında oba (obo) kültürü çok yaygındır. Oba steplerde toprak, dağ geçitlerinde taş yığınlarından meydana getirilen suni tepeler (höyük) dir. Bu obalar, steplerde kutsal dağ ve tepe yerini tutarlar. Her oba, boyun tapınağı olur. Burada kurban kesilir, dini törenler yapılır. Oba yanından geçen her yolcu atının kılından veya elindeki paçavralardan bir parçayı adak olarak bırakır (İnan, 1995: 61). Dağlar ve tepeler, tarihin bilinen en eski devirlerinden beri, yükseklikleri, gökyüzüne yakınlıkları dolayısıyla insanların gözünde ululuk, yücelik ve ilahilik sembolü kabul edilmiştir. Bu nedenle de insan üstü varlıkların, ilahların mekanı olarak düşünülmüştür. Yunanlıların Olimpos’u, Eski Türklerin Ötüken’i, İslam ülkeleri mitolojilerinin vazgeçilmez Kafdağı, akla gelen ilk örneklerdir (Ocak,1983:70-71).

3.2.2. Atalar Kültü

Ölmüş ataları tazim ve onlar için kurbanlar sunma inanç ve adeti, eski Türk dininin en önemli unsurlarından biridir. Atalar kültürü özellikle patriarkal aile tipinin egemen olduğu toplumlarda sıkça görülen bir özelliktir (Gündüz (Ed.),2007:533).

Birçok inanç sisteminde varlığı gözlemlenen atalara tazim ve onların tanrılaştırılması fikri. Birçok dini sistemde yer verilen bu külte göre ölmüş atalarının ruhlarının varlıklarını sürdürdüğü ve geride kalan akrabalarını, yakınları ve bütün toplum için tasarruf yetkisini devam ettirdiği düşünülür. Bu nedenle onların mezarlarını ya da yeryüzündeki varlıklarını simgeleyen kalıntılarına bir dua ve tazim yeri haline getirmek, bu külte yer veren bütün dinsel geleneklerde görülen ortak bir özelliktir (Gündüz,1998:46).

Türk kültür ve din tarihinde ölümlerin defin merasimleri de mezarlara verilen önemi göstermektedir. Bu törenlere “yuğ” törenleri denilmektedir. Türklerin ölümlerinin ardından yaptıkları yuğ merasimleri, asırlar içerisinde bir takım değişikliğe uğramışsa da özünü korumuştur. Ölen birisi için yapılan ilk yuğ töreni, daha sonra mezara karşı gösterilen ilgi, bunu tamamlayan önemli bir öge olarak görülmektedir. Türklerdeki atalar kültürüne verilen önem, ölümden sonra ata mezarlarına yönelmiş ve mezar kültürü dikkat çekici bir durum sergilemiştir. Türkler atalarının mezarlarında kendilerini gözetlediği için bir yandan onları hoşnut etmek, diğer yandan onların iyiliğini kazanarak şerlerinden emin olmak için, bir takım merasimler icra etmişlerdir (Aydın,2009:116).

3.3. Diğer Kültler

3.3.1. Orman ve Ağaç Kültü

Türk kültüründeki kültürler, genel olarak Atalar kültürü yer-su kültürü ve gök kültürü diye adlandırılabilir (Eröz,1992:67-124). Ağaç kültürü, özellikle yer-su kültürü ve gök kültürü içerisinde yer alır ve günümüze de aktarılan bazı motifleri bünyesinde barındırır. Dağlar

ve ağaçlar, gök ile yer-suyu birleştiren bir ibadet yeri ve simge olarak görülür. Dağın tepesinde gök-ayın, bir ağacın dibinde ise yer-ayın yapılmaktadır. Gök ayinini o yerin en yüksek hükümdarı, yer ayinini ise ya hükümdarın kendisi ya da ikinci sırada yer alanlardan biri eşi, bey yönetirdi (Esin,2004:27).

Belirli ağaçlarda doğaüstü güçlerin, ataların, cin ve perilerin eğleştiği inancı ormanların da giderek kutsal kabuk edilmesine neden olmuştur. Özellikle yaşlı ve büyük ağaçlar, tek ağaçlar ve içleri kovuk olan ağaçlara diğerlerine göre daha büyük saygı duyulmuştur (Örne,1998:103).

Türklerde Kutsal Ötüken Dağı ormanla kaplıdır ve “Ötüken Yiş” (Ötüken Ormanı), Göktürkler ve Uygurlarca kutsal bilinmektedir (Gündüz (Ed.),2007:533). Bir dileği olup da gerçekleşmesini isteyen kimselerin yaptıkları işlemlerden biri de belirli zamanlarda yörede “ulu ağaç” olarak bilinen ağaçlara çaput bağlamaktır. Türklerin atası Oğuz, ağaçtan çıkan kız ile evlenmiştir (Ögel,1995:21).

Doğa güçlerine inanç çerçevesinde dağ kültürünün yanı sıra "orman ve ağaç kültürü" de önemli bir yer tutmaktadır. Gerçekte orman kültürü, ormanda yaşayan ve yiyecek derleyip avcılık yaparak geçinen ilkel topluluklara özgüdür. Türklerin de göçebe çoban hayatına oradan geçtikleri öne sürülmüştür. Bazı araştırmacılar, Türklerin inançlarının temelinde bozkır kültürünün hakim olduğunu düşünmektedirler. Türklerde Kutsal Ötüken Dağı ormanla kaplıdır ve "Ötüken Yiş" (Ötüken Ormanı), Göktürkler ve Uygurlarca kutsal bilinmektedir. İslam Öncesi Türklerdeki ağaç kültürünün ilk ortaya çıkış bölgesi olarak dağlık Ötüken olduğu tahmin etmektedir. Hunlar, her yıl yaz bitiminde muhtemelen Ötüken’de yer alan, Lung-Ch’eng (Ejder Şehri) denilen başkentlerinde yaptıkları yer ayini, şehrin yakınındadır (Güngör,2002:262).

Altay Türklerinde ağaç kültürü içerisinde çam ve kayın ağaçlarının kutsal kabul edildiğini ve bu ağaçlara dua edildiğini İnan’ın çalışmalarında şu şekilde görmekteyiz.

Altın yapraklı boz kayın,
Sekiz gölgeli mukaddes kayın,
Dokuz köklü, altın yapraklı mübarek kayın,
Ey mübarek kayın, sana kara yanaklı,
Ak kuzu kurban ediyorum (İnan,1995:87).

Örneğin günümüzde Anadolu’da mezarların yüksek tepelere genelde yaşlı ve ulu bir ağaç gölgesinde olduklarını ve türbelerin yanında mutlaka bir ulu ağacın olması da dikkat çekicidir. Bu ağaçlara çaput bağlanmakta ve dilek dilenmektedir. Genelde çocuksuz kadınlar çocuk isterler, evlenmek isteyen gençler baht açmak için yada eskiden asker yolu bekleyen aşıklar bağlarırmış. Seyyahların İzinde³² belgesinde Yörükler, Bozoğlan ve Karaoğlan adında iki mağarada iki kardeşin mezarı olduğuna inanmaktalar. Senede bir gün bu kardeş dedelere kurban keserler eğer bir sene kesmezlerse ekinle olmaz ve sürüler dağılırmış. Ayrıca Yörükler bu mezarları ziyaret ederler oradaki ağaca çaput bağlayarak “ Al sana bir kuşak, ver bana bir kız uşak” diyerek dilekte bulunurlar.

Ağaç kültürü, göçebe topluluklarda daha çok Tahtacılar ve Yörükler arasında yayılmıştır. Tahtacılar, geçimlerini ağaç kesmekle sağlamaktadırlar. Bununla birlikte, onların ağaçlara büyük saygı ve bağlılıkları vardır. Muharrem ayında ağaç kesmek yasaktır. Hafta içinde ise, Salı günleri ağaç kesilmez. Yeniden işe başlayacakları zaman,

³² Seyyahların izinde belgesi değerli folklor arkeoloğu, halk bilimci ve araştırmacı Ali Rıza YALGIN’ın 1922-1932 yılları arasında Toroslar’da gerçekleştirdiği ayrıntılı bir etnografik çalışma olan “Cenupta Türkmen Oymakları” adlı iki ciltlik kitabında yazarın takip ettiği rotayı gözeterek göçerleri, gündelik yaşamlarında kültürlerini, gelenek ve görenekleri, deyişlerini ve türkülerini anlatan 19 bölüm ve 3 dvd’den oluşan bir belgeseldir.

ağaçlara dualar okunur. Tahtacılar en çok, sarıçam, ladin, köknar ve ardıcı; Yörükler ise, kara dut , çınar ve katran ağacını kutlu sayarlar ve hepside tek ağaçları kült olarak kabul ederler (Roux,1962, Akt, Ocak, 1983:89).

Ağaç kültü Türk boylarının destan ve inançlarında çok derin izler bırakmıştır. Türklerin yayladıkları coğrafyanın her yerinde çaput bağlanmış ağaçlar görmek mümkündür. Esasen Türklerde ağaç kültürünün oluşmasında “kutlu ağaç” la ilgili inançlar önemli yer tutmaktadır (Ögel vd.,1995:472). Altay şamanı ritüel kayın ağacına tırmanırken aslında kozmik ağaca tırmanmaktadır (Eliade,2009:48).

Türk düşüncesine göre ağaç, bir taraftan sürekli olarak yenilenmekte olan evreni ve kozmik hayatın tükenmez kaynağını temsil ederken, bir taraftan da gezegenlere ait gökleri temsil etmektedir. Aynı zamanda mutlak gerçeklik ve mutlak ölümsüzlük anlamına da gelen hayat ağacı, hayatın kaynağını sembolize ederek, Altay ve Sibiryaya kam inançlarında yoğun bir şekilde yer almıştır (Eliade,1964:247).

Türklerde kayın, kutsallık atfedilen ağaçlardan biridir ve orman kültü içerisinde yeri önemlidir. Hunlar arasında bazı boylar bu ağaçtan türediklerine inanır (Eröz 1994: 103).

Uygurların türediğine inanılan kutsal ağaç iki nehir arasındaki bir adacıktır. Bu adacığa sığınan Oğuzlardan birinin bir ağaç kovuğunda çocuk doğurması ve bu çocuğa Kıpçak adı verilmesi Türklerle ait efsanelerde “ağaç kovuğundan üreme” motifini önemli kılar (Ögel,1971:88).

Altay - Türk mitolojisinde ise çam ağacı, büyüklüğü ve heybetiyle gök ağacı temsil eder ve bu ağacın tepesinde ise Tanrı Bay-Ülgen oturur (Ögel,1971:90). Güney Sibiryaya’daki Abakan Türklerine ait efsanede ise göğe kadar yükselen bir demir dağ ve bu dağın üstünde de yedi dallı kayın ağacı bulunmaktadır (Ögel,1971:91).

Ağaçla ilgili inanmalar ve buna bağlı olarak çeşitli pratikler halk kültüründe de yer almaktadır. Başta Yörükler ve Türkmenler olmak üzere halk, ulu ağaçları kesmenin iyi olmadığına ve uğursuzluk getireceğine inanırlar. Kutsallık atfedilen ağaçlara bez bağlarlar ve bu ağaçların dibine gömülü olan yatırlardan da dileklerde bulunurlar (Eröz, 1992:106).

Türklerde ağaca bez bağlayarak dilekte bulunma motifinin Eski Türklerde ölen önemli bir kişinin gömüldüğü yere adına bir ağaç dikerek eşyalarının asılmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir. Ersogoth Destanı’nda “Ağaç Hakan” motifine bağlı olarak ölen kadın kamlar için benzer bir tören düzenlenmektedir: “... Kırgızlar, Oğuzlar ve Hazarlarda, cesedi, tabut içinde bir ağaç dalına asmak, belinde kur ve kılıç, elinde kadehle otağ şeklindeki kubbeli mezara atıyla beraber gömmek veya müzik çalıp, nağmeler söyleyerek ırmaklara atmak gibi gelenekler vardı.” (Esin,2001:167).

3.3.2. Dağ kültü

Türk din tarihinde Yer-Suların en önemli temsilcileri dağlardır. Gerçekte Türklerde “dağ kültü”, Gök Tanrı inancı ile ilgilidir. Orta Asya’da dağların adları mübarek, mukaddes, büyük ata, büyük hakan gibi anlamları içeren Han Tanrı, Bıztağata, Iduk, Ata, Kuttağ vb. isimlerle anılmıştır (Gündüz (Ed.),2007:532).

Kutsal mekan olarak kabul edilen bu tür yerlerin tarihî geçmişine baktığımız zaman, İslam öncesi Türkler mukaddes olarak kabul ettikleri yerlerde ibadet etmişler, Tanrıya ve ata ruhlarına kurbanlar sunmuşlardır (Ögel,1978: 421).

Yer-su ruhlarının en mühim mümessili dağdır. “Şamanist Türklerde dağ kültü ile ilgili bir kült olmuştur. Hunların eski vatani olan yeni-si-şan yahut şan-di-şan sıra dağlarındaki han-yadan dağı, Hunların Gök-Tanrı’ya kurban kestikleri dağdır. Dağ

yüksekliği itibariyle Türkler tarafından, yeryüzünde Tanrı'ya en yakın noktalar olarak tasavvur edilmiştir. Dağın zirvesinde insan, kendini tanrıya daha yakın hisseder ve öyle olduğuna inanır. Çünkü Türkler, tanrıyı yukarıda tasavvur etmekteydi (Kalafat,1999: 33). Ayrıca Altaylılar, her dağın kendi ayrı ruhları olduğuna inanmakta idiler. Onlara göre bu dağ ruhları insanlara hem iyilik hem de kötülük yapabilirlerdi (İnan,1995:74).

Eski Türklerde dağ kudsiyetine inanılan yerler arasındadır. Orhun Kitabelerinde Türk milletine mukaddes Ötüken dağının milleti” şeklinde seslenilmiştir (Ergin,2001:3-7). Dağ genellikle Tanrı'ya ulaşmada bir basamak gibidir. Türkler yüksek dağlarda yaşamışlar ve öldükten sonra yüksek yerlere gömülmek istemişlerdir. Bu inanç Türklerde Tanrı'nın gökte yaşadığı ile ilgilidir. Kurbanlarını da yüksek tepelerde sunmuşlardır.

Sarıkeçililer dağlarda yaşamayı öğrenmişler ve hayatlarını bu şekilde devam ettirmişlerdir. Temiz dağ havasının insana ve hayvanlarına yaradığına inanan Yörükler için dağ vazgeçilmezdir. Dağ havası, iklimsel yaşama uygunluk ve tamamen doğal besinler tüketmeleri bir yana dağ yaşamı Yörüklere adeta hayat bahşetmektedir. Sarıkeçililer kolay kolay hastalanmadıkları, hasta olduklarında da doktora gitmedikleri dolayısıyla ilaç da kullanmadıkları anlatılır.³³ Çünkü onlar hangi bitkinin hangi hastalığa şifa olacağını bilirler ve onları kullanırlar. Ancak gün geçtikçe geçim şartlarının zorlaşması, yeterli otlak bulamamaları ve yurt tutmada yaşadıkları zorluklar nedeniyle dağlardaki göçebe yaşantıyı terk etmek zorunda kalanlar olmuştur.

3.3.3. Taş Kültü

Orta Asya Türk kültür tarihinde görülen Balbal'ların saygı veya hatıraya yönelik taşlar olduğu anlaşılmıştır. Eski Türk destanlarında yer alan “Kutlu Kaya” inancı, “Yada” “taşı veya “Yağmur Taşı” inancı bu tür inançların Türkler arasında yaygın olduğunu göstermektedir (Tanyu,1968:41). Balbal yerine “sın-taş” kelimesi de kullanılmıştır. Çuvaş ve Kıpçak lehçelerinde “sın”, resim, suret anlamlarını taşımaktadır (Eröz, 1992: 84).

İbn-i Fadlan'ın bildirdiklerine göre, balbal dikme geleneğinin sadece Moğolistan'ın kuzeyi ile sınırlı değildir. Onun bildirdiklerine göre, bir Oğuz'un bir kimseyi öldürdüğünde, ölünün heykeli olarak olarak nitelendirilen ve mezarı üstüne dikilen bir şeyi yonttuğunu aktarmaktadır. Ayrıca heykellerin sayısının öldürdüğü düşmanların sayısına eşit olduğu da bilinmektedir. Kültiğin, Bilge Kağan ve Ongin yazıtlarında balbal sözcüğü birden fazla geçmekte, ancak başka bir yorum yapılmamaktadır (Roux,2011:45-46).

Günümüzde de ölünün mezarının başına ilk önce tahtadan bir mezar taşı dikilmektedir ancak belli bir süre sonra taştan yada mermerden mezar taşı dikilmesi Eski Türklerde görülen balbal dikme geleneğinin bir yansıması olarak değerlendirilmesi mümkündür.

3.3.4. Ateş Kültü

“Türkler ateşe fevkalade büyük saygı gösterirler, fakat sadece gök ve yerin yaratıcısına dua ederler ve onu tanrı diye adlandırırılar” (Roux,2011:39-40). Bir kült olarak ateş, Türklerin yaşamında ve inanisında son derece önemli olmuştur ancak ateşin bir tapınılan bir kutsal obje olarak görülmemiştir. Türklerdeki ateş kültürünün eski İran'da inanılan Zerdüştilik inancından geldiği yönünde bazı rivayetlerde mevcuttur. Özellikle

³³ (Ö. Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

Anadolu'da Nevruz (bahar) bayramında ateşin üzerinden atlanması, ateşin arındırıcı özelliğinin olduğu düşünülebilir. Ayrıca günümüzde ateşin etrafında bir takım halk inanışları da görülmektedir. Bunlar arasında ateşin

3.3. Türkler ve İslamiyet

Sümer'e göre Oğuz ve Türkmen tanımı birbirinden farklıdır. Ona göre Oğuzlar'dan bir Türk kavmi vardır ve Türkmen deyiimi bu kavimle kullanılmıştır. Müslümanlığı ilk kabul eden Türkleri diğer ve Müslüman olmayan Türk boylarından ayırmak için bunlara Türkmen denilmiştir ve nihayet bütün Oğuz boyları için Türkmen deyiimi tanımının kullanılması yanıştır (Soylu,1993:8).

Din bilimcilerinin “kitaplı dinler” olarak ifade ettiği semavi dinler, eski dinlerin ve inançların etkisinden kurtulamamışlardır. Bu olgu İslam dini ve Şamanizm için de geçerlidir. Orta Asya'da Şaman ya da Gök-Tanrı inancını taşıyan Türkler İslamiyet'i kabul ederken, Müslümanlığı Arap Yarımadası'nda ortaya çıktığı şekilde değil kendi kültür ve eski inançlarıyla uyumlu olabilecek özellikleriyle birlikte benimsemişlerdir (Aydın,2011:92), (Ecer,1991:42-44), (Kafesoğlu,1976:771-772).

Özellikle Türklerin Abbasiler döneminde kısa bir zamanda ve kitleler halinde İslamiyet'i kabul etmelerinde Abbasilerin uyguladıkları olumlu politikalarla birlikte Türklerin eski dini (Gök-Tanrı) inancının tesiri olmuştur. Çünkü İslam öncesi Türk İnanç sisteminin kendi içerisinde bir gelişim çizgisi izlediği ve nihayet kadir bir yüce yaratıcı, Gök-Tengri (Tanrı) inancına ulaştığı genel bir kanat olarak benimsenmektedir (Günay ve Tümer,1988:60).

Türkler İslam öncesinde hayat şartları gereği şehircilikten uzak, çadırda yaşamaya alışkın, basit bir hayat sürdürmüştür. Bu nedenle din ve mezhep konularına pek ilgi duymamış, pek çok dini, hatta İslamiyet'i benimsedikleri halde, yine de kendi milli geleneklerine bağlı kalmışlar, yaşantılarında bir değişikliğe gitmemişlerdir. Bu arada Şamani inançlara benzeyen inançlara da sıcak bakmışlar. Bu bağlamda, Türklerle İslamiyet'i seçtikten sonra en uygun gelen inançlardan biriside keramet sahibi, her derde deva bulan ve gaibden haber veren Kam'ların yerine Müslüman Şeyhlerin ve Evliyanın geçmesi olmuştur. Bunlar göçebe Türklerle İslamiyet'i geniş, yumuşak bir ruh ve mana ile anlatmışlar ve Türklerin İslamlaşmasında önemli katkılar sağlamışlardır (Turan,1993:10-11).

5. SARIKEÇİLİLERDE HALK İNANÇLARI

Bir ülkede yaşayan, aynı kandan gelen, aynı dili konuşan, benzer hayat alışkanlıklarını sürdüren ve ortak bir geçmişi olan insanların oluşturdukları birlikteliğe halk adı verilir (Kirman,2004:97). İnanç ise “kişi veya toplum tarafından, bir düşüncenin, bir olgunun, bir nesnenin, bir varlığın gerçek olduğunun kabul edilmesi” dir (Çobanoğlu,2003:11).

Halk inançları Şerif MARDİN’e göre, “halk islami” yada “halk dini” kavramları ile tanımlanır ve bu kavramların, Türk toplumunun daha alt katmanlarında yaşayan resmi ve kitabi İslam’ın altında gizli halk kültürünü ifade ettiğini belirtir (Mardin,1969:115-134). Burada aslında Mardin halk inançlarının bir toplumda alt kültürlerde hayat bulduğunu ve oralarda yaşadığını dile getirmektedir. Kalafat’a göre ise halk inançları, halkın yaşanan gerçek dini hayatını yansıtır. Onlar dünyanın her yerinde ve tarihin her döneminde, resmi din, kitabi din, güzidelere temsil ettiği dinden muhteva ve mahiyet itibarıyla bir hayli farklıdır (Kalafat,2001:44).

Anadolu insanı için inanılan özellikte olması hasebiyle anlatılarına baktığımızda toplumsal ve kültürel değerler doğrultusunda yönlendirici ve davranışa iten yönü vardır. Bu yönüyle kişiler davranışı yerine getirdiğinde bir huzur ve rahatlama duymaktadır. ve halk inançları diyebiliriz ki, bir realite ve fenomenler bütünüdür. Diğer bir nokta da halk inançlarını normatif (kural koyucu, yargılayıcı) olmamasıdır. Çünkü ele aldığı durum, olay iyi-kötü, doğru-yanlış gibi değerlendirmelerden uzak durur. Halk inançları, kültürel bir gereklilik olarak yine halkın içinden çıkmış ve yine halkın içinde hayat bulmuştur. Bu yönüyle halk inançları canlıdır, süreklidir ve açıklanması zordur.

Halk inançlarının temel unsurlarını analiz ettiğimiz zaman burada aslında gördüğümüz Tanrı’nın yakınlığı ve onu farklılaşmış bir veche altında kavrama şeklindedir. Bunlar, bütün kitlelerin ilkel dini temayüllerinden birini meydana getirmektedir. Dini tarihte, yüksek tipli dinlerde, tek Tanrı’ya ulaşamama, bütün kitlelerde bir tecrid duygusu uyandırmakta ve tamamen meşru şekilde bir araç, bir farklılaşma ve insana yakın olan sayısız semavi özlemin içinde yüce kudret konusunda bir uzmanlaşma arzusu meydana getirmektedir. Bu arzu ilkel dinlerde de olmuştur. Mesela; Togo Eveens’lerin dininde az sayıdaki gerçek Tanrıların yanında, gök, ve yer trowo’ları, dağ, kaynak, göl, ağaç, hayvan gibi varlıklara da Tanrısal muamele yapıldığı görülmektedir. Halk dindarlığında insanlar, Tanrı’ya araç güçlerle ulaşmayı tercih etmektedirler. Bunun sebebi, yüce Tanrı’ya ulaşmanın zorluğu veya buna cesaret edememe gibi hususlar gösterilmektedir (Aydın,2009:119).

İnsanın kendisi için olduğu gibi yakınları, arkadaşları, yaşadığı toplum ile ilgili de kaygıları bulunmaktadır. Bu yüzden insan, kendisinden çok üstün, aşkın bir varlığa veya varlıklara sığınma ihtiyacı hissetmektedir. Etrafında olup bitenleri, tabiat olaylarını, beklenmedik gelişmeleri, olağanüstülükleri anlamlandırmak istemektedir. Bu yüzden halk inançları toplum hayatında bu denli etkin bir yerinin olması açısından değerlendirilmektedir (Eroğlu,2006:1). Dolayısıyla halk inanışlarının ortaya çıkmasında ve toplum içerisinde yaşamasında insanın ruhsal gereksinimleri etkili olmuştur. İnsanoğlu hayat içerisinde bir takım olaylara anlam verememekte ve kendisini aşan olaylarda bir güç ve kutsal arama içerisinde olmuştur. Bunun neticesinde halk tarafından kabul gören bir takım inanışlar ve uygulamalar ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de ve Türk dünyasında halk inançları oldukça yaygın ve etkindir. Bu inançların bir kısmı eski Türk inançlarından bir kısmı da, Türklerin karşılaştığı toplumlardan gelmiştir. Bu bakımdan halk inançları tarihi bir köke, derinliğe sahiptir ve her açıdan anlamlıdır, değerlidir. Bunlar "hurafedir, batıldır, dine aykırıdır."

Mülahazaları ile bir kenara itilerek halk inançlarının işlevini ortadan kaldırmak mümkün değildir. Bu inançları yok saymak da, anlamadan, çözümlenmeden reddetmek, onların halk tarafından kabul görmesini engellemez (Eroğlu 2006:1).

Ayrıca Çobanoğlu'na göre halk inançları resmi, kitabi dini öğretileri temsil eden din adamları ve bilginlerce "hurafe" ve "batıl inanç" olarak değerlendirilmekte ve resmi dinin dışında tutulmaktadır (Çobanoğlu,2003:12).

Genel olarak denilebilir ki; geçmişten günümüze toplumların neredeyse tamamında halk inançları etkili görülmüştür. Halk inançları toplumların yaşam şekillerini değiştirmiş ve hayatın geçiş dönemlerinde (doğum, evlenme ve ölüm) kendisini değişik uygulamalarla açığa çıkarmıştır. Halk inançlarının menşei hakkında çok farklı görüşler vardır. Halk inançları bu güne kadar antropologları, etnologları, halk bilimcilerini, dinler tarihçilerini, sosyologları ve daha birçok değişik alandaki bilim insanlarını araştırmaya çekmiştir. Ancak halk inançları bilerce yıllık bir geçmişe sahip olmaları ve hala günümüzde yaşamaları bakımından çok zengin bir yapıya sahiptir. Onları hurafe veya batıl inanç olarak değerlendirmek bir dinin kültürden arındırılmasını düşündürür ve bu da dinin algılanması ve yaşaması adına bir takım sıkıntılara neden olabilmektedir.

5.1. Geçiş Dönemlerinde Görülen İnanışlar

İnsan hayatının başlıca üç önemli geçiş dönemi vardır. Bunlar; doğum, evlenme ve ölümdür. Her biri kendi bünyesi içerisinde bir takım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, âdet, töre, tören, ayin dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı buldukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilerden korumaktır (Örnek:1995:131).

5.1.1. Doğumla İlgili İnanışlar

"Çocuk, ailede ocağı tütürür" Türk Atasözü

Anadolu'da yaygın olan ve kökeni çok karışık olan manevi halk inançlarından birisi doğumla ilgili inançlardır. Ailenin devamı için önde gelen şart çocuk sahibi olmaktır. Türk aile yapısında soyunu devam ettirecek "ocağını tütürecek" bir çocuğun olmasına çok önem verilmektedir (Eroğlu, 2006:99-105). Kadim Anadolu kültürü ekseninde yaşamış Türk topluluklarında erkek çocuğa karşı ayrı bir istek duyulmuş hatta Anadolu'nun birçok yerinde erkek çocuk sahibi olana kadar ısrar edilmiştir.

Hayatın temel geçiş dönemlerinden ilki olan doğum, dünyanın her yerinde olduğu gibi Sarıkeçililerde de mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk sadece anne babayı değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları ve tüm topluluğu sevindirmektedir. Anadolu'da hamile kadın; yüklü, iki canlı, gebe, ağır ayak, koynu dolu, böğrü dolu, vb. sıfatlarla tanımlanmaktadır.

Doğumla ilgili eski Türk inanışlarına bakıldığında 'Umay' adıyla bilinen ve bir tür koruyucu ya da melek olarak bilinen Umay adına Türk tarihi kaynaklarında ilk defa Göktürk yazıtlarında rastlanır. Kültegin yazıtında Bilge Hakan 'Babam Hakan öldüğü vakit küçük kardeşim Kül Tegin yedi yaşında idi. Umay gibi anam Hatun sayesinde Küçük kardeşim Kül Tegin er-Kahraman adını aldı' diyor. Burada Bilge Kağan anasını

çocukları koruyan Umay'a benzetmiştir. Ayrıca bu yazıtlarda Umay'ın Türklere yardım ettiği, Türkerin de çocuklarına onun ismini verdikleri ifade edilmektedir (İnan,1976:24).

Yakutlarda çocuk sahibi olmayan kadınların mukaddes bir ağacın dibinde, ak, boz at derisi üzerinde 'Yer sahibi' ne dua ettikleri görülmektedir. Bu amaçla ıduk kurbanı uygulamasına da rastlanmaktadır. Kırgız-Kazak kadınları çocuk sahibi olmak amacı ile sahrada tek başına biten bir ağaç veya kutlu pınarın yanında koyun kurbanı kesip gecelemeaktedirler. Yakutlarda doğum günü erkek ormandan kayın ağacı kesmekte, bunlarda üç kazık hazırlamaktadır. Doğum günü kiler, ev, sandıklar açık bırakılmaktadır. Ateşe yağ atma, hayvan kurbanı, kurbanın kemiklerini bir kabak oyarak ormanda asma, doğumun üçüncü günü Ayısıt Hatun'u çıkarma ayini hep doğum vesilesiyle Yakutlarda rastlanan uygulamalardır (Günay ve Güngör,1998:82, Akşin,1990:293).

Çocuk sahibi olmak isteyen analar, ata mezarlarını, evliya türbelerini ziyaret edip, onlara adak adar, dilek diler ve kendilerinden himmet beklerdi Eskiden de mukaddes kabul edilen ağaçlara, ata mezarlarına kam mezarlarına çaput bağlayarak, saç ve kurban sunarak çocuk dilemek ve yardım Türkler arasında yaygın bir inançtı (Eröz,1977:279-280).

Şamanların Altaylılarda doğum ve düğün törenlerine ancak beklenmedik bir şey olursa, örneğin kısırlık veya zor bir doğum gibi durumlarda müdahale ettikleri bilinmektedir (Eliade,2009,C.III).

5.1.1.1. Doğum Öncesi

Soyun devam etmesi için kadının doğurması gerekir. Anadolu'nun birçok yerinde kısır kadın hoş karşılanmamaktadır. Bu nedenle hamile kalması için bir takım çarelere ve yollara başvurulur. Sarıkeçililerde gelin hocaya götürülür. Hocalardan muska alınır, onların okuduğu sular içilir. Nadiren de olsa doktora başvurulduğu bilinmektedir.

Sarıkeçililerde çocuğu olmayan kadınlar belli ziyaret yerlerine giderler. Oradaki topraktan bir avuç alırlar. Toprağın içinde herhangi bir canlı bir böcek vs. bulunursa o kadının çocuğu olacağına inanılır.³⁴ Ayrıca ulu bir ağaç gördüklerinde ağacın altında dua ederler ve bir dilekte bulunacaklarında ağacın dalına bez ya da çaput bağlama inancı da görülmektedir.

Sarıkeçili kadınlar, çocuk doğunca; kafaları yuvarlak ve güzel olsun diye "Çelme Çeler" yani çocuğun kafasını tülbent veya bezle sarıp bağlar. Kırkı çıkıncaya kadar çocuğun kafasında bu bez sarılı kalır. Bu nedenle de kafalarının arkası yumru yani biraz dışa çıkık olur. Bebeklerin hopuç (sırta bağlama) edilmesinde ve yatağa yatış biçimlerinde kafa yapısının oluşmasına dikkat edilmektedir.

Hamilelik sırasında doğacak çocuğun cinsiyeti önemli bir noktadır, bu yüzden insanların çocuğun cinsiyetini merak ettiği bilinir ancak Sarıkeçililer hamilelik süresince doktora gidilmediği için doğumun gerçekleşeceği ana kadar doğacak çocuğun cinsiyeti bilinmemektedir. Sarıkeçililer erkek kız ayrımı yapmadıklarının yanı sıra "Kadere ne doğarsa" diyerek teslimiyet örneği sergilerler.³⁵ Buna bağlı bazı inanışlara da sahiptirler. Hamile kadının güzele bakarsa güzel olacağına, eşeğe bakarsa da doğacak çocuğun güzel olacağına inanılır.³⁶ Özellikle kediye ve köpeğe bakmamaya dikkat edilir.³⁷ Hamile iken sakata bakılmamakta, eğer bakılırsa çocuğun sakat doğacağına

³⁴ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

³⁵ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

³⁶ (B. Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

³⁷ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

inanılır.³⁸ Çocuğun cinsiyet tayini noktasında Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi Sarıkeçililerde de döşeklerin (yatak minderi) altına makas ya da bıçak konulur. Makas, çocuğun kız doğmasına, bıçak da erkek doğmasına vesile olacağına inanılır.³⁹

5.1.1.2. Doğum Sırası

Sarıkeçililerde doğumu yaptıran kişiye ebe denir. Ebenin bir de yardımcısı olur ve doğum olan yere erkek girmez. Doğumu müjdeleyen de yine ebedir. Doğum göç yolunda değilse çadırın yatma yerinde olur ve doğum için makas, bez, pamuk, leğen ve kundak bulundurulması gerekir.⁴⁰

Ağaç, Türk mitolojisinde doğurganlığın sembolüdür. Türk menşe destanlarında önemli bir yer tutan ağaç, Yaratılış Destanı'nda insanların dokuz dalının altında yaratıldığı, Uygur Destanı'nda hakanların türedikleri bir varlıktır. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan'ın eşlerinden biri ağaç gövdesinde meydana gelir. Bütün bu unsurlar Türklere ağaca kutsiyet yüklemiştir (Alptekin,2007:74).

Kadınlar eskiden nerede sancıları gelse yamaçtaki bir ağacın altına geçer doğururlarmış. Ağaçlar ebemizdi diyorlar. Tıpkı hakanları doğurduğuna inanılan ağaçların doğumu kolaylaştıracağı inancı hakimdir. Tırnakları geçinceye kadar ağaçlara tutunan kadınlar Uygur efsanelerinde olduğu gibi ağacın kutsal olduğuna inanarak, ondan yardım beklemektedirler.

Doğumdan hemen sonra çocuğun göbeği kesilir. Göbek adı verilmesindeki amaç, çocuğun kötü ruhlardan korunmaktır. Böylece çocuğa yapılacak muhtemel saldırılar başka tarafa çevrilmiş olur (Kalafat 1995: 53, 86). Sarıkeçili kadınları çocuklarını dağ başında doğurduklarından bebeğin göbek bağına da kendileri keskin bir taş yardımıyla keserlermiş. Kesilen göbek bağı doğan bebek erkek ise kitap arasına konulur, okusun adam olsun diye, kız ise bir çulun arasına ya da kapı eşiğine konulur, bu şekilde kapıdan dışarı gitmeyeceğine inanılır.⁴¹

*"Deveyi deveye çattım,
Yularını üstüne attım,
Ninni nazlı bebeğim de ninni."*

Yörük ninnisinde dile getirildiği gibi, bebeğini dahi çoğunlukla yürürken uyutan Yörük anaları, bölgede "Yörük kaçırılan sığağı" denilen yaz günlerinde develeri ile bir yayladan diğer yaylaya göç ederler; hareket halinde bile ihtiyaçlarını ve bazı el sanatlarını da üretirlerdi. Kızı Öznur ile birlikte keçileri sağan 43 yaşındaki Hanife YAGAL, "Yaşam şartları son derece zorlaştı. Geçim sıkıntısı ve eğitim başta olmak üzere birçok sorunla mücadele ediyoruz. Hayvancılık dışında geçim kaynağımız yok. Bu yüzden sürekli göçer bir hayat yaşıyoruz. Çadırda çocuklarımızın bakımı, yemek, bulaşık, hayvanların otlatılması gibi birçok iş bizim elimizden geçiyor" demektedir.

5.1.1.3. Doğum Sonrası

³⁸ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

³⁹ (B. Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴⁰ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴¹ (B.Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

Doğum sonrasına Anadolu’da büyük önem verilmektedir. Doğum yapan kadının ve çocuğun korunması için birtakım tedbirler alınır. Bu evrede göbek kesme, yıkama, tuzlama, lohusalık, al basması, ad verme, kırklama gibi geçişler için bazı tedbirler alınıp pratikler uygulanır (Artun,2005:134).

Sarıkeçililerde doğum sonrası da doğum öncesi ve doğum anı kadar önemlidir. Sarıkeçililerde ve Anadolu’nun bir çok bölgesinde yeni doğum yapan kadına kırk gün boyunca “lohusa” denilir. Ayrıca Sarıkeçililerde doğumu sorunsuz bir şekilde gerçekleştiren kadına “kurtuldu” denilmektedir.

Doğum gerçekleşikten sonra gerek kadın, gerekse de çocuk için ilk kırk gün çok önemlidir. Her insanı koruyan yedi veya dokuz avane denilen cini vardır. Hanımların lohusalık döneminde kırk gün kanaması olduğundan, pis kana cinin ya da kötü ruhların gelmesi daha kolaydır (Kalafat,2000:53).

Kadınların doğum sırasındaki güçlükleri gidermek, onların kolay doğum yapmalarını sağlamak için bir dizi çarenin, inancın, uygulamanın da doğum olayı çevresinde kümelenmiş olduğunu görmekteyiz. Bütün bu dinsel, büyüsel içerikli uygulamalar olup gerek dinin gerekse büyüün gücünden kaynaklanarak biçimlenmekte, doğumu kazasız belasız gerçekleştirme amacına yönelik uygulamalar olarak şekillenmektedir (Örnekleme 1977:140).

Sarıkeçililerde sevinç ve umutla karşılanan doğum olayı bir takım inanışları, adetleri ve uygulamaları da beraberinde getirmektedir. Erkek çocuk için duyulan istek kendini Sarıkeçililerde de belli etmektedir, bu durum şüphesiz Sarıkeçili Yörüklerinin yaşam ve geçim koşullarıyla öncelikli ilgisi vardır. Erkek çocuğun öncelikle tercih edilir olmasının hatta erkek çocuk olmaması üzüntüyle karşılanmaktadır. Erkek çocuk Sarıkeçililerde hem sayısal artış açısından hem de en önemli geçim kaynağı olan keçilerin bakımı açısından arzulanır bir durumdur (Gelekçi vd., 2005:44-45).

Doğum sonrası ağrısı olan kadın pekmezi su ile karıştırıp içer. Bazen kaynarca da içerler. Yeni doğan çocuğa ilk defa doğduktan hemen sonra süt verilir. Annenin memesi çatlamasın, yarılmasın diye yerde dövülmüş soğan sürülür. Annenin sütü olmaz ise komşusundan ya da akrabasından bir kadın süt verebilir. Doğum yaparken ölen kadına “lohusa kadın öldü” derler. Doğumdan sonra bebek bir gün sonra ebe ya da bir yakını tarafından yıkanır ve bebek tuzlanır. Doğan çocuklar için eğer önceden adak adanmış ise kurban kesilir. İsteyenler Mevlit de okutabilir. Yeni doğan çocuğu ilk olarak yakınları görmeye gelirler. Gelirken yanlarında bez ya da basma getirirler. Konuşmayan çocuğun da aynaya bakmadığına inanılır.⁴²

Yeni doğan çocuk komşuya ilk defa gittiğinde komşusu çocuğun kulak arkasına un sürer, sakalı ağarınca kadar yaşasın diyerek⁴³ Çocuğu yaşamayanlar, doğan çocuklarının yaşaması için Yaşar ya da Durdu gibi isimler verirler.⁴⁴

Yörük kadını çocuğunun güzel olmasını ister. Bunun için bellerinden bağlamadan önce çocukların kafasına “çelme çeler”. Bebeğin kafası yuvarlak ve güzel olsun diye yapılır. Çocuğun kırkı çıkana kadar bezlerde sarılı kalır kafası. Çocuk kırkı çıktıktan sonra bir yaşına gelip büyüdüğünde belinden çadırın direğine uzunca bir iple bağlanır. Bu uygulama 3-4 yaşına kadar yapılır. Çocuk bağılyken annesi davara gütmeye gider, suya gider bazen de çadıra bağlamaz sırtına alır onu da davara ya da suya götürür.⁴⁵

⁴² (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴³ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴⁴ (H. Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

⁴⁵ (Selçuk, Sakatoğlu, Son Göçerler Sarıkeçililer, Atlas Dergisi, Şubat 1999, sayı: 71)

Eski inanç sisteminde “Albastı”, “Al Ruhı”, “Al Karısı”, “Al Ana” gibi isimlerle anılan ruh, muhtemelen Umay’ın sonradan gelişen ikinci ilkelere göre olumsuz anlamda başkalaşmış şeklidir; başka bir deyişle ondan türetilmiş bir ruh ya da ilahtır. Ancak o kötü ruhlar zümresindedir. Çünkü lohusalara eziyet eder ve lohusa hummasına neden olur.” (Çoruhlu,2002:54).

Kadın doğum yaptıktan sonra gerek kadın, gerekse çocuk için ilk kırk gün çok önemlidir. Her insanı koruyan yedi veya dokuz avane denilen cini vardır. Hanımların lohusalık döneminde kırk gün kanaması olduğundan, pis kana cinin ya da kötü ruhların gelmesi daha kolaydır (Kalafat 2000: 53).

İnan, bu ruhun lohusalara musallat olduğunu, lohusanın ciğerini alıp suya attığını; baksı veya ocaklı adamlardan korktuğunu söyler. Baksı Albastı’nın ciğeri yerine koyması için şu afsunu söyler:

“Ey albastı zalim,
Koy ciğeri yerine,
Zavallının canını iade et,
Sözümü tutmazsan,
Bana hürmet etmezsen,
Gözlerini çıkarırım.” (İnan,2000:169).

Sarıkeçililerde albastının yeni doğan kadına ve bebeğine zarar vereceğine inanılır. Bu yüzden, yeni doğum yapmış olan kadının başına kırmızı renkli bir kurdele bağlanır. Çocuğun kundağının içine ve kadının yastığının veya yatağının altına birer bıçak konulur. Bıçaklar sağ elle alınarak kundağın içine veya yatağın ya da yastığın altına konulur. Bu işlemler esnasında mutlaka besmele çekilir (Özönder vd.,2005:91).

Çocuğun doğumundan kırk gün sonra kırk çıkarma merasimi yaparlar. Yeni doğan çocuğun kırklama işlemi ise şu şekilde yapılmaktadır. Çadırın etrafından hergün bir taş alınır. 40 gün sonunda toplam 40 taş bir bezin arasına konur ve suyun içine atılır ve bu su evin içine serpilir daha sonra taş ve bez çiğnenmeyen bir yere mesela çalının içine dökülür.⁴⁶ Lohusa ve bebek kırk gün dışarı çıkmazlar eğer çıkması gerekiyorsa abdest alır öyle çıkar.⁴⁷

Sarıkeçililerde ayrıca doğum yapan iki komşu birbirine karışmayarak kırk basmasına karşı önlem alırlar. Lohusa ve bebeği yalnız bırakılmak zorunda kalırsa yanına muska ve hamaylı konulur.⁴⁸

Çocuğun ilk dişi çıktığında diş bulguru pişirme adeti Sarıkeçililerde de vardır. Sarıkeçililerde çocuğun ilk dişini gören kişi, çocuğa bir hediye almak zorundadır. Bu hediye daha çok beyaz bir atlet ya da beyaz bir iç çamaşırıdır. Çocuğu diş çıkaran aile, “diş bulguru” yaparak komşularına dağıtırlar. “Diş börtmesi” denilen diş bulgurunu yiyen komşularda çocuğa hediye gönderirler. Bulgur dağıtılan tabaklar geri yıkanmadan ve birkaç bulgur tanesi bırakılarak gönderilir. Tabaklardaki bulgurlardan otuz iki tanesi bir ipe dizilerek çocuğun kıyafetine asılır. Dizilen bulgur taneleri tek tek döküldüğünde çocuğun da dişlerinin tek tek çıkmaya devam edeceğine inanılır.⁴⁹

5.1.1.4. Çocuğa Ad Verme

⁴⁶ (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴⁷ (H. Yağal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

⁴⁸ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁴⁹ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

Çocukların hayatında önemli merasimlerden biri onlara ad verilmesi, yani “ad koyma” merasimidir. Ad koyma merasiminin tarihi ve sihirli özellikleri araştırılırken, çok önceden Oğuz ilinde ad vermenin hiç de kanuna uygun olarak küçüklük devrinde olmadığı anlaşılmıştır. Kitab-ı Dede Korkut boylarından yiğide ad verilmesinin onun buluş çağına gelmesi ile aynı vakte denk geldiği anlaşılmaktadır. Genç yiğit kahramanlık gösterip ad çıkardıktan sonra ilin büyüğü Dede Korkut gelip boy boylayıp gösterdiği yiğitliğe göre ona ad verir. Bu anın, yiğidin çocukluktan yiğitliğe geçiş devresi olması dikkat çekicidir. Kızlara ad verme konusunda destanda bir şey denilmemektedir (Kadirzade,2005:48-49).

Mersin’in Yörüklerinde eskiden çocuklarımıza isim koyma töreni, doğum gününün ertesinde veya doğduğu hafta içinde olurdu. Çocuğa isim konduğu gün kuzu boğazlanır ve komşular, akrabalar verilen yemeğe davet verilir. Erkek çocukların ismini yaşlı erkekler, kız çocuklarının ismini koca karılar okurdu (Yalman,1977:28).

Çocuğa ad verme işlemi Sarıkeçili Yörüklerde de Anadolu’nun hemen her bölgesinde olduğu gibi ezan okunarak verilmektedir. Çocuk dünyaya geldikten kısa bir süre babası ya da bir yakını tarafından çocuğun sağ kulağına ezan okunur ve üç defa çocuğun ismi söylenir.⁵⁰

5.1.2. Evlenmeyle İlgili İnanışlar

Evlenme iki gencin hayatını birleştirmesiyle gerçekleşir. Kadına ve erkeğe yeni bir rol kazandıran evlilik ile aile olabilmenin ilk adımı atılmış olur. Evlenen gençler anne ve baba olmak için toplumun ilk olarak öne sürdüğü şartı yerine getirmiş olurlar. Evlilik ile yeni akrabalık bağları da kurulmuş olur (Artun,2005:147).

Türk hayatında ev ve evlilik, çocuk sahibi olmak en mühim kaidelerden biridir. İnsan, ev-bark sahibi olunca, bulunduğu topluluklarda itibar kazanır. Çocuk sahibi olunca da yükselir (Kalafat,1990:87). Eski Türk hayatında evlenmek, yeni bir yuva kurmak, çocuk sahibi olup neslin devamını sağlamak gibi isteklerin ortaya koyduğu aile hayatı, kişiöğluna itibar kazandıran bir keyfiyete sahipti. Hayatın evliliğe bağlı bu önemli safhasında, iyi ve kötü karaktere sahip olan ruhlarla beraber, ev iyeleri ve ata ruhlarının, kişinin eş bulmasında, yuva kurup çocuk sahibi olmasında olumlu veya olumsuz yönde tesir ederek, bahsolunan konularda etkili olduklarına ilişkin inançlar vardır (Kalafat,2006:87).

Eski Türklerde evlenme tabiri evlenen erkek veya kızın baba ocağından ayrılarak yeni bir ev kurlmalarının ifadesidir. Evlenme usulü olarak ilk zamanlarda en yaygın olan kız kaçırma yöntemi zamanla terk edilerek dünürcü yöntemiyle evlenme Hunlardan itibaren yaygın hale geldiğini Oğuz Destanı’nda ‘Kara-Han, oğlu için Kür-Hana adam aldı kızını isteyerek, oğlu Oğuz’a aldı’ ifadesinden anlamaktayız. Bununla birlikte Yusuf ve Altay Türkleri arasında son zamanlara kadar evlenme kız kaçırma suretiyle meşru sayılırdı (Kafesoğlu,1996:216). Türkler göçebe bir yaşam tarzını benimsedikleri için, ev ile ilgili inançlar daha çok çadır etrafında toplanmıştır (Kalafat,2000:111).

İyi ruh Ülgen, kötü ruh Erlik de çocuk sahibidir. Bir rivayete göre Erlik’in yedi, bir başka rivayete göre de dokuz oğlu vardır. Ayrıca Erlik’in dokuz kızı vardır. Bu kızların belli başlı işi yoktur, oyunla vakit geçirirler. Şaman, Ülgen’e kurban sunmak için yola çıkarken (yani göklere çıkmayı temsil ederken) bu “kara kızlar” yolunu şaşırtmaya çalışırlar, kendi yataklarına çağırırlar. Şerir ruhlar arasında inzibat ve nizamı temin etmek için Erlik kendi bahadır oğullarını yeryüzüne gönderir. Bunlar yavuz muhafızlar sıfatıyla ev kapılarını şerir ruhların yersiz hücumlarına karşı korurlar.

⁵⁰ (Ö. Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012)

Bundan dolayıdır ki Erlik oğulların “kapının zırhı” tesmiye eder. Erlik’in bahadır oğulları bekçilik ederek kapının iki sögesi yanında bulunur ve eşik istikametinde öteye beriye gezinirler (İnan,1976:73)

Sarıkeçili aşiretinin erkekleri, kendi kabilesinden genç kızlarla evlenmeyi tercih ederler. Bu şekilde evlenerek yerel ailelerle ilişkilerini sürdürürler. Genelde evlilikleri endogami (grup içi) yoluyla kendi aşiretinden evlenmektedirler. Kabile içinde ve dışında Sarıkeçililerde kız kaçırma olayları çok sık görülür (Aksoy,2009:26).

Eski Türk düğünlerinde dikkati çeken en önemli unsur saç (kansız kurban) ve kurban uygulamasıdır. Saçı; her devirde toplumun ürettiği en kıymetli mahsulden olurdu. Hayvancılıkta süt, kımız, hayvanın yağı, çiftçilikte darı, buğday, çeşitli meyveler saç olacak kullanılmıştır. Diğer taraftan düğün merasimlerinde bir boydan diğer bir boya, yad ellere giden kızın ayrılık türkülerini söylerlerdi. Başkurt kızları düğünün son günü yani kızın oğlanın evine gideceği günü ağıtlar söyleyerek matem gününe çevirirlerdi. (İnan,2000:167).

Düğün ise Türklerde bir toydur. Buna Harzemşahlar çağında "Gelin toyu" denmiştir. Dede Korkut'ta, nişan toyuna "Küçük düğün," evlenme toyuna da "Ulu düğün" denir. Toy ya da düğün bayrağı da bütün Türklerde görülen yaygın bir gelenektir. Düğün aş ve açları doyurma anlayışı da bütün Türklerin ortaklaşa inançları arasındaydı. Toy ve düğün ateşi de Türk toylarının bir özelliğidir. Yarışlar, güreşler gibi tören şenlikleri, bütün Türk toylarında görülen eğlencelerdir (Ögel,2001:269).

Eberhard'a göre, Türkler, araçlar ve görücüler yoluyla evlenme geleneğine sahip bir kavimdir (Türkdoğan,2002:35). Evlilik kurumuna verilen önem ve evlenme alışkanlıkları Sarıkeçili Yörüklerde hala eski geleneksel önemini muhafaza etmektedir. Evlilikler daha çok kendi aralarında yapılır. En yaygın görülen evlenme biçimi görücü usulüyle evlenmedir. Erkeğin annesi bir kız beğenir ve oğluna gösterir. Oğlu da beğenir ise kızı yakınlarına, komşularına sorarak araştırmaya başlarlar. Kızı beğenirlerse ailesine haber verilir. Kız tarafı razı olursa istemeye gidilir. Böylece erkek tarafından kıza elçi gider. Sarıkeçililer de kız kaçırma olayı pek görülmez ancak gönüllü kaçarak evlenme çok sık rastlanmaktadır. Sarıkeçililerin evlenme adetleri arasında beşik kertmesi ve başlık parası gibi uygulamalar yoktur.

5.1.2.1. Düğün Öncesi Hazırlık ve Kız İsteme

Erkek tarafı beğendikleri kızı araştırdıktan sonra ailesine haber gönderir. Kızın ailesi de razı olursa kızı istemeye giderler. Geldikten sonra oturulur konuşulur ve “Allah’ın emriyle Peygamberin kavliyle kızınızı oğlumuz istiyoruz” diyerek kız istenir.

Nişan küçük ve büyük olarak ayrılmaz bir defada yapılır. Nişan merasiminde misafirler gelirler tatlı yenir, yüzükler takılır ve eğlence tertip edilir. Tabi burada yüzükler takıldıktan sonra dualar edilir. Dua olarak “Allah tamamına erdirsin, hayırlı uğurlu olsun vs.” dileklerinde bulunulur. Gelin ve damadın yüzüklerindeki kurdeleden keserek genç kızların saklama adeti vardır. Bu şekilde kısa sürede kısmetlerinin açılacağına ve evlenip yuva kuracaklarına inanırlar. Aynı pratik düğünden sonra da görülmektedir. Ayrıca düğünden sonra gelinin evlenmek isteyen bekar arkadaşları gelinin ayakkabısının altına isimlerini yazarlar.

Söz kesildikten sonra 1-2 ay içinde işler yolunda giderse kızın uğurlu olacağına, tam tersi olursa da uğursuzluk getireceğine inanılır.⁵¹

Sarıkeçililerde nişan masrafları kız tarafından karşılanırken düğün masrafları oğlan (erkek) tarafından karşılanmaktadır. Oğlan tarafından bir heyet gelir buna

⁵¹ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

Sarıkeçililer’de “tomgavıt” adı verilir. Bu heyet beraberinde kız evinde kesmek için bir keçi götürür. Keçinin boynuzlarına kırmızı kurdele bağlanır. Bu heyet cumartesi günü gider ve orada düğün yemeğini bir gün sonraya hazırlar.

Düğünlerdeki gelin eve girerken başına atılan tarım ürünleri, şeker, para saçılması Anadolu'nun genelinde yaygındır. Düğüne giden davetlilerin evlenen çiftte verdiği veya hediye olarak taktığı paraya da "saçı" denilmektedir (Eroğlu,2006:83-84).

Sarıkeçililerde eskiden gelin ata bindirilirmiş. Gelin bineceği atın heybesini evlenmeden önce kendisi özenerek dokurmuş. Dokuduğu heybe atın üzerine serilir ve heybe düğünden sonra atın sahibine verilirmiş.⁵²

Sarıkeçililerde düğüne çağırma hem davetiye hem de hediye ile yapılır. Düğüne çağırma işleminde kullanılan eşyaya “okuntu” adı verilir. Okuntu olarak eskiden kesme şeker, kibrit, basma kullanılmış düğüne gelenler de karşılık olarak düğün evine un, soğan, bulgur getirirlermiş. Günümüzde okuntu hem Sarıkeçililerde hem de Silifke ve çevresi Yörüklerde kullanılmaya devam etmektedir. Okuntu olarak atlet, gömlek, havlu vs. kullananlar olduğu gibi sadece davetiye kullananlarda vardır. Ancak okuntuyu yakın akrabaya vermek daha önemli görülmektedir. Yeni gelinin çeyizi yakın komşular tarafından kız evinden alınır ve çadıra yerleştirilir. Yeni çadırda gelinin eşyaları sergilenir.

Eski Türk inanç sistemi içerisinde değerlendirilen Şamanizm’de, evlenme merasimi ile yapılan uygulamaların biri Çök-Kalk merasimidir. Bu tören gelini baba evinden alan düğün alayının oğlan evine gelirken yaptıkları hareketlerden oluşmaktadır. Bu hareket şöyle cereyan eder: Gelin kızı evinden alan oğlan evi, önde şaman, şamanın hemen arkasında kopuzcular ve davul benzeri çalgıcılar yürümektedir. Bu arada şaman, kopuz eşliğinde gelin ve damadın mutluluğu için koşuklar okumaktadır; koşukların asıl dörtlükleri söylenirken yürünmekte ve düğün alayı da söylenen bu besteli manzumelere iştirak etmektedirler. Nakarat kısımlarında ise, şaman, topluluğa dönerek çök demekte, topluluk bu emre uymakta ve türkünün nakarat kısmını ayakları üzerine çömelmiş bir şekilde dinlemektedir. Nakaratın bitiminden hemen sonra şaman süratle ayağa kalkmakta ve arada düğün alayına kalk komutu vermektedir. Bu emre, anında tepki gösteren topluluk sert bir şekilde ayağa kalkmakta bu arada davul ve diğerk çalgılar çok gürültülü sesler çıkarmaktadır. Bu uygulamaların yeni evlilere zararı dokunabilecek, mutluluğunu bozabilecek kötü ruhların korkutularak, gelin ve damadın bulunduğu yerden uzaklaştırılması amacını taşıdığı sanılmaktadır (Köprülü,1981:113).

Sarıkeçili düğünlerinde Silifke yöresine ait olduğu bilinen “Keklik” türküsü sıkça söylenir halk oyunu oynanır. Bu halk oyunu oynanırken türkünün nakarat bölümlerinde oyuncular çökerler ve nakaratın bitiminde tekrar ayağa kalkarlar. Bu şekilde oyun içerisinde birkaç defa tekrarlanır. Sarıkeçili düğünlerinde keklik türküsü içinde oyuncuların çöküp kalkması, Eski Türklerin Şamanist inanç sisteminde görülen Çök-Kalk uygulamasına benzerlik teşkil ettiği düşünülebilir.

5.2.2.2. Kına gecesi

Kına, Türk halk inançlarında adanmışlığın remzidir. Sünnet olan çocuk erkeklığe, gelin yeni ocağına (evine, ailesine), asker vatan ocağına, hacı veya ulu zat Allah’a adanmıştır. Keza kurbanlık koç da Allah’a adanmıştır, Allahlıktır

⁵² (H. Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

(Kalafat,2011:196-197). Bunun yanında kına, Müslümanlarca cennet toprağı olarak bilinmektedir. Hem tadı hem de kokusu ile kara iyeleri, cinleri kovucu gücünün olduğuna inanılmaktadır (Albayrak 2006: 67).

Sarıkeçililer’de kına gecesi düğünden bir gün önce yapılır. Kınada kızın akrabaları, arkadaşları toplanır. Kız odanın ortasında bir dayama yastığına oturur. İki yakımcı⁵³ mani okur. O akşam gelin kız arkadaşları ve oğlan evinden iki kişiyle kalır. Uyuuncaya kadar kına deyişleri söylenir.

Kına merasiminde gelinin ayaklarına ve parmaklarına sürülür. Aynısı damada da yakılır. Kınadan sonra “Gelin Oğşama” denilen bir tören yaparlar. Kınanın üzerine mum yakılır ve mumu eline alan genç kızlar gelinin etrafında gelinin yolunun aydınlık olması için dolaşır ve gelini ağlatmak için türkü söyler, ağıt yakarlar bazı kasabalarda buna “gelin oğşama” denir.

5.2.2.3. Düğün Sırası ve Sonrası

Konya’nın Arıkören köyüne yerleşen Sarıkeçili Yörüklerden M. Kemal SAVRAN’ın eşi Zeynep SAVRAN ve kızı Pervin ÇOBAN eski Sarıkeçili düğünlerini şu şekilde anlatmaktadırlar. “ Eskiden kıza bakmaya gittiğimizde önce temiz, tertipli olup olmadığına bakarız, tabi ki becerikli olması da önemlidir. Kızı gördükten sonra, akraba büyükleriyle gideriz. Yüzüğü, küpeyi takarız. Sonra birbirimize dürümüzü⁵⁴ veririz. Dürüde gücü yeten altın takar. Kız tarafı da oğlan tarafına dürü getirir. Nişan ile düğün arasında bayram varsa, gelin kıza armağan götürürüz. Söz kesilirken ne alınacaksa konuşulur. Kız ile oğlan hiç görmeden evlenirler. Çeyiz sandığını düğünden bir hafta önce götürürüz. Gelinin çamaşırlarını yaptırırız. Eskiden gücü yeten beşbirlik takardı. Kız evi oğlan evine çeyiz çakmaya gelir. Cuma günü oğlan evine bayrak dikilir ve okuntu yapılır. Davet edilenlere birer armağan gönderilir. Davetlinin hatırına göre değişir armağan. Biri okuntuda unutulduysa “Sarı sabunla okuntu mu gönderdin” diyerek sitem eder. Yemek hazırlıkları yapılır. Kavurma, fasulye, patates, bulgur pilavı ve keşkek yapılır. Sabah erkenden kazan açılır ve duası yapılır. Pazar günü yemekten sonra gelin almaya gidilir. Kaynata kapıyı tutanları gönüller. Kızın annesine süt hakkı verilir. Gelin atına bir seccade verilir. Düğün sonrasında gerdeğe kadar damat hiç görünmez. Gelin attan inmeden önce üzengilik verilir. Gelin kapıdan girerken kapının önüne bir tas su konur ve onu teptiririz.⁵⁵ Ayağının altına post serdiririz. Geline alınan bütün eşyalar onun mihri olur. Gelin giydirilirken kuşağını babası bağlar (Oğuz 2004:61,63).

Kuşak bağlama günümüzde halen düğünlerde devam eden bir uygulamadır ve bu işlemi kızın babası yapar fakat babası ölmüş ise kızın erkek kardeşlerinden büyük olan yapmaktadır.

Sarıkeçililerde sağdıçlık geleneği vardır. Damadın erkek kardeşi ya da en yakın bir arkadaşı sağdıç olur. Düğün bitesiyeye kadar damadın yanından ayrılmaz ve ona her konuda yardımcı olur. Düğünde kızın da sağdıç olur buna Anadolu’nun birçok yerinde “yengelik” adı verilir. Sarıkeçilerde yenge genelde gelinin abisinin ya da amcasının eşi olur. Gelini düğüne hazırlama görevini üstlenir ve düğünün başından sonuna kadar gelinin yanından ayrılmaz, geline her türlü konuda yardımcı olur.

⁵³ Düğünde ve kına gecesinde kına manileri söyleyen kişilere verilen ad.

⁵⁴ Kız ve oğlan evinin karşılıklı vermiş olduklara hediyelere denir.

⁵⁵ Bu geleneğin halen Silifke ve çevresindeki düğünlerde devam ettiği görülmektedir. İçi bozuk paralarla ve şekerlerle doldurulmuş bir testiye gelin kız düğün merasiminde yakılan kınadan sonra yere çarparak testiye parçalamakta ve kırılan testiden sağa sola saçılan demir paraları ve şekerleri çocuklar sevinç içerisinde koşarak toplamaya çalışmaktadırlar.

Kız evden çıkmadan önce babası veya evin büyüklerinden biri, kızın beline kuşak bağlar. Kuşak, iki defa kızın belinde dolandırılıp yere atılır, üçüncü beline bağlanır. Eski Türk inanışlarında alplerin ve kamların kuşandıkları kuşak ile kutsiyet ifade eden üç sayısının söz konusu kuşak çözme ve bağlama pratiğinde birleştiği görülmektedir (Kalafat,1990:93).

Eski Sarikeçili düğünlerinde görülen atın önünü kesme alışkanlığı günümüzde gelin arabasının önünü kesme şeklinde devam etmektedir. Gelin arabasının önünü kesenler davar kestirirler, para toplarlar.⁵⁶

Harnup yaprağının (kuru-yaş farketmez) evin yani çadırın girişine çaktırılır. Gelin geçimli olsun, evine bağlı olsun inancı gereği bunu yaparlar.⁵⁷

Kaynana kendi başörtüsünü gelinin başının üstüne atar, ya da kaynana bacağını kaldırır gelin altından geçirilir. Bu şekilde gelinin kaynanaya benzeyeceğine inanılır.⁵⁸ Düğün bitip eve gelince ırbığa su doldurulup çadırın girişinde kapının önüne konur ve geline ırbık teptirilir. Gelinin ayağına kurban kesme adeti Silifke ve çevresindeki yerleşik halkta olduğu gibi Sarikeçililerde de görülmektedir. Öğlene doğru gelinin ayağına kesilen kurbanın yemeği pişirilip düğüne gelen misafirlere ikram edilir, hoca düğün yemeğinin sonunda duasını yapar.

Sarikeçililerde görülen inanış ve uygulamalara Mersin ve çevresindeki yerleşik halkta da görülmektedir. Mersin ve çevresinde gelin alma günü kız oğlan evine getirildiği zaman öncelikle “indirmelik”⁵⁹ verildikten sonra kız eve girer. Eve girerken de dualar okunur. Oğlan tarafının hali vakti yerindeyse kurban kesilir. Başından aşağıya buğday, kuru üzüm, şeker ve bozuk para atılır. Kızın kudümlü yani becerikli güçlü kuvvetli olup olmadığını anlamak için ırbık ya da helke teptirirler. Esvap kesmede ya da gelin alma da kız evinden çalınan kaşık ya da tabak kırılır. Çiftin birlikteliklerinin sağlam olması için evin duvarına çivi çaktırılır. Çocukları olsun diye asma yaprağı çiviye takılır. Ağızlarını tatlı olsun diye gelin evin kapısına bal sürer. Kaynanasının sözünü dinlesin diye gelin kaynananın kolunun altından geçer (Kayalı,2010:142).

Sarikeçililerde asbap ve kına gecesi yapılırken diğer bazı Yörük aşiretlerinde yapılan düğün sonrası gelinin yüz açımı yapılmaz. Düğün öncesinde geline eşya alınır ve asbap günü yapılır daha sonra gelinin eşyalarını görmeye gelenler de eli boş gelmezler örtü falan getiriler.

Gelin evden çıkmadan düğün yerine gitmeden önce gelinin babası evde gelinin beline 3 defa kırmızı renkli kuşağı bağlar-çözer dördüncüde duasını ederek kuşağı bağlar. Baba evinden ayrılan gelin için kuşağı bağlayan kimse içinden ne geçerse gelinin geri kalan ömründe evliliğin hayırlı geçmesi için dua eder ya da Kuran’dan Fatiha ve İhlas süreleri okurlar. Eğer babası ölmüş ise bunu gelinin erkek kardeşlerinden büyük olanı yapar.⁶⁰ Başlık parası Sarikeçililerde istenmez, ancak altın çok isterler. Özellikle adana burması, gerdanlık isterler. Evlenen genç kızlar gelinlik giyerler. Kaçarak evlenseler bile gelin düğün yapılır ve gelin gelinliğini giyer. Düğünde para toplanır. Düğün öncesi yenen ağız tatlısında para toplanmaz tatlı yenir ve aileler arası söz kesilir. Çok ince düşünceli insanlar olan Sarikeçililer özellikle tatlı merasiminde

⁵⁶ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

⁵⁷ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁵⁸ (N.Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁵⁹ Gelin, oğlan evinde gelince attan inmez. Kayın pederin vaadlerini dinler. Kayınpeder indirmelik denen bir meblağ (altın, sığır, davar, koyun vs.) vereceğini söyler. Bunun yüksek olması için oğlan evinden bir akraba kızı delil olur. Pazarlık bitince gelin attan iner (Eröz,1991:57).

⁶⁰ (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

“yedirdiği tatlının parasını topluyorlar denmesin “ diye para toplamayı uygun bulmuyorlar.⁶¹

Konya'nın Kuyulu Zebir köyüne yerleşmiş olan Sarıkeçili Yörüklerden Esmehan Hanım eski evlenme geleneklerinden şöyle bahsediyor.“ Bizde oğlana kıza söz düşmez. Büyükler ne uygun gördüyse o olur. Ailenin gücü varsa kızın babasına sarı lira verilir. Gelinin annesine süt hakkı verilir. Cuma günü bayrak kaldırılır, keşkek dövülür. Kadınlarımız başlarına tire örter, dökme işlik üç etek giyerler.” (Oğuz,2004:69).

Düğünlerde ve özel zamanlarda boğaz havası çalınır. Boğaz havası parmakla boğaza vurma tekniği ile çalınır. Boğaz havası çobanlık yapan kızların okuduğu havadır ve buradaki amaç doğadaki sesleri taklit etmektir. Boğaz çalarken el boğazda tutularak seste ani kırılmalar yapılır. Bazı rivayetlere göre çıkarılan bu ses “sipsi”, “kaval”, “kabak”, “kemene” gibi diğer müzik aletlerine ilham olmuştur. Boğaz havasını kızlar erkeklerin yanında eskiden utandıklarından çalamazlarmış. Ayrıca boğaz havasını erkekler çalamazlar.

Gelinler için birçok şey tabu sayılır. Kocasına ve onun soyuna mensup erkeklerin adını söylemek, büyük baba çadırının ocağından yukarıya geçmek, muayyen bir zaman içinde kayın baba ve kayın biraderiyle, hatta ihtiyar kadınlarla bile konuşmak yasak sayılmaktadır. Bu adetlerin menşei nasıl izah edilirse edilsin, muhakkak ki çok eski Şamanizm inançlarıyla ilgilidir (İnan,2000:167).

5.1.3. Ölümle İlgili İnanışlar

Gelin gelmedik ev olur, ölüm gelmedik ev olmaz. (Türk Atasözü)

Bu bir kara devedir, herkesin evinin önüne çöker. (Türk Atasözü)

“Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi,

Hele bana şöyle gelir göz açıp yummuş gibi” Yunus EMRE

“Yürü bire yalan dünya

Sana konan göçer bir gün

İnsan bir ekine misal

Seni eken biçer bir gün” (Karac’oğlan)

5.1.3.1. Atalar ruhu ve ölüm

Orta Asya Türkleri Müslüman olduktan sonra ölümler kültürüne tıpkı eski Şamanizm’de (Gök-Tanrı) olduğu gibi yüzlerce yıl muhafaza etmişlerdir (İnan,1986:195). Ölünün arkasından geri kalanlara yemek verme geleneği günümüzde Sarıkeçililerde devam etmektedir. Kaşgarlı Mahmut “yog” adı verilen bu merasimler için şunları söyler “ Ölü gömüldükten sonra üç yahut yedi güne kadar verilen yemek” (Atalay,1992:143). Aynı gelenek Balkanlarda Makedonya da Türklerde de görmekteyiz. Ölünün 7. ve 40. geceleri yemekleri verilir, helva dağıtılır (Kalafat,1994:44).

Eski Türkler, hastalık gibi ölümü de kötü ruhların bir eseri sayarlardı. Altay Türklerine göre, yeraltı dünyasının hakimi olan “Erlik” yeryüzüne gönderdiği “Aldaçı” ları aracılığıyla insanların ruhunu yakalatarak hayatlarına son verirdi (Sarıçioğlu,2008:116).

Ölünün ağzı bağlanır, eli ve ayakları doğrultulur. Ağzı açık kalırsa toprak ya da böcek gireceği düşünülür. Ayak başparmakları ve çenesi bağlanır ve İslam inancının

⁶¹ (M. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

kurallarına göre yıkanır ve kefenlenir. Yıkama ve kefenleme işlemini imam tarafından ya da bu işi daha evvelden yapmış erkek ve ya kadınlar yapmaktadırlar. Ölünün cinsiyetini kadın olduğunun belli olması için Sarıkeçililerde tabutun üstüne tül bent örtme adeti vardır.

Hastada görülen ölümle ilgili belirtiler ise şunlardır: Hastanın burnu sivrilir, gözünün ferri dökülür, beti benzi sararır ve solar ise kişinin öleceğine inanılır. Rüya ile ilgili belirtiler ise şunlardır: Rüyasında kişinin kalabalığa karışmış olması, evin yıkılması, direğin göçmesi o evden bir kişinin öleceğine inanılır. Hayvanlarla ilgili belirtiler ise köpeğin acı acı uluması, baykuşun evin yakınına gelip ötmesi yakın çevreden birinin öleceğine işarettir. Ölen kişinin vasiyeti varsa yerine getirilir.

Sarıkeçililer cenazeyi gündüz defnedirler. Eğer ölüm ikindiden sonra olmuş ise defin işlemi ertesi güne bırakılır.⁶² Tahtacılar da toprağın mühürlenme inancından dolayı defin işlemini güneş batmadan önce yaparlar (Selçuk,2004:206). Defin işlemi yapıldıktan sonra sırasıyla cenazenin defnedildiği akşam, 3., 7., 40. ve 52. gününde çeşitli törenlerle ölü yad edilir, davetlilere yemek verilir ve mevlit okutulur.⁶³

Altay Kutay Gök Tanrı inancı gereğince ölünün 3. 7. 9. 40. günü ve sene-i devriyesinde dini merasim yaparlar (Kalafat, 2004,86). Anadolu'da ilaveten 52. de yapılır. Bu günlerde hayır işlenir, lokma dağıtılır, helva kavrulur. (Kalafat,2006:214-215)

Kişinin ölümünden elli iki gün geçtikten sonra etiyle kemiğinin bir birinden ayrılmaya başladığına inanılır. Ölü bugün çok acı çekermiş. Onun acısını dindirmek için yakınları, “elli ikinci gün yemeği” adını verdikleri yemeği tertip ederler. Yemekten sonra okunan dualar o kişinin ruhuna gider ve acısını dindirir (Alptekin,2007:98).

Sarıkeçililer ölmüşlerin arkasından verilen yemeği yedikten sonra “Ölmüşlerin ruhuna değsin/ Ölmüşlerin canına değsin” diyerek dua ederler. Silifke ve çevresindeki yerleşik Yörüklerde yer alan ölünün 52. sinde etinin kemiğinden ayrılacağı ve dağılacağı inancı konar-göçer Sarıkeçililerde de halen yaşayan bir halk inancıdır.⁶⁴

Anadolu'daki Sünni, Alevi, Bektaşî Türkmen topluluklarında olduğu gibi Sarıkeçili Yörüklerde de ölünün 52. gününde etlerinin kemiklerinden ayrıldığı ve dağıldığı inancı vardır. Ayrıca Silifke ve çevresindeki yerleşik Yörüklerde ve halen konar-göçer Sarıkeçililerde ölünün arkasından sene-i devriyesinde (senelik) yemek verilir, Kuran okutulmadan ölen kişinin mezarı bozulmaz, yenisi de yaptırılmaz.

Yakutlara göre ise ölüm, ruhun kötü ruhlar tarafından kapılıp yenmesidir. Bu ruhlar ise daha önce ölen atalarının serserice yeryüzünde dolaşan ruhlarıdır. Altaylılar üzüt, Yakutlar ise iör derler. Kazan Müslümanları ise buna ürek derler (Günay ve Tümer,1998),(İnan,1972:176-177).

Ali Rıza YALGIN “Cenupta Türkmen Oymakları” (1993) adlı kitabında “Yörüğün mezarı olur ama mezarlığı olmaz” der. Sarıkeçili Yörüklerde de ölüm ve ölümle alakalı çeşitli merasimler yapılmaktadır. Ölümünden sonraki yedi, kırk ve elli ikinci günlerde ölüyü anma törenleri yapılır. Bu törenlerde Mevlit ve Kuran okunur. Gelenlere yemek, şerbet, helva ve şeker ikram edilir. Ölünün defninden bir gün sonra ölü evine komşuları tarafından yemek getirilir. Cenaze sonrası helva dağıtılır. Bunun ölünün ruhuna gideceğine inanılır. Bu uygulamanın eski Türk inancındaki ölenin mallarının; atının vs. gelenlere dağıtılması anlayışında kaynaklandığı düşünülmektedir.

Antalya yöresi Sarıkeçili Hafız Ali ÖZDEMİR ölümle ilgili şunları söylüyor: “Eskiden şimdi olduğu gibi belediyeden anons ettirme şansı yok. Bu yüzden obadan biri

⁶² (B.Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁶³ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

⁶⁴ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

öldüğünde bir kişi görevlendirilir ve o kişi en yüksek yere çıkararak bağırır ya da çadır çadır dolaşarak ölüyü haber verir. Cenaze, sağ tarafına yüzü kibleye gelecek şekilde yatırılır. Ayakları parmaklarından yumuşak bir ipe veya bezle birbirine bağlanır. Elleri yan tarafa düzgün bir şekilde konur. Çenesi başının üstünden bir bezle bağlanır. Ölünün gözleri kapatılır. Üstü örtülür. Göbeğinin üzerine şişmesin diye bıçak konur. Başında Kuran okunur. Ölünün kıyafetleri daha sonra muhtaçlara dağıtılır. İki üç kişi kabir kazması için ayarlanır. Büyükler cenaze namazının ne zaman kılınacağına karar verirler. Ölü tahtadan bir masa üzerine konur öyle yıkanır. Ölünün canı yanmasın inancıyla, altına yumuşak olsun diye saz konur. Kazanda su kaynatılır ve içerisine güzel koksun diye gülkurusu ve cennet süpürgesi konur. Yıkanan ceset kefenlenerek sala konur. Salda omuzlarda taşınarak mezarlığa götürülür. Gömüldükten sonra başında Yasin-i Şerif okunur ve tüm ölümlere bağışlanır. Bir mezar üzerine bir de yıkandığı yere ışık konur. Mezar üzerine, hayvanlar gelip yemesin diye konur. Mezarın üzerine toprak otursun diye üç kova su dökülür. Üç gün boyunca cenaze evine taziyeye gidilir. Ölü evinde de üç gün buhur yakılır. Kapı da açık tutulurdu.” (Kılınç,2010:78)

Atalara ait hatıraların kutlu sayılması, Türk mezarlarına yapılan tecavüzlerin ağır şekilde cezalandırılması, ölenin yeri belli olsun diye Kurgan inşa etmeleri, mezarlarının üstüne tümsek yapımları veya geniş daireler şeklinde taş yığmaları ve hatta taş heykeller (Balbal’lar) dikmeleri gibi adetlerin izlerini halen görmek mümkündür.

Türklerin Müslüman olduktan sonra bile, eski itikatlarını tamamen unutmadıklarını ve bilhassa ölüm adetlerinde bunu iyice belli ettikleri bilinmektedir. Mesela bir kişinin ölümünü anlatmak için, “öldü” yerine “şunkar boldı” (şahin oldu deyişleri gibi.) bununla alevi-bektaşilerin, ölümü don değiştirme kabul etmeleri arasında hiçbir fark yoktur. Altaylılar ve diğer Şamanist Türkler, ölümden sonra insan ruhunun, çeşitli hayvan suretine bürüneceğine, hatta böcek, ağaç, taş, toprak, ateş olacağına inanıyorlardı. Aynı şeyin Bektaşilerde de var olduğunu, Balkan Bektaşilerine böcek olmuş bir Bektaşiyi ezmek için dikkat ettiklerini nakletmiştik. İyi çocukların çoklukla kuş şekline girdiğine inanılır (Eröz,1977:398).

Hem Türklerde hem İslamiyet’te ahiret inancının olmasından dolayı ölen kişinin toprağın altında geçici olarak kaldığına, zamanı geldiğinde tekrar dirileceğine inanılır. Bu nedenle; “Toprağa teslim ettik, toprağa emanet ettik.” denir (Kalafat,2000:125). Kars ve çevresinde ölenin karnı üstüne bıçak, makas gibi demir cinsinden aletler konur. Böylece, ölünün şişmeyeceğine inanılır (Kalafat,1990:107). Eski Türklerde ölü evinin kirlendiği inancı ile bu evde üç gün süreyle yemek pişirilmezdi (Köprülü,1966:92). Sarıkeçililerde de ölünün şişmemesi için üzerine bıçak koyma adeti görülmektedir.

Silifke tahtacıları ve diğer tahtacı oymakları, ölüyü yıkayıp kefene sarınca, üzerine güzel kokular dökerler. Bütün oba halkı dağların güzel kokulu otları (gül, fesleğen, yarpuz, nane, kekik dibekte dövüp elekte eledikten sonra, getirip ölünün üzerine kefene serperler. Cenaze mis gibi kokar. Onun için “Bizim ölümüz gıymatlıdır.” derler. Atalar kültürünün varlığını gösteren bu işten sonra elini gözünü öpüp ağlaşırlar (Eröz,1977:352).

Eskiden göçerken ölen kişi en yakın mezarlığa konurdu fakat artık genelde nerede kalıyorsa o köyün mezarlığına defnediliyor. Mezarı artık elle değil köylülerin getirdiği kepçe ile yoksa yine eski usul kazma kürekle kazarız.⁶⁵

Rüyasında kalabalığa karışmış bir şekilde görülmesi, evi ya da çadırın yıkılmış bir şekilde görülmesi de o evden birinin öleceğine işarettir.⁶⁶ Aynı şekilde baykuşun ötüşü de birinin öleceğine işaret olarak görülmektedir.

⁶⁵ (B. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁶⁶ (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

5.1.3.2. Yuğ Töreni ve Yas Tutma

Geleneksel Türk Dininde ölen için duyulan acı çeşitli şekillerde ve bazı merasimlerle ifade edilir. Hunlar, adetleri üzerine saçlarını keserlerdi. Kahramanları için gözyaşı dökmez, yüzlerini yaralayarak kan akıttırlardı. Orhun kitabelerinde Bumin Kağan ile kardeşi Kül Tigin in ölüm münasebetiyle komşu kabilelerden gelenler arasında yasçı kimselerin bulunduğu bahsedilir. Yas merasiminde bulunan kimselerin matem alameti olarak kulak ve saçları kesmeleri adetti. Hunlar, kesilen saçları diğer kıymetli eşyalarla birlikte mezar içine koydukları yapılan kazılardan anlaşılmaktadır (Sarıkçıoğlu,2008:116).

Yuğ (aş) töreni, (ölu aş): Defin töreni ve ölümler kültüyle bağlı en eski ve iptidai törenlerden biridir. “Ölü Aşı” töreninin en ilkel şekli Tayga Ormanları’nda kalmış olan Şamanist boylarda müşahede edilmiştir. Bu as verme, definin üçüncü, yirminci, kırkıncı günü veya yıl dönümü gibi zamanlarda yapılır. Anlaşıyor ki aş törenini en eski devirlerden beri bütün Türk ulusları devam ettirmiştir (İnan,1972:189-192).

Sarıkeçililerde ölen kişi İslam dinine göre yıkanır, kefenlenir ve toprağa konur.⁶⁷ Ölen kişinin arkasında yas tutarız ve gelen kişilere ölen kişinin ruhu için yemek yediririz ve hoca çağırır Fatiha, Yasin ve Mevlit okutulur.⁶⁸

Ölümden sonra Anadolu’da halen üçüncü, yedinci, kırkıncı ve senelik yemeği verilir. Altay Türklerinde inanca göre avcı tarafından öldürülen bir çift kuştan sağ kalan eş kuştan sağ kalan eş kuş, eşinin ölümünün üçüncü, yedinci, kırkıncı günleri ve senei devriyesinde eşinin ziyaretine gelmiş (Kalafat,2004). Ölen kişinin bedeni toprakta çürümeye başlayıncaya kadar astral bedeniyle varlığını sürdüren varlık bedeninin çekim gücünden kolay kolay kurtulamaz. Terk etmiş olduğu bedeni ve eski anıları onu sürekli olarak bu dünya ile temas kurmaya mecbur eder (Ergun,2004:54).

Bu inanış halen hem Silifke ve çevresi yerleşik Yörüklerde hem de halen konar göçer Sarıkeçililerde devam etmektedir. Özellikle ölümler arkasında 40 gün yas tutulur, düğün yapılmamaya dikkat edilir. Üçüncü, yedinci, kırkıncı ve senesinde davar kesilir yemek yapılır, bir hoca çağırılarak Yasin ve Mevlit okutulur, ölenin ruhuna gönderilir. Elli ikinci günü ölümler etinin kemiğinden ayrıldığına inanılır.

Konya’nın Beyşehir ilçesinde ölümler arkasından yedi gün yetmiş bin tespih çekilir, hatim yapılır, Mevlit okutulup “bişi” yapılır, devir (altüst) sorulur (Samancı,2008:87). Ölümler ibadet borçlarının ödenmesi için yapılan alt üst görme Sarıkeçililer’de görülmemektedir.

Sarıkeçililerde ölüm ve ölüm sonrasına dair inanış ve uygulamaların çoğu İslam dininin tesiri altında kaldığı söylenebilir. Ancak ölüm öncesine dair bir takım halk inanışları mevcuttur. Bundan dolayı diyebiliriz ki Sarıkeçililerde dini adetlerin ötesinde aşırı yönelimlere rastlanmamıştır. Silifke ve çevresi yerleşik Yörüklerde cenaze evinde verilen yemeğe halk arasında “ölgülü yemeği” denir. Sarıkeçililer yedinci günün sonunda “yedinci yemeği” adını verdikleri yemeği tertip ederler ve yas tutmayı bırakırlar.

Sarıkeçililerde göç esnasında herhangi bir surette ölüm olursa, konak yerine varılması dahi beklenilmez. Ölümün olduğu yerde derhal konaklanır ve cenaze en yakın mezarlığa götürülür. Göç ondan sonra devam eder. Konup-göçer aşiretlerde cenazenin kaldırılması oldukça pratiktir. Bunun için iki sırık alınır. Ölü bu iki sırığın arasına uzatılır. Cenaze merasimi en yakın köyde yapılır. Ölümler hayvan sırtında yakın bir köyün mezarlığına taşınıp gömülür (Dulkadir 1997:142). Bunun yanında Toroslarda 2-

⁶⁷ (B.Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁶⁸ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

3 sahipsiz mezar görüldüğünde bunların göç yolunda ölen Yörüklere ait olduğu anlaşılmaktadır. Hatta halk arasında yalnız bir mezar görüldüğünde “Yörük mezarı gibi” benzetmeler de yapılmaktadır.

Sarıkeçililerde ölünün 40. günü mezarın üzerine bir çalı konulur. Buna 40. çalısı denilmekteydi. Bazı yerlerde 52. günü verilen yemeğe “hacı yemeği” de denilir (Özönder,2005:81) Yine Sarıkeçililer de mezarların parmakla gösterilmesinin uğursuzluk getireceğine ve ölümlere saygısızlık olacağına inanılır. Aynı zamanda da günah olarak kabul edilir. Mezarlıkların civarından geçerken at veya deve gibi hayvanların sırtından inilerek yola o bölgeden uzaklaşana kadar yaya devam edilir (Özönder,2005:82).

Kerim YAKAL, Sarıkeçililerde ölünün defin işlemi konusunda “Bizim cenazemiz eskiden nerede öldü ise, oraya defnedilirdi. Şimdi öyle değil, cenazeyi Karaman’da defnediyoruz.” demiştir. Ona göre, Sarıkeçili Yörüklerin mezarları diğer mezarların arasından dikkat çekiyordu. Yörük mezarlarının taşlarının yapıldığı özel bir taş, kaya, ağaç türü, kereste vs. gibi bir madde yoktu. Yörük mezarlarının diğer mezarlardan yegane farkı merhum ve merhumenin Sarıkeçili veya Yörük olduğu mezar taşına yazılarak belirtilmesinden ibaretti. Mesela ilgili şahsın babasının Karaman’da bulunan mezar taşında “ Sarıkeçili Yörüklerinden Ramazan YAKAL Sarıkeçili” ibaresi yer almaktaydı (Özönder 2005:80-81).

5.2. Sarıkeçililerde Diğer İnanışlar

5.2.1. Bayramlarla İlgili İnanışlar

Dinsel açıdan ayrı bir öneme sahip olan ve bu nedenle inananlarca özel bir takım ayin ve ritüellerle kutlanan gün veya günler. Hemen hemen tüm dinsel geleneklerde var olan bayramlar, ya önemli bir olay veya dönemin anısına ya da ürün, hasat, sağlık ve benzeri çeşitli şeyler için bir şükran ifadesi olarak kullanılır (Gündüz,1998:61).

5.2.1.1. Kanlı Kurban (Sungu, Takdime)

Sarıkeçili Kerim YAKAL’a göre “*Sahipsiz davardan kurban olmaz.*” (Özönder vd. 2005:79). Kurban’ın etimolojisi; kurb (yakınlık), an (en kısa süre), kurban; an içinde beraberliktir (Kalafat,2011:179).⁶⁹

Genel anlamda kurban umumi algılanış biçimi ile iyiliklere talip olma ve kötü olandan korunma anlamında, bazen dini vecibeyi yerine getirmek ve bazen de şükran ifade etmek anlamındadır, kurbanlık koç da Allah’a adanmıştır, Allahlıktır (Kalafat,2011:196-197-178).

Sünni müslüman olan Sarıkeçili Yörükler kurban bayramı geldiğinde kurbanları İslami usullere göre keserler. Sadece kurban bayramında değil adakları olduğunda ve evlilikte gelinlerin ayaklarına kurban keserler. Burada geline kesilen kurbandan maksat gelinin kocasına kurban olması inancı yer almaktadır.

Sarıkeçililer işe başlarken, yola (göçe) çıkarken, gelin alırken, söz keserken, Kurban keserken bereket, bolluk duaları ederler ve bunun yanında da yine cenazeyi defnerken, sonrasında verilen yemekte ölmüşlerinin ruhuna hayır dualar gönderilir.

⁶⁹ Bkz.. Bunun için 1.5 metreye kadar çapı olabilen kazılmış bir hendeğin içine su doldurulur. Hendeğin içine taş yığılır ve onun üzerine taş bir tabla konulur. Bu taş tablanın üzerine bağı olan salkım salkım üzüm, buğdayı olan buğday, kereviz eken kereviz vs. koyar. Gökten (ki yaz günü ve bulutsuz bir hava da olsa) bir yıldırım gelip, o arz edilen şeyi yakar. Bu kabul gördüğü anlamına gelir. Bir “arz etme olayı” rabbin verdiği nimetlere.

Sarıkeçililerde oğlak zamanı, ilk davar yavruladığında bulgur pişirilir. Bulgurlardan hedik yapılır. Bu hediklerden 90-100 tanesini iğne ile ipe tespih gibi dizilerek, çadırın içine asılır. İpe dizilmiş olan hedikler kururlar ve gerçek tespih gibi olurlar. Bu uygulamanın çadıra ve kendilerine bereket getireceğine inanılır (Gelelçi 2005:82)

Tapınılan yüce varlık ya da varlıklara veya herhangi bir güce şükran duygularını ifade etme, bir şeyler dileme ya da günahlara kefarete olması gibi nedenlerle sunulan hediyeye denir (Gündüz,1998:226). Kurban bütün toplumlarda görülen çok eski bir ibadettir. Kanlı, kansız olabiliyor. Hz. Adem'in oğulları Kabil ile Habil'in kurbanlarına baktığımızda Kabil'in kurbanı kansız kurban, Habil'in ki ise kanlı kurban örnektir. Hayvan kurban eden Habil, hayvancılıkla uğraşan göçebe toplumların atası olarak da kabul edilebilir. Geçmiş toplumlara baktığımızda hayvanın haricinde insan da kurban edilmiştir. Ancak W. Eberhard (1909-1989), Türklerde insan kurbanının bulunmadığını, bu kurbanın Türkler tarafından yasak kabul edildiğini yazar (Kalafat, 2011,178). Hz. İbrahim kıssasında Hz. İbrahim oğlu İsmail kurban etmek üzereyken koç indirilmesi ve koç kurban edilmesi insan kurban etmenin İslam inancında da olmadığını kanıtlar.

Türkler, ata ruhlarını, muhtelif fonksiyonları yüklenen iyeleri, Tengri'yi memnun etmek, onun rızasını kazanmak, yardımını sağlamak istediklerini kabul ettirmek için kurban keserler ve saç yaparlardı (İnan,1976:46).

Eski Türklerde kurban edilen hayvanların kemikleri kırılmaz, köpeklere verilmez, ateşte yakılır veya gömülür. Bazı özel ayinlerden sonra kurban kemikleri toplanıp bir kaba konularak kayın ağacına asılır. At kurbanlarının kafatası bir sırt üzerine konur. Bu görenek çok yaygındır (Eliade,1999:189). Kurban hayvanlarının kemikleri kesinlikle yere atılmaz. Kurban kemiklerinin açık yerlere atılmasının günah olduğunu söylerler. Kurban edilen hayvanların kemikleri bir araya getirilerek ya toprağa gömülür ya da bir akarsuya atılır. Kurban kemiğini çiğnemek ve köpeğe atmak da günah sayılır. Bu geleneğin eski Türk dininden geldiğini söyleyebiliriz.

5.2.1.2 Kansız Kurban (Saçı)

Kanlı kurban da kendisine kurban sunulan varlık için kan akıtmak suretiyle yapılırken kansız kurban da bitkilerin, paranın, ziynet eşyalarının, yiyecek ve giyecek vb. takdim edildiği görülür (Gündüz,1998:226).

Kansız kurban olarak bilinen saçığı Sarıkeçililerin ve yerleşik Yörüklerin düğün ve sünnet törenlerinde çocukların üzerine kuruyemiş ve şekerlemeler atılır. Aslında bu pratikte maksat çocukları sevindirmekten ziyade Yaratan'dan bolluk, bereket ve rahmet istenmektedir.

Sadakalı kuş olduğuna inanılan Baykuş'un ötüşü Sarıkeçililer arasında da uğursuzluk olarak algılanmaktadır. Baykuş öttüğünde onun için bir şey yapılması gerektiğine inanıldığından soğan kesilip atılması da kansız kurban (saçı) olarak değerlendirilebilir.

Kansız kurban bir diğer örnek olarak gelinin bindirildiği ata serilen heybe düğünden sonra atın sahibine bağışlanır. Verilen bu heybe Eski Türk İnançlarında görülen kansız kurban örneğidir.

5.2.1.3. Akika Kurbanı

Yeni doğan bebeğin ilk saçlarına akika adı verilmektedir. Çocuğun doğumundan yedi gün sonra (bu süre yöreye göre değişiklik gösterebilmekte) saçları kesildikten

sonra Allah'a şükür için bir kurban kesilir ve kesilen bu kurbanı akika kurbanı adı verilir.

Akika kurbanı hadislerde de geçmektedir. Hz. Aişe'den nakledildiğine göre "Resulü Ekrem, bize erkek çocuklar için iki, kız çocukları için bir akika kurban etmemizi emretti" şeklinde yer almaktadır (İbn-i Mace,no:3163, Zebaih,no:1515).

Akika kurbanı günümüzde Anadolu'nun birçok yerinde uygulanmaktadır. Sarıkeçililerde büyükler yeni doğan çocuğun saçlarını 7 yaşına kadar kesmeyin der. Eğer sözünde durmamış kesmiş ise birine bir eşya ya da bir hediye vermesi gerektiğine inanılır. Kesilen saç toprağa gömülür ya da yakılır.⁷⁰

5.2.1.4. Adak Kurbanı

Sarıkeçililerde görülen bir başka kanlı kurban da adak kurbanıdır. Adağı olan Sarıkeçililerin dilemiş oldukları gerçekleştikten sonra adağını yerine getirdikleri tespit edilmiştir. Adak kurbanı olarak keçi ve koyun tercih edilmektedir. Adak olarak Sarıkeçililerde horoz ve tavuk besleyicili pek görülmediği için bu hayvanlar adak kurbanı olarak kesilmemektedir.

Adak kurbanının belli bir tarihi yoktur. Adak kurbanı kişinin kendisine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Sarıkeçililerde İslam inancının bir gereği olarak kurban bayramında kurban kesilmesinin yanı sıra değişik zamanlarda adak kurbanı da görülmektedir.

5.2.2. Törenlerle İlgili İnanışlar

5.2.2.1. Sünnet

İslam'da ve Yahudilik gibi bazı dinlerde erkek çocukların erkeklik organlarının ön derisinden bir kısmın Allah'la yapılan bir ahdin bir işareti ve Hz. İbrahim'in konuyla ilgili davranışının tekrarlanması olarak kesilmesidir (Gündüz,1998:348). Kökeninde, bereket sağlamak amacıyla bereket tanrılarına, kutsal güçlere kurban sunma inanç ve pratiklerinin etkisi olduğu görülür (Boratav,1984:159). Sünnet genelde baharda yaylaya çıkmadan önce yaptırılır. Eskiden gezici sünnetçiler yaparlarmış. Fakir ve öksüz çocukların sünnetleri toplu bir şekilde bir zengin tarafından yaptırılır.⁷¹

Sarıkeçililer çocukların yaşları geç olmadan sünnet işlemini gerçekleştirirler. Bu konuda Sağlam'ın 2003'te Sarıkeçililerle yaptığı mülakatta sünnetle ilgili değişik cevaplar gelmiştir. Mehmet ALTUĞ'a göre "Sünnet Sarıkeçililer arasında sıradan bir olaydır. Hayatın akışı içerisinde yaşanır biter. Bunun için konar-göçerlerde sünnet düğünü gibi merasimlere rastlanmaz. Bu yüzden göçerlerde ziyafet verme ve hediye getirme gibi adetler bulunmaz. Sünnet hayatın akışı içinde yaşanan sıradan bir olaydır. Mehmet CANDAN'a göre "Sünnette bir eğlence, yani hangi arkadaş dümbelek çalarmış, hangi arkadaş saz çalarmış, onu bunu çağırı halay çekersin. Bir davar kesersin. Yakın arkadaş, yakın çevrenle, konu komşun. Bu şekilde olabiliyor."(Özönder vd.,2005:79).

5.2.2.2. Nikah

Sarıkeçili Yörüklerinde evlenen gençlerin öncelikle imam (dini) nikahları kıyılır daha sonra resmi (devlet) nikahları kıyılır. Eskiden göç yolunda bir evlilik olduğunda en

⁷⁰ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁷¹ (B.Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

yakın bir yerleşim yerine varıldığında resmi nikahları kıyılmış. Ancak günümüzde önce devlet nikahı gerçekleştirildikten sonra imam nikahı kıyılmakta ve yahut aynı anda bile olabilmektedir.

Dini nikah Sarıkeçililerde imam tarafından kıyılır. Nikah kıyılırken hoca, gelin, damat ve iki şahit bulunur. Gelin ve damat hocanın karşısına otururlar. Şahitler de hocanın sağına ve soluna otururlar. Hoca gelin ve damada İslam inancına dair bazı sorular yöneltir ve gelin ve damat sırayla cevap verirler. Daha sonra hoca geline ve damada eş olarak birbirlerini kabul edip etmediklerini sorar, daha sonra şahitlere de sorulur. En son resmi nikahta olduğu gibi hoca duasını yaparak sizleri karı koca ilan ediyorum diyerek dinen gelin ve damadın nikahlarını kıyılmış olur. Ayrıca nikahta damat geline altın takar ya da mal (hayvan, arazi vs.) verir. Geline verilen bu hediyeler gelinin mihiri olarak kabul edilir.⁷²

5.2.2.3 Asker Uğurlama ve Karşılama

Bir gencin askere gitme vakti yaklaştığında evinde bir takım hazırlıklar yapılır. Askere gidecek olan genç kendi arkadaşları ile eğlenir. Askere gidecek genç gitmeden evvel herkesle vedalaşır. Hem askere gitmeden önce hem de askerden döndükten sonra kurban kesilir, kesilen kurban etinden yemekler yapılır, yedirilir ve Kuran ya da Mevlit okutularak duası yapılır.⁷³

5.3. Hayvanlarla İlgili İnanışlar

Baykuşun sesinin ve yüzünün sevimsizliği, yıkıntılarda ve terk edilmiş yerlerde yuva yapması bu inanmanın temelinde yatan nedenlerdendir. Baykuş salt ötmesiyle değil, aynı zamanda ötüş biçimi, ötme zamanı, konduğu yer ve öttüğü yerlere göre de ölümü haber vermektedir (Örnek 1971:18)

Sarıkeçili Yörükleri arasında Baykuş için “sadalı kuş” tabirini kullananlar da vardır (Gelekçi 2005:87). Burada “sadalı kuş” şeklinde kullanılması o kuş ötmesine ilişkin inanmaların etkisini ortadan kaldırmak için sadaka vermek gerektiğine inanılır.

Örümcek Sarıkeçililerde kutsal sayılan bir hayvandır. Ona zarar verilmez, yuvası bozulmaz. Örümcek öldürmenin uğursuzluk getireceğine inanılır. Bu inancın temelinde Kuran’da yer alan örümceğin Hazreti Muhammed’in saklandığı mağaranın kapısını ağlarıyla örerek onun hayatını kurtardığına ilişkin ayet bulunmaktadır (Gelekçi 2005:88).

Bir yük hayvanı olan devenin de Türk mitolojisinde ve sosyal yaşantısında önemli bir yeri vardır. Develeri koruyan bir ruh olduğu ve Türklerin güçlü develer yetiştirdikleri bilinmektedir (Ögel,2003:538). Develer kutsal hayvanlarmış, onlar kin tutarlarmış, İnanışa göre devenin karnının altından geçmek uğurlu, iyi sayılmış (Özdemir vd.,2010:127). Sarıkeçililerde devenin tüyü; hamaylı (uğur, koruyucu) olarak taşındığından deveye ayrı bir önem verilmektedir.

Deve yününden yapılmış olan eşyalar ayak altına konulmaz ve yere serilmez. Devenin altından geçince hasta çocukların iyileşeceğine inanılır. Ayrıca göç yolunda deve ile yolculuk yapan küçük çocuklar deveden bazen düşerler ve düşen çocuklara hiçbir şey olmaz, gülererek ayağa kalkarlar. Sarıkeçililer bu konuda devenin “benden düşen gülererek kalksın” dediğine inanırlar.⁷⁴

⁷² (M.Bulut, Görüşme, 11 Şubat 2011)

⁷³ (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁷⁴ (A. Bucak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

Hayvanlardan özellikle baykuşun uğursuz olduğuna inanılıyor. Baykuş öttüğünde onu çadırın çevresinden uzaklaştırmak için ilk önce soğan kesilir ve “ Al umduğunu” diyerek hayvana doğru atılır. Eğer gitmezse ve ötmeye devam ederse bu seferde bir çebiç (davar-keçi) getirilir, çadırın etrafında dolandırılan keçi kesilir, daha sonra adak olarak komşulara dağıtılır.⁷⁵ Aynı şekilde Sarıkeçililerde baykuşun ötüşünün uğursuz etkisinden kurtulmak için deve kurban ederek kan akıttıkları görülmüştür. Kesmedikleri taktirde ya develerinin öldüğünü yada insanlardan birinin öleceğine inanırlar (Özönder vd.,2005:87).

Sarıkeçililer guk guk kuşunun mutluluk getireceğine inanır. O kuşun ötüşünün kendilerine iyi geleceğine inanırlar. Baharın geldiği belli olur ve her şey açılır. Ayrıca onun ötüşü ile yağmurun da gelmesinin sevindirici etkisinin olduğuna inanırlar (Özönder vd.,2005:87).

Yalgın'ın 1928'de yaptığı görüşmede Sarıkeçili Ömer Ağa ; “Yamandır Bozkurt yamandır. Kurdun dişini cebinde taşıyan adam nazar görmez, hem uykuda sayıklamaz. Bozkurt'un gözü kurulur ve toz edilerek sürme gibi göze çekilirse o göz çok görür ve ağrımaz.” der (Yalgın,1993:133). Kurttan sonra keçi, koyun ve deve hakkındaki inanışları da Sarıkeçili Hacı Ali Ağa anlatıyor: “Develer sunadır, Koyun berber, Keçi çerçidir, At server.” Bunun sebebi ise “Deve başını aldırılmadan yiyemediği için sunaya, koyun merada santim şaşmadan bir düzüye otları biçtiği için berbere, keçi ise şurdan buradan çöplendiği için çerçiye at ise hayvanların yiğidi olduğu için uluya benzetilmiştir, başka bir şey değil” şeklinde açıklanmıştır (Yalgın,1993:133).

Kara kedi gören kişinin o gün işlerinin yolunda gitmeyeceğine inanılır. Kara yılan gören kişi 7 adım geri gider ve yoluna devam eder. Aksini yaparsa yine başına beklenmedik bir iş geleceğine inanılır.⁷⁶

5.4. Nazarla İlgili İnanışlar

Nazar halk arasında göze gelme manasında kullanılır. Nazarı önlemek için ve hayırlı olması için “Maşallah, hayırlı olsun, eyi (iyi) günlerde kullan, ya da güle güle kullan” gibi sözler söylenir. Genel olarak baktığımızda, nazarlık denilen nesne de nazara karşı korunmada önleyici bir görev üstlenmektedir.

Sarıkeçililerde hayvanlara nazar değdiğine inanırlar. Hayvanlara nazar değdiğini hayvanın huysuzlaşmasından ve sütünün azalmasından anlarlar. Sarıkeçililer hayvanlarının sayısını net olarak söylediklerinde nazar değeceğine inanırlar. Buna benzer bir inanışa da Sarıkeçililer'den hayvanlarının fotoğrafının çekildiğinde hayvana nazar değeceğine ve kendisi ile inatlaşıp dağa gitmeyeceğini inanırlar.⁷⁷ Sarıkeçililer hayvanlarını nazarın olumsuz etkisinden korumak için oğlakların en görkemlisine takarlar, halı ipliğinden püskül örerler ve nazarlık diye kullanırlar.

Ayrıca nazar değmesini önlemek amacıyla yapılan başka bir pratikte, tülü develerin yününden yorgan yapılıyor ve bu yüne hamaylı adı verilir. Bu yünün nazara iyi geldiğine inanılır. Üzerinde hamaylı veya nazarlık olan kişilerin (çocukların) üzerinden geçmek veya oyun esnasında üzerinden atlamak doğru kabul edilmez. Eğer bilmeden üzerinden geçtiyse tekrar üzerinden besmele çekerek geçmesi gerektiğine inanılır. Benzer şekilde Anadolu'nun hemen her yerinde ekmeğin, sofranın, muska bağlı çocukların üzerinden geçmek de doğru kabul edilmez.

⁷⁵ (N. Bulut, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁷⁶ (B.Gök'ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁷⁷ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

Develeri nazardan korumak amacıyla Sarıkeçililer devenin çanının yanına çaltı dizerler. Çaltı, ormanda yetişen bir diken olarak bilinir. Çaltılar ufak ufak delinerek bir ipe dizilir ve çanın yanına asılır. Sarıkeçililerde nazarlık takmanın yanında yine kötü gözleri, kem gözlerin olumsuz etkilerini uzaklaştırmak için özellikle çocuklara ve çadırlara kaplumbağa kabuğu, sarımsak asma gibi uygulamalarda görülmektedir (Özönder vd.,2005:49).

Sarıkeçililerde nazardan korunmak için çaltı dikeninden aldığı bir parçayı çadıra, çocuklara, davara, deveye ve arabaya takarlar.⁷⁸ Burada ağaçların koruyucu bir ruha sahip olduğu inancı da vardır.

Nazara uğrayan birini tedavi etmek için tuz gezdirilir. İnanca göre nazara uğramış kişinin üzerinden bazı dualar okuyarak tuz gezdirilir ve bu tuz yanan ateşin üzerine atılırsa, nazarın olumsuz etkisinin kaybolup gideceğine inanılır. Gerek kurşun dökmede, gerekse ateşe tuz serpmeye ateşin temizleyicilik özelliğinden faydalandığı görülmektedir.

Nazarı önlemede tuz gezdirmekten başka tuz yalama da görülmektedir. Tuz yaladıktan sonra kişinin nazarın olumsuz etkisinden kurtulacağına inanılmaktadır.

Nazara uğrayan bir kişiyi bu hastalıktan kurtarmanın bir yolu da kurşun dökmezdür. Kurşun dökme inanç ve pratiklerine eski Türklerde de rastlanır (İnan,1987: 4580-478). Nazara uğrayan kişinin üzerine seccade örtüldükten sonra, bazı dualar okuyarak tavada eritilmiş kurşun, kişinin başının üzerinden suyun içerisine dökülür. Suyun içerisinde dağılan kurşunun şekline göre nazarı değdirenin erkek mi, bayan mı olduğu tahmin edilmeye çalışılır. Genellikle çıkan şekilden hareketle çevrede bulunan insanlarla ilgili yorumlar yapılır. Elde edilen kurşun alınarak ateşe atılır ve “Nazarı söyleyenin kendisi de kurşun gibi erisin.” denir. Kurşun dökme pratiğinde amaç ve inanç hastalık getiren veya hastanın ruhunu alıp götüren şerir ruhların elinden bu ruhun kurtarılıp vücuda iadesini sağlamak ve hastalıkları iyileştirmektir (Albayrak,2006:54).

Bir un leğenin içine üç kaşık, üç ekme kırıntısı, üç eşek pisliği ve bir makas konur. Sonra kurşunu tavaya koyup eritirler. Bir tasın içindeki suya arılık (demir parçası) atarlar, taşı da leğenin içine koyarlar. Eritilmiş kurşunu, salavat getirerek tastaki suyun içine dökerler. Taşı, kurşun dökülecek kişinin başının üstüne tutarlar. Daha sonra sudan bir yudum içirip, geri kalan suyu adamın üstüne üç kere dökerler. Sonra kurşun makasla kesilir (kurşunun kesilmesi, nazarı degen kişinin yok edilmesidir. Bu işlemden sonra kurşun dökülen kişi dışarı çıkarılır, kurşun dökerken, “Hayır içeri, şer dışarı.” der. Leğenin içi boşaltılır ve elek tekerlenir; leğen ağzı yukarı gelirse ‘iyi’ye ters gelirse ‘kötü’ye yorumlanır (Yüzbaşıoğlu,2001:117).

Foto.19. Koruyucu mavi boncuklar

Foto. 20. Deniz kabuklu nazarlık

⁷⁸ (B. Yakal, Görüşme, 12 Şubat 2011).

Muska Sarıkeçili Yörüklerde bilhassa çocukları kötülüklerden korumak için uygulanan bir yöntemdir. Bunun yanında, sadece insanları için değil hayvanlar için de muska yazdırma işlemi görülmektedir. (Özönder vd.,2005:83).

Sarıkeçililerde nazar değdiğinde kurşun döktürmek Silifke ve çevresi yerleşik Yörüklerde olduğu gibi oldukça yaygındır. Ancak kendileri dökmüyorlar, bu işten anlayan kadınlara döktürüyorlar. Kurşun döktürmeden başka ağzı dualı kişilere okutmaya, muska yazdırmaya da gitmektedirler.⁷⁹ Herhangi bir yerleri burkulup, çıkık durumunda da sınıkçılara gidiyorlar.

Sarıkeçili kadınlar çocuklarını nazardan korumak amacıyla bazı çarelere başvururlar. Bunlar arasında en önemlisi çocuğun kıyafetinin iç tarafına nazar duası yazılı muska veya nazar boncukları takarlar. Nazar değen çocuk herkes tarafından bilinen ağzı dualı bir hocaya götürülür. Evin içine “Üzerlik”(Özerlik) otu asılır, ya da ateşin üzerine atılır ve çocuk üzerinden çevrilir.⁸⁰ Benzer uygulamaları halen Kırgızistan’daki Ahıska Türklerinde de rastlamaktayız. Ahıskalı kadınlarda çocuklarını nazardan korumak için çocuğun kıyafetinin iç tarafına nazar duası yazılı muska veya nazar boncukları, itin tüyünü takmaktalar. Nazar değen çocuk “nefesi kuvvetli” olan hocalara okutulur. Evin önüne “özerlik” otu asılır, birazını yakıp tütsü verilir (Ragibova 2008:119-120).

Kurşun dökerken söylenen “Benim elim değil, Fatma Ana’mızın eli” sözü ise, düşmanın gözünü çıkarmanın aslında kurşun dökenin eli olmayıp Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kızı Fatma Ana’mızın eli olduğu anlatılmak istenmektedir. Diğer taraftan büyüünün taklit prensibine göre yapılmış ve işlenmekte olan bu pratiğe “Fatma Ana” gibi dinsel unsurların nüfuz etmeye başladığını görüyoruz. Böylece aslında büyü pratiği olan kurşun dökme olayına dini bir takım unsurlar da karışmış oluyor (Aydın,1985:31).

⁷⁹ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁸⁰ (H.Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

Sarıkeçililerin yaşamları açısından vazgeçilmez unsurlar olan çocukları, çadırları ve develeri ve keçilerine yönelik “nazarlık” takma uygulaması son derece yaygındır (Gelekçi,2005:48). Mavi ve beyaz renkten oluşan boncuk nazarlıklardan başka örülmüş ipliklerden nazarlık örnekleride çadırlara asılı olduklarını gözlemledik. Bunlardan başka Sarıkeçili Yörükleri nazardan ve kötü ruhların etkisinden korunmak amacıyla çadırlara kaplumbağa kabuğu, sarımsak ve delikli taş asılması da oldukça yaygındır.

Kurşun dökme işleminde eritilip suya atılan kurşunlu su, hasta hayvanların, çadırların ya da ev halkın kişilerin üzerlerine serpilir, bu sudan aynı zaman da üç yudum içilmesinin de nazardan korunmada etkili olduğuna inanılmaktadır.⁷ Ayrıca Sarıkeçili Yörüklerle yapılan görüşmeler de sahip oldukları hayvan sayısını net olarak söylememelerinin de nazar değer endişesine işaret etmekte ve bu şekilde de nazardan korunma yoluna gittikleri söylenebilir.

Nazarın kötü etkisinden kurtulmak için bir başka uygulama da seğlemedir. Seğlemede kömüre (köze) seğ taşı atılır. O taş kabarıp ve şekil alır. Taşın şekli fazla şişmiş ise şişman, iri birinin nazarı değdiğine; taş ince kalmışsa da zayıf birinin nazarı değdiğine inanılır.

5.5. Gök Cisimleri ve Tabiat Olayları İle İlgili İnanışlar

Altay Türklerine göre, başlangıçta güneş ile ayı var olmadıkları hâlde daha sonradan tanrının gönderdiği bir varlık, göğe madeni iki büyük ayna koyarak dünyayı aydınlatmıştır. Türk-Moğol halklarında bu iki göksel ışık kaynağı hakkında çeşitli efsaneler anlatılır. Bazı halklarda güneş ve aya bakarak gaibten haber veren falcılar da vardır. Altaylılara göre güneş ana, ay atadır. Güneşi yerde ateş temsil eder. Güneş ışınları tanrının yeryüzüne inen nuru / ışığı kabul edilir ve inanılır. Bu inanç Türkler arasında Hun çağından beri sürmektedir (İnan,2000:29).

Silifke ve çevresinde yaşayan Yörükler gibi Sarıkeçililer de Ay’ı gördüklerinde şu sözleri dua olarak söylerler. “Ayı gördüm Allah, Amentü billah, günahım çoktur, hayrım yoktur, dökül günahım dökül” derler.

Şamanistlerin yıldırım ve şimşek hakkındaki tasavvurları çok karışıktır. Altaylara göre yıldırım, şimşek ve başka tabiat tezahürleri hep Ülgen’in kudreti ve onun iradesine bağlıdır. Bazı Şamanistlere göre, ayrıca yıldırım tanrısı vardır. Bu tanrı yerdeki kötü ruhları takip eder, kötü ruhların saklandıkları ağaçlara ateşini gönderir, yıldırım düşer. Yıldırım düşen ağaçtan bir parça alınıp saklanılırsa o yere kötü ruh (yek) gelmez (İnan,2000:30).

Kaşgarlı Mahmud Divânü Lûğiti’t-Türk’te “yada” yahut “cada” taşının yağmur yağdırma özelliğine sahip olduğunu söyler. Yine kişinin taşı yanında taşıdığı takdirde yıldırımın isabet etmeyeceğinden, ağza alındığında susuzluğu gideren taşların varlığından bahseder (Atalay 1985:3). Yakut şamanları, ortasında delik bulunan ve dünyayı gösteren taşlar taşırlardı (Ögel,1995:252).

Sarıkeçililerde yaylada tepenin ardından kuzey tarafından güneş doğmadan bir kızıllık belirirse, sabahleyin dağlar terleyip ıslanırsa, yaz gecesinde yıldızlar kuvvetlice şavkırsa ve Eylül’de kuyruklu yıldız doğarsa kışın karlı, fırtınalı olacağına inanılır.⁸ Bir başka tahmin aracı ise hayvanları yatışında gizlidir. Davarlar Temmuz ve Ağustos aylarında sıkışkan yatarsa ve davarlar ota fazla yüklenirlerse kışın çok olacağına, dağınık herkes bildiği yere yatarsa da fazla bir kış olmayacağına inanılır (Özönder vd.,2005:91).

⁷ (B.Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

⁸ (Selçuk, Sakatoğlu, Son Göçerler Sarıkeçililer, Atlas Dergisi, Şubat 1999, sayı: 71).

Sarıkeçililer ay takvimine göre Ağustos ayının ilk günü yıldız çatal olduğunda lök (deve) bağırır veya koyunlar birbirine yakın yatarlarsa kışın havaların soğuk geçeceğine inanırlar. Tam tersine koyunlar eğer araziye yayılarak yatarlarsa kışın az olacağına inanırlar (Başuğur,1996:143-146).

Buna benzer şekilde Karaman ve çevresinde yaşayan Yörükler de dağda yayılan hayvanlar arkalarını birbirine yaslayarak dururlarsa o yıl kar ve yağmurun bol olacağına inanırlar. Ayrıca dağlarda yetişen ve türsü yapımında kullanılan üzerlik bitkisinin yaz aylarında sık görüldüğünde kış mevsiminin sert geçeceğine inanırlar. Yine Ağustos ayının ilk on gününde köpekler kuyruklarını bacaklarının arasına alıp geçirir veya yatarlarsa kış mevsiminin uzun olacağı inancı vardır (Başuğur,1996:159).

Erik ağacında eğer erik çok olursa kışın çok olacağı, az olursa da kışın az olacağı inancı vardır. Dolayısıyla erik ağacının meyvesinin azlığı yada çokluğuna göre de o sene kışın nasıl geçeceğin tahmin edebilmektedirler (Özönder vd.2005:50).

Bunlardan başka güneşin ve ayın çevresindeki bulutların durumu, solucanların toprağın üstüne çıkması, tavukların bitlenmesi, eşeğin kulaklarını sallaması, ağaçların yaprağının tepeden ya da dibinden dökülmesi ve daha birçok olay Sarıkeçililerin hava tahminlerinde belirleyici olmaktadır.

Sarıkeçililere göre cemre suların içinde bulunan, kat kat ve bağırsak şeklinde olduğuna inanılan aralarında siyah böcekleri bulunan kara böcü olduğuna inanılır. Cemrenin düştüğünü anlamak için gölet ve pınarları kontrol etmektedirler (Başuğur,1996:145).

Anadolu'nun hemen her bölgesinde uzun bir süre yağmurun yağmadığı anlarda insanların yağmur duasına çıktıkları bilinmektedir. Yağmurun yağması için değişik pratikler ve inanışlar Sarıkeçililerde de görülmektedir. Sarıkeçililerde, yağmur yağması için ev ev gezilir. Her evden bulgur, yağ, salça toplanır ve meydana akşamleyin bir ateş yakılır. Toplanan malzemelerden bir pilav pişirilir ve topluluğa ikram edilir. Sonra aralarında varsa bir hoca yoksa dini bilgisi olan birisi dua eder. Yağmur yapması için ziyaretlere toplu bir şekilde dua etmeye de gidilmektedir.⁹

Bunun yanında Sarıkeçililerde bir başka yağmur duası şu şekildedir. Yağmur duasına karar verildikten sonra civar köy ve kasabalardan bir hoca tutulur. Belirli bir bedelle anlaşma sağlanır. Eğer içlerinde duayı yapabilecek dini bilgisi yeterli birisi varsa hoca tutmaya gerek kalmaz. Yağmur duasından önce bütün Sarıkeçililer bir meydanda toplanır. Önce mevcut kalabalığa yetecek sayıda hayvan kurban edilir. Keçinin etleri hazırlanırken bir yandan da pilavlar hazırlanır. Keşkek hazırlanır, ayran hazırlanır ve tatlı yerine hoşaf olur. Bütün bu işlemler bittikten sonra yemek yenilir ve dua okunarak kalkılır. Daha sonra abdest alınarak topluca yüksek bir yere çıkılır ve namaz kılınır. Namazdan sonra topluca dua okunur ve yağmurun yağması için Allah'a yalvarılır. Sarıkeçililere göre genelde yağmur yağar fakat yağmazsa bu duruma içlerinde ruhen ve bedenen temiz olmamasına dayandırılır (Özönder vd.,2005:85-87).

5.6. Günlerle İlgili İnanışlar

Ali Rıza YALGIN'a göre Bulgar dağı Yörüklerinin gelinleri göçe çıkmadan önce yeni elbiselerini giyerler, yetişkin kızlar altınlı feslerini sağ ve sol kaşları üstüne eğerler (Yalgin,1993:190). Benzer uygulamaya Sarıkeçili Yörüklerinde de rastlamaktayız. Yörükler göçecekleri zaman en güzel kıyafetlerini giyerler ve hem kendilerini hem de develeri süslerler. Göç yolunda küçük çocukları kadınlar sırtlarını bağlarlar. Sarıkeçililerin kadınları ve kızları özellikler sarı rengini çok severler. Kırmızının

⁹ (N. Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

kendilerine uğur getirdiğine inanırlar. Ayrıca keçiler kırmızıyı tanıyorlarmış. Bize bir olayı aktarıyor. Daha evvel kırmızı arabaları olan Yörüklerin davaları onu takip ederler, altına yatarlarmış, şimdi beyaz olduğu için hiç yaklaşmıyorlarmış. Güne başlarken ve işe başlarken “kolay gelsin, yada bereketli olsun” diyerek başlayınca uğurlu geleceğine ve kötü güçlerin uzaklaşacağına inanmaktalar.¹⁰

Sarıkeçili Ahmet BUDAK’ın 125 yaşındaki ninesi eskiden namaz vakitlerini belirlemek için çalı dikermiş. Çalının gölge boyuna göre gün içindeki vakitleri hesaplamış ve namaz vakitlerini belirleme de kullanmıştır.¹¹

Günlerden Salı günü ve Cuma günü göçmezler. Eğer Salı günü göçerlerse başlarına kaza, bela türünden kötü bir şey geleceğine ve o gün işlerinin ters gideceğine inanırlar.¹² Geçmişte birisi arkadaşlarının göçme demelerine rağmen onları dinlememiş yola çıkmış ve traktörü ters devrilmiş altında kalarak ölmüş. Yine kendileri de bir kere gitmişler ve o göç yolunda oğlakları kaybolmuş, yağmura yakalanmışlar ve arabaları çamura saplanmış. Cuma günü de İslam dininde mübarek gün diyerek bir gün sonra yola çıkarlarmış.

Ali Rıza YALGIN’a göre Salı günü bir işin başlangıcında fena sayılır; fakat başlanmış bir işe Salı günü devam etmek fena değildir. Türkiye’nin muhtelif yerlerindeki halk inançlarına göre Cuma günü de çalışmanın veya herhangi bir faaliyette bulunmanın uygun görülmediği günler arasındadır. Bunda İslamiyet’in payı bulunmaktadır. Çünkü ülkemizde Cuma günü yüzlerce yıldır tatil günüydü. Halk arasında Cuma günü ile ilgili şu tarz inanışlar ve deyişler bulunmaktadır: Cuma günü iş yapanın kısmeti az olur. Cuma günü, Cuma namazından önce ev süpürülmez, süpürülürse bekar kızların kısmeti bağlanır. Yedi Cuma günü dikiş dikenin ölüsü olur. Cuma günü yalnız yolculuk iyi sayılır, başka işle ilgilenmek iyi değildir (Yalgin 1977:59).

Biçki biçmek, çamaşır yıkamak gibi işler Pazar, Pazartesi, Çarşamba ve Perşembe günlerinde yapılırsa iyi sayılır. Perşembe günü tırnak kesenin, traş olanın malının artacağına inanılır. Ortalığı kasıp kavuran fırtınalar eğer bir Yörük’ün canını almışsa ölenin adı o döneme verilir. Apıl’ın kışında olduğu gibi. Rivayete göre günlerden bir gün, ortalığı kasıp kavuran bir fırtına çıkmış. Apıl isimli bir çocuğu ve anasını bu dünyadan göçürmüştü. Bu fırtınalı dönemin adı o günden bu güne “Apıl’ın kışı” diye biline gelmiş. Fırtına ve rüzgarın uğursuzluğu inancına Şamanizm inancında da görülür. Yakutlar, Altaylar ve diğer Türk topluluklarında rüzgarın hastalık taşıdığına inanılır.¹³

Kerim YAKAL isimli Sarıkeçili de bu konuda “Salı günü iş yapmam. Konya’ya gidecektim. Gitmem. Salı ve Cuma günleri göçe başlamayız. Göçmeyiz. Salı sallanır. Bizim itikatımız bu” diyordu (Geleççi 2005:89).

Anadolu’nun değişik yerlerinde geceleyin evden dışarı bazı yiyecekler verilmez. Benzer bir uygulama da Sarıkeçililerde görülür. Ancak bu uygulama Sarıkeçililerde öğleden sonra görülür. Öğleden sonra bir çadırdan (evden) dışarıya çiğ yumurta, süt, yoğurt, peynir vb. verilmez.¹⁴

Sarıkeçililerde sayılarla ilgili inanışlar da mevcuttur. Cenazeyi gömmeden önce yapılan işlemlerden biri de cenaze namazı kılmaktır. İslamî usullere göre kılınan cenaze namazında hoca, üç kez “Hakkınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar. Cemaatte bulunan insanlar da üç kez “Helal olsun.” derler. Namazdan sonra üç kez soru sorulması

¹⁰ (N.Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

¹¹ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

¹² (İ. Bacak, Görüşme, 12 Şubat 2011).

¹³ (Selçuk, Sakatoğlu, Son Göçerler Sarıkeçililer, Atlas Dergisi, Şubat 1999, sayı: 71

¹⁴ (B. Gök’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011).

ve üç kez cevap verilmesi Türklerin yaşamında üç sayısının ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca doğan çocuğa ad verilirken kulağına üç kez adı tekrarlanarak söylenir. Ölenin arkasında verilen 7., 40, 52. ve senelik yemeklerinde de sayıların önemli olduğu görülmektedir.

5.7. Ocak ve Ateşle İlgili İnanışlar

Türklerde de aile ocağında yanan ateş, nasıl yakılırsa yakılsın kutlu sayılmaktadır. (Eliade,2009: 66). Ateş ve ocakla ilgili inanmalar eskiden olduğu gibi günümüz halk inanışlarında da yerini korumuştur. Şamanistlerin inanışlarına göre ateş her şeyi temizler, kötü ruhları kovar (İnan,1995:68).

Türk dünyasının bir çok yerinde olduğu gibi Sarıkeçililerde de ateşe karşı büyük bir saygı vardır. Sarıkeçililer ateşle de ilgili inaniş sahiptirler Yanan ateş kesinlikle söndürölmez, ateşin kendi kendine sönməsi beklenir. Yanan ateş suyla söndürmek bir ocağı yani “aileyi söndürmek” anlamına gelmektedir. Birinin ailesi felakete uğrayıp, başına kötü bir iş gelirse; “Ocağı sönmüş, ocağına su dökölmüş.” gibi tabirler kullanılır. Türklerde ateş, yani ocak aileyle özdeşleşmiştir. Bu nedenle yeni evlenen gençlere aileleri; “Ocağımızı tütürün, ocağımızı devam ettirin.” gibi sözler söyler.

Sarıkeçililer ocaktan çıkarılan külü genellikle insanların ayak basmadıkları yerlere çadırın uzağına dökerler. Dökölen külün üzerinden geçilmemeye dikkat ederler; çünkü burada şeytan olduğuna inanılır. Buralardan geçerken insanlar genelde besmele çekerler. Eğer bunu yapmazlarsa kendilerini şeytanın çarpacağına inanırlar. Burada ateş ve onun kalıntısının kutsal olduğu inancı devam etmektedir.

Ateş yanınca birisi onları anınca veya hakkında iyi mi kötü mü konuştuğunu ateşin alevinin yükselmesi bağlamaktadırlar. Örneğın, Ahmet, Mehmet mi dersin ateşin alevinin yükselmesine göre kim olduğu inanişına sahiptirler (Özönder vd.,2005:50).

Ateş çıtır çıtır ses çıkarmasında da Sarıkeçililer başkalarının kendileri hakkında konuştuklarına inanırlar. Kimin konuştuğunu bulmak için tahmin ederler ve ateşin çıtır çıtır sesi kesilirse o kişinin olduğuna inanırlar.¹⁵

Sarıkeçililerde ateş etrafında gelişen bir başka inanişta, külün üstüne işemek günah olarak kabul edilir. Ayrıca ocaktaki kül alınır ve ayakla çiğnenmeyecek bir yere dökölür.¹⁶ Ayrıca Karagaslarda görölen ateş ıslık çaldığında uzaktan birinin geleceğı inanişı bütün Yörüklerde ortak olarak görölür (Eröz,1991:31).

Bazı Sarıkeçililerde nazarın kötü etkisinden kurulmak için kömür söndürme uygulaması da görölür. Bu pratik Silifke ve çevresi yerleşik Yörüklerde de görölür. Kömür söndürme işlemleri şu şekilde yapılmaktadır. “Ocak olan kişi, ateş yanan ocağın kenarına su dolu bir kap koyar. İhlâs suresini okuyarak ateşin içinden bir kömür alır ve su dolu kabın içine atar. Bu işlemleri yedi defa tekrar eder. Böylece yedi defa İhlâs suresini okuyarak kabın içine yedi tane kömür atmış olur. Ancak kömürlerden her birini eline aldığında nazarı değebileceği kişiyi aklından geçirerek kömürü suya atar. Suya atılan kömürden hangisi dibe çökmüşse o kömüre niyet edilen kişinin nazarı değdiğine inanılır. Bunun yanında nazarı değen kişiye niyet edilerek atılan kömür suya atıldığında ses çıkarır. Kömür söndürölen bu sudan hasta içer, eline, yüzüne ve ayaklarına sürer. Bu işlemlerin sonunda hasta, ocak olan kişiye arılık verir.” (Öger,2003:337,338).

5.8. Renklerle İlgili İnanışlar

¹⁵ (N.Gök, Görüşme, 11 Şubat 2011).

¹⁶ (H.Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

Sarıkeçililerde renkler etrafında da bazı halk inanışları meydana gelmiştir. Yörükler arasında çorap örme yaygındır. Sarıkeçililerde bir Yörük bir başka yörüğe ak bir çorap hediye ederse bu aydın, iyi temennilerin ifadesidir. Kara bir koyunun yününden örülmüş bir çorap ise, sana karşı bir gönlüm kara, sana kırgın ve kapalıyım, demek yerine geçtiğine inanılmaktadır (Oğuz,2004:15). Pazarcık yöresi Alevilerinde ölüm ile ilgili uygulamalara baktığımızda ise sarı ve kırmızı rengi ölen kadınların kefen rengi olarak seçildiği görülmektedir (Karaoğlan,2003:37-52).¹⁷

Nazardan korunmak için kullanılan mavi (gök rengi) boncuğun seçilmesinde eski Türklerin inançlarının etkisi görülebilir. Çünkü eski Türklerde gök ve su kutsaldır. Gök rengi, sonsuzluğu emniyeti, türeyişi, huzuru telkin etmiş, sükun ve huzur vermiştir. Gök Tanrı'ya taptıkları için göğü, ululuğun, yüceliğin bir sembolü olarak görmüşler ve gök rengi olan maviye bunun için değer vermişlerdir (Uraz,1992:229-230).

Kara sözcüğü, Asya Türkçesinde kuzey yönünü gösterir, güneş simgesi de ak'tır. Ancak Anadolu insanının kara'ya karşı olumsuz bir tutum ve, yıkıcı bir inanç vardır. Halk inançlarında karayılan, kara kedi, karasinek, kara domuz, kara köpek genellikle uğurlu sayılmaz (Eyüboğlu,2007:112).

Destandan halk hikâyesine geçiş devresi ürünlerinden Dede Korkud Hikâyeleri'nde ise kara, ağ/ak/ağca, al/ala, kızıl/kırmızı, boz, gök, sarı renkleri hâkimdir. Kara ise tartışmalı bir renktir, bir taraftan karanlık güçler, suç ve kötü-Küçük, Eskilük olarak değerlendirilirken, bir taraftan da sadakat, sebat, dayanıklılık, ihtiyat, bilgelik ve güvenilirliğin simgesi olarak görülmüştür. Diğer renklere göre daha fazla kullanılan ve büyüklük, yükseklik, başatlık, bedbahtlık (Dilaçar,1988:15) içeren kara rengiyle ilgili olarak kara koyun yahnisi, koyun yününden yapılan kara keçe, keçe ile kaplanan kara otağ, misafirin altına döşenen kara keçe, kara Dervend, kara kaygulu, kara ahşam, kara koç at, kara süzme gözler, kara bağır, kara gün, kara bulut, kara saç, kara kaş, kara sakallu, yilisi kara kazılık at, kara şiven, kara tonlu derviş, kara çekik gözler, kara baş, kara polad öz kılıç, kara kaplan, kara ölüm, kara tağ, kara touz, kara buğa, kara buğra, kara inek buzağusu, kara pularık (koyu renkli duman) (Heyet 1996: 57).

“...Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdik yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldum
Benim sâdik yârim kara topraktır...” (Aşık VEYSEL'in “Kara Toprak” adlı şiirinden)

Kara sözcüğü, toprağa kara denilmesinden de anlaşılacağı üzere, yoğunluğu, katılığı bildirir. Nitekim içine kapalı, eskiye bağlı, yeniye tepki gösteren, bunalımlı kimseler karayı sever. Tek tanrıcı dinlerin törenlerinde giyilen giysiler, kimi başlıklar, üstlükler, ayakkabılar genellikle karadır (Eyüboğlu,2007:114). Ancak Yörük çadırlarının

¹⁷ Türk Milli kültüründe sıkça kullanılan sarı, kırmızı ve yeşil gibi ana renkler ayrıca şuan Yörüklerin simgesi olarak da kabul edilen Yörük poşusunda da vardır. Yörüklerin Orta Asya'dan bu yana devam ettirdiklerin geleneklerinin yansımalarını her alanda görebiliriz. Gök inancı, çadırlarını gök kubbe biçiminde yapımları ve halen günümüzdeki Yörük poşusunun renkleri de gökten, gökkuşağından gelmektedir. Poşudaki kırmızı renk, al bayrağımızı, beyaz renk, saflığı ve temizliği berraklığı, sarı renk, buğdayın başağını bolluğu ve bereketi, yeşil İslam'ın da simgesi olduğundan imanı ve geleceği, mavi renkte Oğuzlar'ın Kayı boyunun flamasındaki barılı simgeler ancak bu savaş zamanında kırmızı olur (Reşat Genç, Türk inanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil, Ankara, 1999.)

kara olması ya da kara çadır olarak isimlendirilmesi uğursuzluk ve karamsarlık içerdiği anlamına gelmez. Daha evvel de belirttiğimiz gibi çadırın kara olması keçi kılından imal edilmesindedir.

Dede Korkud hikâyelerinde en çok sevilen renk, ergenliğin, mutluluğun ve muradın simgesi olan kırmızıdır (Ögel,1991:385). Banı Çiçek'in otağı ve Beyrek'in giydiği güveyilik kaftan, kırmızıdır. Aynı şekilde Kazak, Kırgız hikâyelerinde kızıl kaftan; eski Başkurlarda ise kızıl cepken, güveyilik alameti olarak karşımıza çıkar (İnan,1987:189).

“Türkün gözü aldadır” sözünün gereği olarak 11. yüzyılda Kaşgarlı Mahmud'un verdiği bilgilere göre Türk kızlarının “ya al, ya yeşil “ elbise giydikleri görülür (Ögel,1991:406). Kaşgarlı Mahmut'a göre hizmet, saygı, ağırbaşlılık göstermek isteyen kızlar kırmızı giyerken; kırıtmak, cilve yapmak isteyen kızlar ise yeşil elbise giyiyorlardı (Ögel,1991:413). Türkler için al, kutsal ve tanrısal bir renktir. Bu nedenle Oğuz Türkmen boyları börk adı verilen şapkalarının tepe kısmında Tek Tanrı ve Gök Tanrı inancına bağlı olarak al rengi kullanmışlardır. Dede Korkud hikâyelerinde gerdek elbisesinin, gerdek ve hakan otağının kırmızı, gelin duvağının ise al olduğu görülür (Ögel,1991:409-420). Kırmızının Türklerdeki bilinen yaygın adı kızıldır. Kırmızı, kızılın karşılığı olarak Türkçeye sonradan girmiş bir kelimedir. Kırmızının çeşitli tonlarını anlatmak için bağırca, bağırza, yağal, yanal gibi kelimelerin kullanıldığı görülür (Ögel,1991:417).

Sarıkeçili kadınlarının en çok sevdiği renk kırmızıdır. Sarıkeçili çadır ziyaretlerimizde bu durum bizzat gözlemlenmiştir. Sarıkeçili kadınlar göç için en güzel elbiselerini giyerler ve kırmızı rengi özellikle tercih ederler. Bunun kendileri için bir şans ve uğur getireceğine inanırlar. Göçerken develere yüklenen eşyaların üzerine kırmızı renk bir battaniye ya da kilim örtülür. Kırmızı renk Sarıkeçililerin hem keçileri hem de köpekleri tarafından tanındığı inancı vardır. Eğer kırmızı değil de beyaz renk giyerseler hem dağda çabuk kirlenir, hem de köpekler Sarıkeçilileri tanımaz, yabancılarlar.¹⁸ Ayrıca kına gecesinde gelinin başına örtülen örtünün al (kırmızı) olmasına da Sarıkeçililer dikkat etmektedirler.

5.9. Halk Hekimliğine Bağlı İnanışlar

Sarıkeçililerde hem kendileri hem de hayvanları eskiden kolay kolay hastalanmazlar ve doktora da gitmezlermiş. Sürekli doğa ile iç içe olan konar-göçer yaşam onları doğadan en iyi şekilde istifade etmeye itmiştir. Hangi bitkinin hangi hastalığa iyi geldiğini çok iyi bilmekte ve uygulamaktadırlar. Son zamanlarda kendi hastalıkları için doktora, hayvanları için de veteriner hekimlere başvurdukları görülmüştür. Sarıkeçililer kendilerinin az hasta olmalarını sürekli hareket olmalarına ve doğal besinleri tüketmelerine bağlamaktadırlar.

Aladağlarda yetişen gelin güvey otunun şeker hastalığına iyi geldiğine, çoban çirasının öksürüğe iyi geldiğine inanmaktadırlar.¹⁹ Öksürüğün geçmemesi halinde Sarıkeçililerde ve Silifke ve çevresi Yörüklerde devenin altından geçince öksürüğün geçeceğine inanılmaktadır. Ayrıca diş sızısı içinde zeytin yaprağının kaynatılarak içilince iyi olacağına inanılır. Çeşitli hastalıklar için pekmez de içilmektedir.

¹⁸ (H. Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

¹⁹ (A. Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

Sarıkeçililer hayvanların hastalanması durumunda kan akıtınca hastalığın geçeceğine de inanılmaktadır. Burada hasta olan hayvanın kulağı hafifçe kesilerek kanatılır, sonra iyileşmesi beklenir.²⁰

Hem kendilerine hem de hayvanları hastalandığında bazen nazar değdiği düşüncesinden hareketler kurşun dökme, muska, okunmuş su içme ve üzerlik otu ile tütsü kokutma gibi bir takım uygulamalarda görülür. Ayrıca hayvanlara nazardan korumak için hasta olmamaları için nazar bocuğu da kullanılmaktadır.

Sarıkeçililer çeşitli hastalıklar için hem keçinin hem de devenin gübresini kullandıkları da görülmüştür. Bu konuda Sarıkeçili Ahmet BUDAK geçmişte olan bir hikayeyi anlatmıştır. “*Zamanın birinde Yörükler develerle bir yere tuz çekerlermiş. İçlerinden birisi elinizi çabuk tutun, develeri yemleyin demiş. Fakat onu kimse dinlememiş. O gece kepeneklerle uyumuşlar. Sabahleyin kalktıkların da hepsi karın altında kalmışlar. Adamın birini bir türlü bulamamışlar. Aramışlar taramışlar, en sonunda karın altında kitlenmiş bulmuşlar. Adam donmuş ama ateşle ısıtmamışlar. Gübreyi yarmışlar ve adamı içine yatırmışlar. Adam orada tekrar canlanmış.*”²¹ Burada görülmektedir ki Sarıkeçililer keçinin gübresini bile şifa kaynağı haline getirebilmişlerdir.

Doğum sonrası ağrısı olan kadın pekmezi su ile karıştırıp içer. Bazen kaynarca da içerler. Yeni doğan çocuğa ilk defa doğduktan hemen sonra süt verilir. Annenin memesi çatlamasın, yarılmasın diye yerde dövülmüş soğan sürülür.

Sarıkeçililer doktora ihtiyaç olmadan nasıl şifa bulacaklarını çok iyi bilmektedirler. Sarıkeçililerin ayak yada ellerinde bir burkulma yada çıkık meydana geldiğinde bir çıkıkçıya giderler.

Torosların yüksek kesimlerindeki kayaçlarda deniz fosilleri olarak deniz kabukları bulunur. Sarıkeçililer arasında süs boncukları olarak kullandıkları gibi sağlık alanında da şifa bulmak amacıyla kullanmışlardır. Özellikle toz haline getirilerek kullanılan deniz kabuğunun böbrek ağrılarını iyi geldiği yönünde bir inanış da bulunmaktadır.

Kulak hastalığında tavşan yağının iyi geleceğine inanırlar. Göz hastalığında ise pekmez, un ve şeker karışımından elde edilen tatlı hamur gözün üstüne kapatılır. Baş ağrısında da kabuğu soyulmuş ve ince ince kıyılmış patates konur (Dulkadir,1997:161).

5.8. Sarıkeçili Atasözlerinde İnanışlar

“Develer sunadır, Koyun berber, Keçi çerçidir, At server..” Sarıkeçililer, atasözleri ile hayatlarını düzenlemeyi, deyişler, manilerle renklendirmeyi pek sever. Ama mani deyip geçmemek gerek; her mani, her deyiş binlerce yıldır sürdürdükleri o çok zor hayatın bir gerçeğine tekabül eder, bir bilinmezine ışık tutar. Eğer bir Yörüğe yukarıdaki deyişin ne anlama geldiğini sorarsanız, bilmece yanıtlar gibi arka arkaya sıralar: 'Deve başını kaldırmadan yiyemediği için sunaya, koyun merada santim şaşmadan bidüziye otları biçtiği için berbere, keçi şuradan buradan çöplendiği için çerçiye, at ise hayvanların yiğidi olduğu için servere (ulu, yüce) benzer’²²

Sarıkeçililerde tespit etmiş olduğumuz bazı atasözlerinde de halk inanışlarının izleri görülmektedir. Bunlar arasında “Ak koyunun olduğu yerde yokluk olmaz”, “Cana geleceğine mala gelsin”, “Sahipsiz davardan kurban olmaz”, “Nohutun iyisi kalburun üstünde kalır, yörüğün iyisi de taşın başında kalır”, “Alçak yerde yatma sel alır, yüksek

²⁰ (H.Yagal, Görüşme, 16 Eylül 2012).

²¹ (A.Budak, Görüşme, 22 Aralık 2012).

²² (Selçuk, Sakatoğlu, Son Göçerler Sarıkeçililer, Atlas Dergisi, Şubat 1999, sayı: 71),

yerde yatma yel alır” , “Yaz deyip yazılma, güz deyip de büzülme”, “Alın yazısı değişmez”, “ Allah çam isteyene çam, mum isteyene mum verir.”, “ Allah dağına göre kar verir.”, “Alma mazlumun ahını çıkar aheste aheste”, “ Aman diyene kılıç kalkmaz”, “Ana gibi yar olmaz, Bağdat gibi diyar olmaz”, “Ana kızına taht kurmuş, baht kuramamış”,” Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al”, “Arabanın ön tekerleği nereden geçerse, arka tekerleği de oradan geçer.”, “Arife günü yalan söyliyenin bayram günü yüzü kara çıkar”, “Aslan yatağından belli olur”, “ At binenin, kılıç kuşananın”, “ At ölür meydan kalır, yiğit ölür şan kalır”, “Ayağını yorganına göre uzat”, “Aza kanaat edemeyen çoğu hiç bulamaz”,” Bağa bak üzüm olsun, yemeye yüzün olsun”, “ Baş nereye giderse ayakta oraya gider”, “ Bir adamın adı çıkacağına canı çıksın”,” Bir koyundan iki post çıkmaz”, Biri yer biri bakar kıyamet ondan kopar”,”Cuma günü göç olmaz, ertesi günü hiç olmaz”, “ Çanağa ne doğrarsan kaşığında o çıkar”, “ Çobansız koyunu kurt kapar”, “Gelin ata binmiş, gör kimin kapısında inmiş”,” Mirası düşmeyen ölüye ağlama, üstüne düşmeyen lafı söyleme”, “Nerede dirlik orada birlik”, Ocağa su dökersen işine şeytan karışır”,” Yazın gölge hoş, kışın çuval boş”,” Yörügün oturacağı yer bayırla sırt, yiyeceği yoğurtla süt”, “Zemherinin kışından korkma, nisanın beşinden kork.”

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada “Torosların özgür çocukları” olarak nitelendirilen ve konar-göçer kültürün son temsilcisi olan Sarıkeçililerin halk inanışlarını tespit etmeye çalıştık. Türk topluluklarından olan Sarıkeçililer’in uzun yıllar önce Orta Asya’nın bozkırlarından Anadolu’ya geldikleri bilinmektedir. Sarıkeçililer yazları Torosların yüksek yaylalarını, kışları da Akdeniz sahil şeridine yakın yerleri yurt tutmaktadırlar. Sarıkeçililer eski gelenek ve göreneklerini; develerle göçten, kara çadıra varıncaya kadar yaşatmaktadırlar.

Yörüklerin insanı, doğayı ve yaşamı savunmayı inanç biçimi olarak gelenekleştirmiş olduklarını belirten Pervin SAVRAN’a göre “Anadolu’nun tıkanmak üzere olan kültür damarlarına kan taşımaya devam etmek için hala bir umut var. Bu umudun düş olarak kalmayıp gerçeğe ulaşması, Yörük kültürünün yaşaması için ne gerekiyorsa yapılmalıdır”.⁷⁰ Çünkü konar-göçer kültürün yaşaması için kameralarla ya da fotoğraflarla kayıt altına alınması yeterli olmadığı, kültürün ancak kendi doğasında hayat bulup yaşayacağı bilinmelidir. Yaylaların özgür çocukları olarak bilinen Sarıkeçililer, bu kültürün son temsilcileridir; ancak son son diyerek bitişine neden olmamak da gerekmektedir. Onların sorunlarına onlarsız bir çözüm aramak doğru bir yaklaşım olmasa gerektir. Anadolu’da konar-göçerliğin son temsilcisi olan Sarıkeçililer modernite ve küreselleşmenin olumsuz etkilerinden uzak, bir kültür hazinesi olarak geleneklerine sahip çıkmaktadırlar.

Sarıkeçililer Anadolu ve Balkanlarda yaşayan Türk topluluklarında olduğu gibi, birtakım halk inançlarıyla iç içe yaşamaktadır. Bu inançlardan bir kısmı hala canlılığını korurken, bir kısmı zaman içinde kaybolmuştur. Özellikle Eski Türklerin İnançlarında yer alan “dağ kültürü” ne Sarıkeçililerde rastlamaktayız. Sarıkeçililerde dağların yüksek zirveleri vazgeçilmez bir tutku olarak algılanmaktadır. Yapılan görüşmelerde kışlağa yapılacak göç, Sarıkeçili Yörüklerde bir heyecan ve sevinç oluşturmazken, kışlakta geçen süre içinde yaylaya yapacakları göçü dört gözle beklemeleri, göç için günler öncesinden hazırlık yapmaları, kadınların ve kızların en güzel elbiselerini giymeleri, göç katarını çeken en öndeki devenin süslenmesi bir heyecan oluşturmaktadır. Bütün bunların yanında yüksek dağların yaylalarında daha nice gizemlerin Sarıkeçililerin iç dünyalarında var olduğu düşünülebilir. Kış bitiminde kendini yenileyen doğa ile bütünleşmeyi arzulayan Sarıkeçililer, yaylada olmanın kendilerini daha mutlu ve huzurlu hissettiğini anlatmışlardır. Sarıkeçililerde keçinin etrafında şekillenen iktisadi ve sosyal hayat ile göçerken kadim geleneksel uygulamalardan vazgeçmemeleri, atalarına ne kadar bağlı olduklarını gözler önüne sermektedir.

Yörüklerde İslamiyet öncesi dönemdeki geleneksel Türk dininin ve kültürünün izlerini hayvancılıktan kara çadıra, doğumdan evlenmeye ve ölüme kadar görmek mümkündür. Ancak geleneksel Türk inanç sistemi içerisindeki bu motiflerin, eski şekliyle varlığını tam olarak devam ettirdiğini söylemek zordur; çünkü eski halk inançlarının bir kısmı, İslam dini benimsendikten sonra dini bir kılıfa bürünerek varlığını sürdürmüş, bir bölümü de eskiden olduğu gibi aynen yaşamaya devam etmiştir. Özellikle ölüme ilgili halk inançlarının büyük bir kısmı doğrudan İslam dininin kaideleriyle ilgilidir. Bunlar arasında cenazenin yıkanması, namazının kılınması, ölünen kefenlenmesi, defin işlemi ve mezarının başında Fatıha ve Yasin surelerinin okunması gösterilebilir.

Bu çalışmada konar-göçer kültürü yaşatan Sarıkeçililerin kimliğini, sosyal ve iktisadi yaşamları ile birlikte gelişen halk inanışlarını belirlemeye çalıştık. Bu

⁷⁰ (P. Savran, Görüşme, 14 Eylül 2012).

çalışmanın da bu kültürün bir belgesi olmaktan da öte konar-göçer kültürün devamı için bir adım olacağını umuyoruz. Sarıkeçili Yörük kültürünün diğer disiplinlerin araştırmacıları için de bir hazine olduğunu belirtmekte yarar vardır. Onları araştırmanın, yaşamlarını belgelemenin yanında bu kültürün tanıtılması ve yaşatılması adına yeni adımların atılması ve projelerin hazırlanması gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili söylenen “Gelenek ve görenekler, bizi beşiğimizde karşılar, mezarımızda bırakır.” sözü, Türklerin gelenek ve göreneklerine ne kadar sadık bir millet olduğunu da göstermektedir. Bu araştırmanın sonunda diyebiliriz ki, Sarıkeçili Yörüklerde özellikle geçiş mensekleriyle yaşama imkanı bulan halk inançları, daha çocuk doğmadan önce başlar, evlenme ile devam eder ölüm olayı ile bitmez; zira öldükten sonra da süregider.

Sarıkeçililerde hayatın geçiş dönemlerinde görülen çeşitli halk inanışları etrafında dinsel, büyüsel nitelikte birçok adetler, gelenekler ve uygulamalar kümelenmiştir. Bu inanış ve pratikler geçmişten günümüze aktarılarak yaşatılmaktadır.

Sarıkeçililerde görülen halk inanışlarıyla Silifke ve çevresi yerleşik Yörüklerinin halk inanışları arasında benzerlikler bulunmaktadır. Burada belirtmelidir ki, Taşeli yöresi denilen Silifke ve çevresinde yaşayan yerleşik halkın büyük bir çoğunluğu da eskiden Sarıkeçililer gibi konar- göçer bir yaşam biçimine sahip olmuştur. Dolayısıyla ortak bir Yörük kültürünün izlerini taşımaları doğaldır. Ancak bütün bunların yanında sadece Sarıkeçililere özgü inanışlar da bulunmaktadır.

Göçer Sarıkeçililer ile yerleşik halk arasında bir etkileşim de görülmektedir. Bu etkileşimin daha çok yerleşiklerden konar-göçer Sarıkeçililere doğru olduğu gözlemlenmiştir. Tabi ki burada yerleşik hayatın daha hızlı değişim göstermesi Sarıkeçililer’i de etkilemektedir. Özellikle Sarıkeçililerde yük taşımacılığında devenin yerini traktörün, kamyonetin alması, hastalık durumunda yeni yeni doktora başvurulması, çocuklarını eskiye göre daha çok okutmak istemeleri, düğünlerini yerleşik halk gibi düğün salonlarında yapmak istemeleri özellikle gelinin ata binmesi günümüzde giderek kaybolması, teknolojik araç gereçlerin (cep telefonu, tv, güneş paneli vs.) kullanımının yaygınlaşması örnek gösterilebilir.

Sarıkeçililerde görülen halk inançlarında eski Türklerin inanç sistemlerinden izler bulmak mümkündür. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Göçün hayırlı geçmesi için kurban kesme.
- Düğün ve önemli olaylarda toy adı verilen toplu ziyafetin verilmesi.
- Genç kızların, gelin kinasından uğur amacıyla bir parça saklamaları.
- Seyirlik oyunlarında Arap kılığına girme (Kara Motifi).
- Geline hayırlı uğurlu olması için saçı saçılması.
- Gelinin başına saçı saçılması ve geline kurban kesilmesi
- Düğünde düğün evine bayrak dikilmesi
- Halk hekimliği ve halk baytarlığında binlerce yıllık konar-göçer kültürün bugün de yaşatılması.
- Uğur amacıyla, kutsal olarak nitelenen ağaçların ziyaret edilmesi, orada dua edilmesi, dilek dilenmesi ve bez bağlanması.
- Nazara inanma ve nazarın olumsuz etkisinden korunmak için alınan önlemler ve inanışlar.
- Evin bereketinin kaçmaması için alınan önlemler.
- Ateş, ocak ve külün kutsallığı.
- Yağmur duası, kurban, toplu yemek.
- Doğum adetlerinde kutlu kavramının yaşatılması.

- Ölüm adetlerinde gece ateş yakılması.
- Ölüm sonrası toplu yemek, (yuğ) töreni
- Cenaze ateşinin söndürülmemesi.
- Çocuklara yalnızca büyüklerin ad koyması.

Eski Türklerin inanç sistemlerindeki kültlerden izler taşımaktadır. Doğumun ağaca dayanılarak gerçekleşmesinde ve ulu ağaçlara çaput bağlamada ağaç kültürünü, göçer kültürde dağların yüksek yerlerine özlem duymalarında dağ kültürüne, sulak alanlara yakın yerlerde yurt tutmalarında ve nazardan korunmak için kurşun döküldükten sonra suyun serpilmesinde su kültürüne, ateşle ilgili inanışlarda ateş kültürüne, çocuğa büyüklerin isimlerinin verilmesinde ve göçer kültürlerinde gelenek ve göreneklerine geçmişten bugüne bağlı olmalarında atalar kültürünü ait olduğunu düşünebilir.

Tespit edilen halk inanışlarının tamamında Türklerin eski inanç sistemlerinin izleri görülmekte olduğunu söylemek doğru değildir. Sarıkeçililer geçmişten günümüze eski dini ve kültürel alışkanlıkları ile İslam inancının gereklerini örtüştürerek yaşatmışlardır. Özellikler ölümle ilgili inanış ve uygulamalarda İslam inancına bağlı kaldıkları görülmektedir. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi ve defin işleminde İslami kurallar uygulanmaktadır. Ölen kişinin mezarının ziyaret edilmesi hem İslam inancının bir gereği olarak hem de eski Türklerin atalarına duydukları saygının bir sonucu olarak (Atalar kültürü) düşünebilir. Ölüm olayının akabinde yas tutulmakta ve ölüden gelebilecek istenmeyen kötülüklerden korunmak ve ölünün ruhunun mezarda huzur içinde yatması için ölünün ruhuna Fatihalar, Yasinler, Mevritler okutulmaktadır. Ayrıca Anadolu'nun birçok yerinde olduğu gibi ölünün ardından 7., 40., 52. ve senelik yemekleri de verilmektedir.

Son tahlilde konar-göçer kültürün son temsilcisi olarak Sarıkeçililerin zengin bir kültüre sahip oldukları görülmüştür. Bu kültür içerisinde geçmişten günümüze Orta Asya göçebe toplumlarının hem dini hem de sosyal hayatının izlerini taşıdığı söylenebilir. Burada Sarıkeçililerin temel geçim kaynağı olan keçi besleyiciliği etrafında sosyo-kültürel bir yaşamın oluştuğu da görülmektedir. Eğer geçmişten bugüne yaşatılan gelenek ve göreneklerin gelecek kuşaklara aktarılmasının konar-göçer kültürün devam etmesine bağlı olduğu görülmektedir. Sarıkeçililerde görülen halk inanışlarının yaşaması adına Sarıkeçililerin doğanın içindeki doğal hayatlarının korunmasına ve desteklenmesine ihtiyaç olduğu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

- AKSOY, E.,2001. Aksoy, Erdal, “Yörük ve Türkmenlerin Sosyo-Kültürel Yapısı” (Kırıkkale Karakeçili Aşireti Örneği), Basılmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi S.B.E., Ankara,
- AKSOY, E., 2004. Günümüz Kırıkkale Karakeçili Yörüklerinin Aşiret Yapısı, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Güz, Sayı: 1.
- AKSOY, E., 2009. “The Identity Of Women In The Sub-Culture Of Nomadic Yuruks” Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 22.ss:23-28.
- AKŞİN, S., 1990, Türkiye Tarihi I, Cem Yay., İst.520s.
- ALAGÖZ, C. Arif., 1993. “Türkiye’de Yaylacılık Araştırmaları”, A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, S:2, s.1-51, Ankara
- ALKAN, A., 1991. “Toroslarda Yayla Yerleşmeleri”, Kültür Bakanlığı, Halk Kültürünü Araştırma Dairesi Başkanlığı, Türk Halk Mimarisi Sempozyum Bildirileri, 5-7 Mart 1990, s.1-15, Konya.
- ALPTEKİN, M, 2007. “Silifke’de Eski Türk İnançlarının İzleri”, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- ANA BRİTANNİCA (Genel Kültür Ansiklopedisi), 1994. Haz. Hürriyet,1994: 32/ 253) İstanbul, Ana Yay.438s.
- ARTUN, E., 2005. Türk halkbilimi, Kitabevi Yayınları, İstanbul,487s.
- ATALAY, B., 1985. Divan-ü Lügati’t-Türk Tercümesi, C.II, Kabalcı Yay. Ankara, 725s.
- AYDIN, E., 2011. Nasıl Müslüman Olduk, Kırmızı yayınları, İstanbul, 384s.
- AYDIN, M., 1985. “Konya’daki Manevi Halk İnançlarının Dinler Tarihi Açısından Tahlili”, Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 1, Konya,
- AYDIN, M., 2009. Konya Merkezdeki Manevi Halk İnançları, Nüve Kültür Merkezi ve Literatürk Yayınları, Konya, 140s.
- AYDIN, M., 1986. “Türklerde Hızır İnanıcı”, S.Ü. İlahiyat Fakültesi Der., Konya,s. 2,
- AYDIN, M., 1994. “Şamanizm’in Eski Türk Dini Hayatı ile İlişkisi”, IX. Türk Tarih Kongresi Bildirileri, Ankara,SS.492-500.
- BAŞUĞUR, E., 1996. “İçel Yöresinde Yaşayan Sarıkeçililer Takvim ve Meteorolojisinden Bir Kesit”, I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları, (Sempozyum Bildirileri II.), TC. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.

- BATES, D.G., 1971. “Güneydoğu Anadolu’da Göçebe Yörük Yerleşmeleri Üzerine Bir Çalışma”, Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü, s. 245-292, İstanbul.
- BAZIN, M., 1994. “Orta Toros Yörüklerinden Sarıkeçili Aşireti”, Çev. KARA, H., A.Ü. Türkiye Coğrafyası Dergisi, s:3, S.323–350, Ankara.
- BORATAV, P. Nail, 1982. Folklor ve Edebiyat I-II, AdamYayınları, İstanbul.224s.
- BORATAV, P.Nail, 1984. 100 Soruda Türk folkloru, Gerçek Yayınevi, İstanbul.334s.
- BULDUK, Ü., 1998. “İdari Ve Sosyal Açından Karakeçili Aşiretleri ve Yerleşmeleri”, A.Ü. DTCF Tarih Araştırmaları Dergisi, 30 (Ayrı Basım),
- BÜYÜKCAN S. Şeyda., 2012. “Göçebelik, Konar-Göçerlik Meselesi ve Coğrafi Bakımdan Konar-Göçerliğin Farklılaşması”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal Of Turkish World Studies, XII/1
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş., 2008. Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Pegem Yay., Ankara,346s.
- CANDAN, E., 2004. Türklerin Kültür Kökenleri, Sınırötesi Yay. İstanbul, 580s.
- COHEN, A., (1999), Topluluğun Simgesel Kuruluşu. Çev: KÜÇÜK,M. , Dost Kitabevi, Ankara,143s.
- ÇETİNTÜRK, S.,1943. “Osmanlı İmparatorluğunda Yörük Sınıfı Ve Hukuki Statüleri”, DTCFD, XX/II, Ankara.
- ÇOBANOĞLU, Ö., 2003. Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları, Akçağ Yayınları, Ankara, 288s.
- ÇORUHLU, Y., (2002). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınevi, İstanbul,256s.
- DENKER, B., 1960. “Güneydoğu Toroslarda Göçebelik (Dr. Wolf-Dieter Hütteroth’a Göre)”, Türk Coğrafya Dergisi Dergisi, Yıl: XVI, Sayı: 20, İstanbul
- DEVECİ, E., 2003. Yörük Kızı, Sesimiz Ofset, Silifke, 169s.
- DİVİTÇİOĞLU, S., 2000. Oğuz’dan Selçuklu’ya, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 158s.
- DİVİTÇİOĞLU, S., 2000. Osmanlı Beyliğinin Kuruluşu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,165s.
- DULKADİR,H.,1993.”Toros Sarıkeçililerinde Göçer Hayat ve Bu Hayatın Etrafında Teşekkül Eden Folklor”, Halk Edebiyatı ve Etnoğrafya, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri.
- DULKADİR, H., 1997. Sarıkeçililer, Çağlar Ofset, Mersin, 186s.

- DURMUŞ, İ., 2005. “Eski Türklerde Askeri Kültür”, Silahlı Kuvvetler Dergisi, Temmuz 2005, S:385, S.5-2
- DOĞAN, A, v.d. 2010. Toroslar’da Yörükler Erdemli ve Silifke Çevresi, Berikan Yayınevi, Ankara, 335s.
- ECER, A. Vehbi, 1991. “Türklerin Müslüman Olmalarında Eski Dinî İnanışların Rolü”, Milli Kültür Dergisi, Nisan, Sayı 83, ss.42-44
- ELİADE, M., 1999. Şamanizm, Çev.: İsmet Birkan, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara,560s.
- ELİADE, M., 2009. Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi, Cilt III, Kabalcı Yay., İstanbul, 328s.
- ELİADE, M., 1997. Dinler Tarihi Sözlüğü, Çev., TOPAÇOĞLU, F., İnsan yay., Ankara,368s.
- ERDEN, A., 1994. “Günümüz Toros Yörüklerinden İzlenimler ”, I. Akdeniz Yöresi Türk Toplulukları Sosyo- Kültürel Yapısı (Yörükler) Sempozyumu Bildirileri, Antalya 25-26 Nisan, s.140
- EROĞLU, A. Hikmet, 2006. Türk Halk İnançlarına Giriş, Aziz Andaç Yayınları, Ankara,
- ERGİN, M., 2001. Orhun Abideleri, Boğaziçi Yay., İstanbul,191s.
- ERÖZ, M., 1977. Türkiye’de Alevilik v Bektaşilik, Otağ Matbaacılık, İstanbul,439s.
- ERÖZ, M., 1991. Yörükler, Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı Yay., İstanbul, 330s.
- ERÖZ, M., 1992, Eski Türk Dini (Gök Tanrı İnancı) ve Alevilik Bektaşilik, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İst.
- EYÜBOĞLU, İ., Zeki, 2007. Anadolu İnançları, Derin Yay., İst.240s.
- GÖKBİLGİN, M. Tayip, 1957. Rumeli’de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan, İ.Ü. Ed. Fak. Yayını, İstanbul, 342s.
- GÜNDÜZ, T., 1997. Anadolu’da Türkmen Aşiretleri Boz-Ulus Türkmenleri, Ankara, 224s.
- ESİN, E., 2004. Orta Asya’dan Osmanlıya Türk Sanatında İkonografik Motifler, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 457s.
- GELEKÇİ, C., 2004. Türkiyat Araştırmaları Yılı: L, Sayı: 1, Güz s.11 Türk Kültüründe Oğuz-Türkmen-Yörük Kavramları, Ankara.

- GENÇ, R., 1987. Karahanlı Devlet Teşkilatı (XI Yüzyıl), (Türk Hakimiyet Anlayışı Ve Karahanlılar), Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 372s.
- GENÇ, R., 1999. Türk İnanışları İle Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 100s.
- GÖKALP, Z., 2007. Türk Medeniyet Tarihi, Elips Kitap Yayınları, Ankara,332s.
- GÜNDÜZ, Ş., 1998. Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınları, Ankara, ss.468.
- GÜNDÜZ, T., 1997. Anadolu’da Türkmen Aşiretleri Boz-ulus Türkmenleri 1540–1640.
- GÜNGÖR, E., 1988. Tarihte Türkler, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 455s.
- GÜNGÖR, H., 2002. Eski Türklerde Din ve Düşünce, Türkler, C.3, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- GÜNGÖR, K., 1941. "Cenubi Anadolu Yörüklerinin Etno-Antropolojik Tetkiki", Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Ve Etnoloji Enstitüsü Neşriyatı, Ankara,
- HALAÇOĞLU, Y., 2006. XVIII. Yüzyılda XVIII. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğunun İskan Siyaseti ve Aşiretlerin Yerleştirilmesi, TTK Yay., Ankara,179s.
- HALDUN, İ., 2004. Mukaddime, I-LL cilt, Çev. ULUDAĞ, S.,3. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul,1221s.
- HEYET, C., 1996. “Türklerin Tarihinde Renklerin Yeri”. Nevruz ve Renkler. Haz. Sadık Tural ve Elmas Kılıç. Ankara: TDK Yay. 55-61.
- İNAN, A., 2000. Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,229s.
- İNAN, A., 1976. Eski Türk Dini Tarihi, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul,280s.
- İNAN, A.,1987. Makaleler ve İncelemeler, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,712s.
- İNAN, A., 1964. “Yasa, Töre-Türe ve Şeriat”, Türk Kültürü Araştırmaları. 1/1. Ankara
- İNAN, A., 1972. Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 229s.
- İNAN, A., 1995. Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 229s.
- İNALCIK, H., 1993. Osmanlı İmparatorluğu: Toplum ve Ekonomi Üzerinde Arşiv Çalışmaları Ve İncelemeler, Eren Yayıncılık, İstanbul,466s.
- İNALCIK, H., 1996. “The Yürüks: Their Origins, Expansion And Economic Role”, Oriental Carpet And Textile Studies, London.

- İNALCIK, H., 2011. Kuruluş ve İmparatorluk Sürecinde Osmanlı, Devlet, Kanun, Diploması, Timaş yayınları, İstanbul,304s.
- JOHANSEN, U., 2005. 50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı, çev. POYRAZ, M., T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Anakra,165s.
- KADİRZADE, K. İbrahimoglu, 2005. Adetler İnançlar ve Türklerin Soy Kütüğü Meselesi, Akt. DOĞAN, A.,Akçağ yay.,Ankara, 144s.
- KAFESOĞLU, İ., 1989. Türk Mili Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.
- KAFESOĞLU, İ., 1980, Kutad-Gu Bilig Ve Kültür Tarihimizdeki Yeri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul,
- KAFESOĞLU, İbrahim,(1996). Türk Milli Kültürü, Boğaziçi yayınları, 14. Baskı.
- KAFESOĞLU, İ., 1976. Asya Türk Devletleri Türk Dünyası El Kitabı, Ankara,
- KAFESOĞLU, İ., "Türkmen Adı, Manası Ve Mahiyeti", Jean Den Armağanından Ayrı Basım, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1958.
- KAFESOĞLU, İ., 1980. Eski Türk Dini, Kültür Bak. Yay., Ankara,67s.
- KALAFAT, Y., 2001. Türk Dünyası Halk İnançları, Türk Ocakları Trabzon Şubesi Yayınları:12,Trabzon.
- KALAFAT, Y., 2000. Türk Dünyası Karşılaştırmalı Türkmen Halk İnançları, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi, Ankara.
- KALAFAT, Y., 1990. Doğu Anadolu’da Eski Türk İncınının İzleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara
- KALAFAT, Y., 2004, Altaylardan Anadolu’ya Kamizm, Şamanizm, Yeditepe Yay. İstanbul.
- KALAFAT , Y., 1994. Makedonya Türkleri Arasında Yaşayan Halk İnançları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- KALAFAT, Y., 2011. Türk Kültürlü Halklarda Ölüm, Berikan Yay., Ankara,266s.
- KALAFAT, Y., 2006. Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ebabil Yay. Ankara,312s.
- KARASAR, N., 1982. Bilimsel Araştırma Yöntemi, Ankara,292s.
- KARAOĞLAN, H., 2003. “Pazarcık Yöresi Alevilerinde Ölüm ve Ölü İle İlgili Uygulamalar”, KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi 2, Kahramanmaraş,

- KAŞGARLI M., 1192. Divan-ı Lügatüt Türk, Çev.: Atalay, B., III. TDK. Ankara.
- KAYALI, N.,2010. Mersin Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri, Mersin Üni., Sosyal Bilimler Ens.,Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin.
- KILINÇ, N., 2010. “Antalya Yöresi Yörük Fıkraları Üzerine Bir Araştırma”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta
- KİRMAN, M. Ali, 2004. Din Sosyolojisi Terimler Sözlüğü, Rağbet Yay.,İst.272s.
- KÖPRÜLÜ, F., 1959. Osmanlı Devletinin Kuruluşu, Türk Tarih Kurumu, Ankara,
- KÖPRÜLÜ, F., 1981. Türk Edebiyat Tarihi, Ötüken Yayınları, İstanbul
- KUTLU, M. Muhtar, 1992. “Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği, Anadolu Göçer Kültürü”, Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 164 Seminer, Kongre Bildirileri Dizisi:34 Ferya Matbaası, Ankara.
- MARDİN, Ş., 1969. Din ve İdeoloji, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara,182s.
- NURMEMMEDOĞLU, A, 1999. “Kayının Oğullarından Karakeçililer” Türk Kültüründe Karakeçililer, Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri, 3 Haziran 1999, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- OCAK, A.Yaşar, 1983. Bektaşî Menakıplarında İslâm Öncesi İnanç Motifleri, Enderun Kitabevi, İstanbul,262s.
- OĞUZ, Z., 2004. Yaylaların Özgür Çocukları Yörükler , Fidan Ofset, Konya,120.
- ORKUN, H. Namık, 1946. Türk Tarihi, Akba Yayınları, Ankara,197s.
- ÖGEL, B., 1978. Türk Kültür Tarihine Giriş I Türk Kültür Tarihine Giriş I, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara
- ÖGEL, B.,(1991). Türk Kültür Tarihine Giriş, C. VI. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 440s.
- ÖGEL, B., 1995. Türk Mitolojisi C.II, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul.610s.
- ÖGEL, B., 2003. Türk Mitolojisi C.I, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.644s.
- ÖGEL, B., 1971. Türk Mitolojisi I. Cilt (Kaynakları ve Açıklamaları İle Destanlar), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara,
- ÖGEL, B., 2001. Türk Kültürünün Gelişme Çağları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul,788s.

- ÖNGÖR, S., 1964. “Ortadoğu Ülkelerinde Göçebe Hayatın Bugünkü Şartları ve Göçebe Nüfusun Sedantarizasyonu”, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi, Cilt: IX, Ankara
- ÖRNEK, S. Veyis, 1998. İlkelerde Din, Büyü, Sanat, Efsane, Gerçek Yayınları, İstanbul,229s.
- ÖRNEK, S. Veyis, 1995. Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,264s.
- ÖRNEK, S. Veyis, 1971. Anadolu Folklorunda Ölüm, AÜ. DTCF. Yay.
- ÖRNEK, S. Veyis, 1977.”Geçiş Dönemleri”, Türk Halk Bilimi, Ankara, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- PEKİN, E., 1975. Sanat Dünyamız, Yıl 2.Sayı 5,Yapı Kredi Yay.,SS.14,17.
- RAGİBOVA, İ., 2008. Kırgızistan’da Yaşayan Ahıska Türklerinin Folkloru, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili Ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Konya
- ROUX, J.Paul., 1999. Altay Türklerinde Ölüm, çev. KAZANCIGİL, A., Kabalcı Kitabevi, İstanbul.352s.
- ROUX, J.Paul., 1998. Türklerin ve Moğolların Eski Dini, çev. KAZANCIGİL, A., İşaret Yayınları, Ankara, 303s.
- SAMANCI, Z. Asiye, 2008. “Konya/Beyşehir İlçesindeki Manevi Halk İnançlarına Dinler Tarihi ve Din Fenomenolojisi Açısından Bir Yaklaşım”, Selçuk Üni.,Sosyal Bilimler Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya .
- SARIKÇIOĞLU, E., 2008. Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi, Fakülte Kitabevi, Isparta,459s.
- SELÇUK, A., 2004. Tahtacılar (Mersin Tahtacıları Üzerine Bir Araştırma), Yeditepe Yay., İstanbul,379s.
- SOMUNCU, M. 2005. Aladağlar: Yaylacılık ve Dağ Göçbeciliği Konusunda Bir Araştırma, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 300s.
- SOYLU, S., 1993. Oğuzlar ve Türkmenler, İK.II/25
- SÜMER, F., 1994. “Yörükler”, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul,510s.
- SÜMER, F., 1999. Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınevi, İstanbul,
- SÜMER, F., 1992. Oğuzlar (Türkmenler), Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 211s.

- SÜMER, F., 1952. “XVI. Asır’da Anadolu, Suriye, ve Irak’ta Yaşayan Türk Aşiretlerine Umumi Bir Bakış”, İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası.
- ŞAHİN, İ.,1999. “Göçebeler”, Osmanlı, IV, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara,
- ŞAHİN, İ., 1982. “Osmanlı İmparatorluğunda Konar-Göçer Aşiretlerin Hukuki Nizamları”, Türk Kültürü Türk Kültürü, XX/227.
- ŞAHİN, İ., 2006. Osmanlı Döneminde Konar Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler, Eren Yay., İstanbul,310s.
- ŞAHİN, İ.,2010. “Göçebeler ve Küreselleşme: Merkezî Asya Göçebeleri Örneği”,International Journal of Central Asian Studies Volume 14, ss.201,211.
- ŞAPOLYO, E. Behnan, 1964. Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi, Elif Kitabevi, İstanbul,555s.
- ŞERAFETTİN, T., 1994. Türk Kültür Tarihi, Bilgi Yayınları, Ankara,358s
- TANYU, H., 1968. Türklerde Taşla İlgili İnançlar, A.Ü. Yayınları, Ankara, 240s.
- TEZCAN, M., 1996. Kültürel Antropoloji, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,226s.
- TUFAN, G., 1997. Türkmen Adına Dair Bazı Fikirler, G.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi
- TURAN, O., 1993. Selçuklular ve İslamiyet, Boğaziçi Yay., İstanbul,206s.
- TUNÇDİLEK, N., 1964. “Türkiye’de Yaylalar Ve Yaylacılık”, İ.Ü. Coğ. Ens. Derg. C:7, S:14, S.15-28, İstanbul.
- TUNÇDİLEK, N., 1967. Türkiye İskan Coğrafyası-Köy Altı İskan Şekilleri, İ.Ü. Coğ. Ens. Yay., İstanbul,167s.
- TÜMER G., KÜÇÜK, A., 1988, Dinler Tarihi, Ankara, Ocak Yayınevi, İst.,504s.
- TÜMER G., KÜÇÜK, A., 1998. Türk Din Tarihi, Laçın Yay., Kayseri,538s.
- TÜRKDOĞAN, O.,2002. Türk Ailesinin Genel Yapısı, Çamlıca Yayınları, İstanbul,790s.
- URAZ, M.,1992. Türk Mitolojisi, Mitologya Yayınları, İstanbul, 244s.
- ÜLKEN, H.Ziya, 1971. “Anadolu Örf Ve Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri”, Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi, XVII, Ankara.
- VATAN , Ö., 2004. “Kızılbaşlık Ve Türkmenler” Hacı Bektaşî Veli Dergisi , Sayı 32.

YALGIN (YALMAN), A.Rıza., 1993. Cenupta Türkmen Oymakları I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,309s.

YALGIN (YALMAN), A.Rıza., 1993. Cenupta Türkmen Oymakları II, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara,555s.

YILDIRIM, D. 1998. Türk Bitiği, Akçağ Yay., Ank.s.352.

YILMAZ, E., 1998. “Göçebe Hayvancılığa Dayalı Yaylacılık”, Doğu Akdeniz Ormanlık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 4.

YÜKSEL K.,2009. “Antalya Yöresi Yörüklerinde Av”, Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, Yıl 1,Sayı 1.

YÜZBAŞIOĞLU, E.,2003. Mehmed’im Atar Emmisi Gapar, Yüksel Ofset,Mersin,61s.

ŞAHİN, İ., “The Oghuz Turks Of Anatolia” ,ss.227-252,
<http://edergi.manas.edu.kg/index.php/jtcs/article/viewFile/1007/650>

<Http://www.Haberyoruk.Com/Yoruk/Pervin-Coban-Savrandan-Ozelestiri/>

TÜRK DİL KURUMU, <http://tdkterim.gov.tr/bts>

GÜLNAR POYRAZ GAZETESİ,1986. yıl1, sayı 28, ve 17 Kasım,s.7.

Kaynak Kişiler

- 1) İsmail BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 2) Rukiye BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 3) Bayram BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 4) Musa BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 5) A.İhsan BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 6) Yüksel BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 7) Sultan BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 8) Ali BACAK, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 9) Mustafa ÖKSÜZOĞLU. Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 10) Ramazan GÖBÜT, Görüşme, 12 Şubat 2011, Tisan Sahili, Silifke.
- 11) Bekir GÖK, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 12) Bekir GÖK’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 13) Celal GÖK, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 14) Neslihan GÖK, BULUT, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 15) Semra GÖK, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 16) Mustafa BULUT, Görüşme, 11 Şubat 2011, Kızkalesi Sahili, Erdemli.
- 17) Necati GÖK, Görüşme, 11 Şubat 201, Narlıkuyu Sahili, Silifke.
- 18) Necati GÖK’ün eşi, Görüşme, 11 Şubat 2011, Narlıkuyu Sahili, Silifke.
- 19) Mehmet GÖK, Görüşme, 11 Şubat 2011, Narlıkuyu Sahili, Silifke.

- 20) Hüseyin GÖK, Görüşme, 11 Şubat 2011, Yeşilovacık Sahili, Silifke.
- 21) Pervin Çoban SAVRAN, Görüşme, 14-15 Eylül 2012, Çumra, Konya.
- 22) Kadir KEÇEBAŞ, Görüşme, 14 Eylül 2012, Çumra, Konya.
- 23) Murat LEYLEK, Görüşme, 14 Eylül 2012, Çumra, Konya.
- 24) Ömer YAGAL, Görüşme, 15 Eylül 2012, Merkez, Konya.
- 25) Hanife YAGAL, Görüşme, 15 Eylül 2012, Merkez, Konya.
- 26) İbrahim KARADAYI, Görüşme, 14 Eylül 2012, Çumra, Konya.
- 27) Bekir YAKAL, Görüşme, 14 Eylül 2012, Çumra, Konya.
- 28) Ahmet BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.
- 29) Ayşe BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.
- 30) Mehmet BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.
- 31) Hanife BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.
- 32) Sultan BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.
- 33) Meryem BUDAK, Görüşme, 22 Aralık 2012, Ortaören köyü, Silifke.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı – Soyadı : İlbey DÖLEK
Doğum Yeri ve Tarihi : Silifke- 18.01.1982

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi,
Felsefe Grubu Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi :K.Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana
Bilim Dalı
Doktora Öğrenimi :-
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce ve Almanca
Bilimsel Faaliyetleri :
Kutsal Bir Zaman Dilimi Olarak Noel Rittüelinin
Kutlanma Gelenekleri “Alman Luteryanlar
Örneği” (Yayınlanacak makale)

İş Deneyimi

Stajlar : (2011 Eylül-2012 Ağustos) Erasmus Değişim
Öğrencisi, Georg Agust Üni. Teoloji Fak.,
Göttingen-Almanya

Projeler

*Lise Öğrencilerinin Maraş Otu Kullanma
Sıklığının Araştırılması “K.Maraş Örneği”
*Çerkezlerde Zekes Toplantılarının Evliliğe
Etkisinin Araştırılması “K.Maraş Örneği”
*Semt Pazarlarında El Arabasıyla Çalışan
Çocukların Sosyolojik Analizi“K.Maraş Örneği”
* Comenius Projesiyle Yurt Dışına Giden
Öğrenci ve Öğretmenlerin Yurda Döndüklerinde
Yaşadıkları Sosyo-Kültürel Değişiklikler
“K.Maraş Örneği”

Çalıştığı Kurumlar

:
*Rehber Öğretmen, Ankara Dershanesi 2003-
2004 (Ankara)
*Davranış Bilimleri Öğretim Elemanı, KKK.
Ast.Sb. Meslek Yüksek Okulu 2005-2006
(Balıkesir)
*Felsefe Grubu Öğretmeni, Milli Eğitim
Bakanlığı, (2004-Devam ediyor)

İletişim

E-Posta Adresi : ilbey99@yahoo.com
Tel. : 507 2331443
Tarih : Ocak,2013

EK-1

SARIKEÇİLİ SÖZLÜĞÜ

-A-

Acar: Yeni olan şey.

Ağı: Zehir

An: Tarlalarda sınır.

Ala Çuval: Yörüklerin eşyalarını saklamak ve taşımak için kullandığı yanışlı (motifli) tek göze dokuma çuval.

Alan : Açık, düz arazi, ovalık yer.

Alnını karışlamak: Haddini bildirmek.

Alaz: Alev.

Ar: Utanma

Arılık : Kurşun döken yada bakımcı kişiye verilen sembolik para.

Arbaz: Doğurmayan dişi hayvana denir.

Aşa (Eşe): Ayşe

Avar : Ekili yer, bahçe.

Avara: İşi gücü olmayan, boş gezen.

Avlak: Avlanılan yer

Asvap : Çeyiz eşyaları, düğün öncesi alınan eşyalar.

Aşşüyüz : Aşağı yüz.

Ayaz: Kuru soğuk.

Ayen : Amanın.

-B-

Bacı: Kız kardeş

Bayakı: Epey.

Belek: Kundak

Belik: 1) Saçın örülmüş hali, 2) Parça

Bıldır: Geçen yıl anlatılırken kullanılır.

Boran: Fırtınalı, karlı hava

Boşlamak: Bırakmak

Bozkır: Ağaçtan yoksun düz arazi

Beze : Hamurun top seklinde yuvarlak şekline getirilmiş hali.

Bicik : Göğüs.

Bidi : Deve yavrusu.

Bisi : Kedi.

Bişi : Yağda kızartılarak hazırlanmış bir çeşit ekmek.

Bocut : Su dökmeye yarayan bir çeşit kap.

Bol : Geniş.

Böcü : Böcek.

Böğrek : Böbrek.

-C,Ç-

Congalaz : Çocukları korkutmak için anlatılan hayalet.

Cülük : Cıvıv.

Çanak : Bir çeşit tabak.

Çebiç : Oğlağın büyüğü.

Çetik : Çekirge.

Çığırmaq : Yüksek sesle bağırmaq.
Çıngı: Kıvılcım
Çıkı : İçine eşya veya azık konulan bez.
Çıkla : Sadece
Çıtlık : Melengiç, tohumları mavileşince yenilen bir çeşit bitki.
Çilemek : Serpmek.
Çimmek : Banyo yapmak.
Çingil : Bakraç.
Çişten: Şımarık.
Çomak : Kulağı olmayan keçi.
Çomaç: Ekmekten yapılan dürüm. Peynir çomacı, Soğan çomacı gibi.
Çomça : Ağaçtan yapılan bir çeşit kepçe.
Çorak : Hayvanların suyuna atılan un ve tuzdan yapılan maddedir.
Çörtlen : Oluk, damlarda su akması için yapılan yer.
Çulfalık : Bir çeşit dokuma tezgâhı.
Çorak: Suyu az olan yer
Çul: Kıl yada yün ipliğinden dokuma türü, sergi.

-D-

Dalamak : Isırmak.
Dam : Ev.
Davar : Keçi sürüsü.
Damızlık: Tohumu yada dölü alınmak için beslenen için kullanılır.
Dene: (dane, tene) Tane
Defnetmek : Gömmek.
Deke(Teke) : Erkek keçilere verilen isim.
Devmek: Kaşımak.
Döl : Erkek çocuk.
Döş : Hayvanlarda göğüs bölgesi.
Döşsek : Yatak.
Don: Elbise, iç giysi
Dönek: Sözünden cayana denir.
Dürü: Kız ve oğlan evinin karşılıklı vermiş olduklara hediyeler.

-E-

Ellik : Ekin biçerken parmakları korumak ve daha fazla sap almak için kullanılan ağaçtan yapılmış alet.
Emişmek: Oğlak ve kuzunun süt emmesi.
Emlik: Kuzu.
Emmi : Amca.
Enderde : Orada, o yerde.
Essah : Gerçek, sahi.
Eyce : Çok, fazla.
Eyeği : Kaburga kemiği.
Ezinecek : Banyo yaparken içine sabun konulan ve keselenmeye yarayan bez.
Edik : Bir çeşit çizme.
Elleğem: Herhalde, belki de.
Ellik : Ekin biçerken parmakları korumak ve daha fazla sap almak için kullanılan ağaçtan yapılmış alet.

Emlik: Kuzu.
Emmi : Amca.
Enderde : Orada, o yerde.
Eyce : Çok, fazla.
Eyeği : Kaburga kemiği.
Ezinecek : Banyo yaparken içine sabun konulan ve keselenmeye yarayan bez.
Ecel: Ölüm
El: Yabancı
El alem: Herkes
Emmi: Amca
Erinmek: Bir işi yapmaya istek duymamak,çekinmek yada utanmak.
Eşik: Kapının altında bulunan boşluk.
Eyi: İyi manasında kullanılır.
Eyilik: İyilik.
Edik : Bir çeşit izme.

-F-

Fıştırmak : Herhangi bir şeyi atmak.
Fıyık: Islık.
Findirek : Kıl ipten yapılan bir çeşit sapan türü.
Fingirdemek : Gülmek.
Fistan : Kadınların giydiği uzun kumaş elbiseye verilen ad.
Felek: Talih, baht, kader

-G-

Galaklamak : Ayağı kayarak dşeyazmak.
Galan : Artık.
Gaşşık : Kaşık.
Gatıran : Ağaç türü.
Gayrı : Bundan sonra.
Gelik : Bir yerden gelmek.
Gelinaba : Amca karısı, büyük ana.
Gene : Yine
Gepirdeşmek : Gürültü ıkarmak.
Getmek : Gitmek.
Gevmek : iğnemek.
Gıptırtı : Heyecanlı olarak hareket etmek.
Gıynaşmak: Nazlanmak.
Gızınmak : Isınmak.
Girge: Girişken.
Go: Koy, bırak.
Goca : Yaşlı erkek.
Gomar : Kertenkele türünde bir çeşit hayvan.
Golan (Kolan): Atın semerini yada eğerini bağlamak için kullanılan yassı kemer, kıldan dokunmuş ip.
Gora : Anahtar, kilit.
Goyak : Çukur, eğimli yer.
Ggmaviş : Baykuş.
Glk : At.

Gön : Deri.
Görpe : Koyun ve keçi yavrusu.
Göynek : Atlet.
Gunnacı: Yavrulayacak hayvan için kullanılır.
Guz : Güneş görmeyen (kuytu) yer.
Güdük : Kısa olan.
Gürpede: Aniden ortaya çıkma.
Gedik: Delikli yer için kullanılır, Gedik dağı gibi.
Gerneşmek: Sabah uyanınca yada yorulunca dinlenmek için iki koluna yana açıp, rahatlamak.
Görükmek: Gözükmek
Gölük: At
Güzlek: Güzün yaşanılan, yurt tutulan yer.
Göçme: Kaşığın büyüğüdür. Kepçe yada çomça şeklinde de kullanılır.
Gözel: Güzel
Göynek: Genelde ketenden yapılan ve gömleğin altına giyilen iç çamaşırı, atlet.

-H-

Habire: Sürekli manasında kullanılır.
Hamaylı: Nazardan koruyucu muska.
Harar : Büyük çuval.
Herkiş : Herkes.
Heye : Evet.
Heybe: Kıl yada yünden dokunan iki gözlü dokuma.
Hendere: Ora, Oraya.
Hindi : Şimdi.
Horda : Orda
Hepisin: Hepsi, tamamı
Hödük: Görgüsüz kimse
Hurç: Meşinden yapılmış büyük heybe
Hüyük (Höyük): Tarihi eser kalıntılarının bulunduğu yer, tepe.

-I,İ-

İcık, İcıcık: Az, azıcık.
İmişik: Ilık, ılımış.
İrak: Uzak
İrbık: El, yüz yıkamaya yarayan su kabı.
İstar : Bir çeşit dokuma tezgâhı.
İğlemek : Deriden yapılan su tuluğu ve benzeri eşyaların hazırlanması esnasındaki işlemlerden biridir.
İhi : Şu, bu.
İlan : Yılan.
İleş: Leş
İl: devlet, halk, aşiret
İskan: Yerleştirme, yerleşik bir hayata geçme.
İşi pişirmek: Gizlice anlaşmak
İt: Köpek

-K-

Katar: Göç kafilesi

Kancık : Kız, kadın.

Kel : Küçük yada iyi olmayan için kullanılır.

Kenger : Dikenli bir bitki.

Kepi : Çivi.

Kestel : Kıldan yapılmış ince ip.

Keş : Yağsız peynir.

Kevgi : Su kabağının meyvesinden yapılmış bir çeşit su kabı.

Keleş: Güzel, yakışıklı manasında kullanılır.

Kepenek: Çobanların üzerlerine giydiği, dikişsiz ve kolsuz keçeden yapılmış giysi.

Kır : Kulağı beyaz şekilde işaretli keçi.

Kırıklı: Kırk gününü doldurmamış yeni doğan çocuğa ve doğum yapmış kadına denir.

Kırklık : Hayvanların tüyünü kesmeye yarayan bir çeşit makas.

Kırılmak: Ölmek.

Kızılkabuk: Çam ağacının kırmızı renkli dış kabuğu.

Kikirdemek: Kadınların cilveli şekilde gülmesi.

Kile: Bir ölçü ya da ölçek birimi.

Kirve: Sünnet olan çocuğu tutan kişi için kullanılır.

Kirtmek : İlmik atmak.

Kovuk : Ağaç gövdelerindeki çürüme sonucu oluşmuş boşluklar.

Konalga: Göç sırasında dinlenme, mola.

Konmak: Oturmak, yerleşmek

Körpe: Küçük davar yavrusu, oğlak.

Kösülmek : Bir yere uzanmak.

Köş : Develeri durdurmak için söylenen kelime.

Köşsek : Deve yavrusu.

Kulplu : Büyük çuval.

Kuşluk vakti: Sabah ile öğen arası için kullanılır.

Kuskun : Deve havudunun kaymaması için kullanılan eşya.

Laab:Lakap

-M-

Maya: Bir şeyi (yoğurt) mayalamada kullanılan madde.

Meh: Al, tut, buyur al manasında kullanılır.

Mesire: Gezinti yapılan, dinlenen yer.

Mayhoş : Ekşi.

Mıskı: Cimri.

Mihir: Damadın geline vermiş olduğu eşya yada mal.

Murt: Mersin ağacı yada bitkisi.

-N-

Nattan : Ne yapan, Ne yapıyorsun?

Ney : Efendim.

Nire : Nereye?

Nazar: Bakış, Göz

Nörün: Ne iş görürsün?

-O,Ö-

Oba : Yabancı kimse.

Oklava : Senit üzerinde, hamur açmaya yarayan tahtadan yapılan silindirişeklindeki alete verilen ad.

Okuntu: Hem kız hem de oğlan tarafının daha çok giysi hediyesi ile yaptığı düğün davetiyesine denir.

Ossahat : O saat, o anda, hemen.

Osanmak: Usanmak, bıkmak.

Öğür : Kalanı, devamı.

Öndüğün: Geçen gün.

Ölgülü : Cenaze evi.

Örüm : Hayvanları akşam vakti otlatmaya götürme.

Öte : İleri.

Öteberi : Eşya.

Oyn: Uzaktaki kimseye seslenme şekli, hitabı.

-P-

Palaz : Keklik yavrusu, kıldan örülmüş bir çeşit çadır.

Pavlamak: Çakal uluması.

Pek : Sert olan şeyler.

Peşgır : Havlu.

Pervaz: Kenara çekilen tahataya denir.

Perçem: Kakül, saç tutamı

Pırtı: Evlenen gelin ile damadın yeni evlerine serilecek olan eşyalarına denir.

Piynar: Toroslar'da yetişen dikenli yaprakları olan bir bitki, Pırnal ağacı.

Puslu: Sisli, dumanlı hava

-S-

Sac : Üstünde ekmek pişirilen metal düzenek.

Sayacak : Sac ayağı, sacın yerden biraz yüksek durması için, altına konan ve saca ayak görevi yapan metal düzenek.

Savran: Deve katarını çeken kişiye verilen ad.

Sadır : Hayvan gübresi.

Seğitmek : Hızlı koşmak.

Seki : Yer.

Senit : Üzerinde hamurdan yufka açılan, dört ayaklı üzeri dikdörtgen biçiminde tahta.

Seyil : Sahil, kışlanan yer, kışlak.

Sıkma : Bazlamanın içine peynir, çökelek, patates gibi maddeler konulup sarılmasıyla yapılan yiyecek.

Sırt : Elbise, çamaşır.

Soyka : Kötü olan şey.

Süsmek : Hayvanların baş ve boynuzları ile saldırması.

Saka: Su taşıyan yada su dağıtan.

Sala: Ölen kişinin arkasından minareden okunan salavat, insanları cenazeye çağırın ses ya da ilan.

Savran: Çadır yada gölgelik için kullanılır.
Say: Zemini taş ve ya kayadan oluşan yer için say yada sayılı yer denilir.
Sehil: Deniz kıyısı, sahil.
Seki: Arazi yada ekilen yer
Seyran eylemek Seyretmek
Seyyah: Gezgin

-Ş-

Şavk: Işık
Şebit: Genellikle bütün Yörüklerde bazlama ile yufka arası bir büyüklüğü sahip ekmeğe denir.
Şer: Kötü, fena olan.
Şiş : Sac üzerinde ekmek pişirmeye yarayan tahtadan yapılmış alet.
Şora: Şurası

-T-

Tahra : Baltadan küçük, elle bir şey kesmeye yarayan demirden yapılmış alet.
Takeden : Ağaçkakan kuşu.
Tanımak : Bakmak.
Tenef : Çadır yanları.
Teynaka : İşte orada.
Tehlemek : Dikkatlice bakmak, gözlemek.
Tınsırmak : Hapşırmak.
Tırpada: Aniden, birden bire.
Tirmek : Ayakta tutmaya çalışmak.
Toklu : Erkek kuzu.
Tombada : Topluca, istemeden.
Tosgaba : Kaplumbağa.
Tuluk : Deriden yapılmış yayık eşyası.
Tüngüme: Hoplamak, sıçramak.
Teke (Deke) : Erkek keçi yada davar.
Tez: Çabucak, hızlı
Toy: Acemi, küçük, tecrübesiz
Tuluk: Suyun saklandığı deriden yapılan kab.
Takat: Güç, Kuvvet

-U,Ü-

Uçalga: Yüksekçe bir yer
Uşak : Çocuk.
Ufra : Hamurun üzerine ekilen un.
Üzerlik : Nazardan kurtulma için tütsü yapılan çiçekli bir bitki türü.
Üşenmek : Bir işi yapmada isteksiz davranma, tembellik etme.
Üleşmek: Paylaşmak

-Y-

Yakım: Deyiş.

Yakımcı: Kına gecesinde maniler okuyan sesiyle gelini ağlatan kişiye denir.

Yalak : Çukur.

Yalpalamak : Düşeyazmak, sendelemek.

Yanış: Motif anlamında kullanılır.

Yenileyin: Yeni yakın.

Yitirmek : Kaybetmek.

Yoo : Hayır

Yorak: Hayvanlardan elde edilen çeşitli şekillerde kullanılan deriye denir.

Yoyulmak: Bir gıda maddesinin çürümesi, bayatlaması, işe yaramaz hale gelmesi.

Yönet: Doğru.

Yöryönet: Dosdoğru, en iyi şekilde, mükemmel.

Yuka : İnce.

Yumuş: Herhangi bir şeyin yapılmasını istemek.

Yunaklık : Çamaşır yıkanılan yer.

Yar: 1) Uçurum, 2) Sevgili

Yas: Üzüntü, keder , matem

Yitmek: Ortadan kaybolmak

Yörümek: Yürümek

Yörün: Yürüyün hadi gidelim manasında kullanılır.

Yumak: 1) Yıkamak, temizlemek, 2) Sarılarak top şekline gelmiş ip yumağı.

Yummak: Eli, avucunu yada gözünü kapatmak.

Yular: Hayvanın boynuna bağlanan ip.

Yalın: Sade olan.

-Z-

Zaar : Acaba.

Zemheri: Kış.

Zerlemek: Ergenlik çağında sesin kalınlaşıp, değişmesi.

Zığarmak: Karşı gelmek.

Zibil: Çer çöp, döküntü, pislik.

Zorsunma: Söyleneni yapmada isteksiz olma.

Zülüf: Yüze, gözün üstüne dökülen bir tutam saç.

OĞUZ BOYLARI ⁷⁰

	Kaşgarlı Mahmud'a (1068-1072) göre	Raşit et-Din Fadlallah'a (1300- 1310) göre	Ali Yazıcıoğlu'na (XV asır) göre
1	Kınık	Kayı	Kayı
2	Kayıg	Bayat	Bayat
3	Bayundur	Alkaravlı	Alka-Evli
4	İwa, Yiwa	Kara-İvli	Kara-Evlu
5	Salgur	Yazır	Yazır
6	Afşar	Döger	Döger
7	Beg-Tili	Dodurga	Dodurga
8	Bügdüz	Yaparlı	Yaparlı
9	Bayat	Avşar	Avşar
10	Yazgır	Kızık	Kızık
11	Eymür	Beg-Dili	Beg-Dili
12	Kara-Bölük	Karkın	Karkın
13	Alka-Bölük	Bayındır	Bayındır
14	İgdir	Beçene	Biçene
15	Üregir-Yüregir	Çavuldur	Çavındır
16	Totrka	Çepni	Çepni
17	Ala-Yundlug	Salur	Salur
18	Töker	Eymür	Eymür
19	Becenek	Ala-Yuntili	Ala-Yundlu
20	Çuvaldır	Üregir	Üregir
21	Çepni	Yigdir	İgdir
22	Çarukluk	Bügdüz	Bügdüz
23	-	Yıva	Yıva
24	-	Kınık	Kınık

⁷⁰ Kaşgarlı burada konar-göçer Türkmen olan Halaç ve Karlık adlı 2 boyu, Oğuzlardan ayrılmış oldukları için sıralamaya dahil etmemiştir. ROUX, J.Paul,2011. Eski Türk Mitolojisi,çev.SAĞLAM, M.Yaşar, Bilge Su Yay., Ankara,149s. Ayrıntılı bilgi için bkz. SÜMER, Faruk,1992:Oğuzlar,İstanbul.

EK-3

SARIKEÇİLİLER DERNEĞİ YÖRÜK ÇALIŞTAYI SONUÇ BİLDİRGESİ (14-16 Eylül 2012 KONYA-ÇUMRA)

Aşağıda imzaları bulunan biz özel ve tüzel kişiler 14- 16 Eylül 2012 tarihlerinde Konya ili Çumra ilçesinde Sarıkeçililer Derneğinin düzenlediği çalıştayda “Yörüklüğün Dünü, Bugünü ve Yarını” konularını görüştük. Yaşayan bir kültür ve canlı ve seyyar müze olarak Yörük sosyal hayatının belgeseller ve kültür tespiti edici film ve video kayıtlarıyla korunamayacağını göz önüne alınarak, o kültürü arşivleme yerine yaşanan bir hayat tarzı olarak devam ettirebilmeleri daha gerçekçi olacağı konusunda fikir birliğine vardık. Kültür ve Turizm bakanlığı öncülüğünde, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman Bakanlığı ve diğer ilgili bakanlıkların da yardım ve destekleriyle aşağıda dile getireceğimiz önerilerimiz de göz önüne alınarak bir düzenleme yapılmasını saygı ile arz ederiz.

1- Yörük oba ve oymaklarının her birinden belirli bir sayıda çadıra göçerlik konusunda imtiyaz tanınmalıdır. (Sarıkeçili, Karaevli, Haytalar, Tekeli, Honamlı, Bozdoğan, Menemenci... vs.) Tanınmalıdır ki bu aşiret ve oymak isimleriyle beraber cisimleri de varlıklarını devam ettirebilsinler.

2- Her Coğrafi bölgedeki Yörükler yaz ve kış göç zamanlarında, yerli ve yabancı turizme katkı sağlamak amacı ile Tur Ekiplerine açık olmalı ve yaklaşık 3-5 konaklık mesafeye kadar yerli yabancı turistler onlarla birlikte olabilmelidir. Yörük çadırları ziyaretçilere ev sahipliği yapabilecekleri şekilde düzenlenmelidir.

3- Orman işletmeleri veya özel kişiler tarafından kapılan eski göç yolları işaret taşları gibi duran mezarlıklara bakılarak yeniden ulaşılmalıdır. Hayvan sürüleri asfalttan uzakta güvenli bir şekilde seyahat ettirilmelidir. Yörük hayvanını motorlu vasıtalarla taşıyarak ani iklim değişikliği sebebiyle kaybetmemelidir.

4 - Göçerlik zor bir hayattır. Buna rağmen bir Yörük ailesi bu kültür mirasımızı devam ettirmek istiyorsa devlet tarafından Turizm teşvik fonu gibi bir kaynaktan teşvik ve kredi imkânları verilmelidir. Ayrıca yayla ve kışlak yerlerinde yurtluklar tahsis edilmelidir. Ve bu yurtluklardan her ne ad altında olursa olsun kira alınmamalıdır.

5- Orman Bakanlığınca Karakeçinin orman düşmanı değil, orman dostu olduğu kabul edilmelidir. Zira karakeçi orman alanlarındaki “yangına duyarlı bölge” ilan edilen yerlere serbestçe girebilse, Orman altı örtü yangınlarına sebep olan küçük otları ve çalılırları yiyerek, yere dökülen yaprakları da ezerek yangın malzemesini ortadan kaldıran en doğal yangın engelleyicisidir. Bu durumun pilot bölge uygulamalarıyla kanıtlanmasında fayda vardır. Ayrıca 24 saat uyanık olan Yörüklere sınırlı bölgelerde Orman muhafaza sorumluluğu verilmelidir. Zira Yörük çadırının yakın çevresinde orman yangını olduğu görülmemiştir.

6- Yaşayan kültür varlığı olarak nesli tükenmekte olan canlılar nasıl korunmaya alınıyorlarsa, Yörüklerin bizzat kendileri korumaya alındığı gibi onların kendilerine özel keçî türleri ve develeri de korunmaya alınmalıdır.

7- Devlet Yörük kültürünü korumak için yukarıda saydığımız imtiyazları tanıdıktan sonra onlara da sorumluluklar vermelidir. Onların da otantik bir biçimde yaşamalarını zorunlu kılmalı, motorlu araçlarla göçe izin vermemeli ve kara çadırdan başka tür çadır kullanmalarına müsaade etmemelidir.

8- Keçinin sütünün anne sütü ile eş değer de olduğu bilinmektedir. ve maraş dondurması için vazgeçilmez ana madde olduğu bilinmeli, gübresinin de Muz üreticileri için pek lüzumlu bir gübre olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

9- Yapılan kayıtların ve çekilen arşiv görüntülerinin bin yıl sonrasına değil yüz yıl sonrasına bile bu kültürü aktarmaya yeterli olmayacağını düşünüyoruz. O tür arşiv malzemeleri kim bilir hangi tozlu raflarda kalmaya mahkûm olacaktır. Bu sebeple Yörük kültürünü canlı tutmanın yolunun onları desteklemek ve yukarıda sıraladığımız imtiyazları ve benzerlerini onlara sunmak olduğuna inanıyor Bu ve benzeri öneriler daha da çoğaltılabilir. Ama her şeyden önce Yörük kültürünü yaşatabilmek için onun keçi ve devesini de yaşatmak gerekir. “Canlı ve seyyar müze” olarak değerlendirdiğimiz Yörük kültürünün yarınlara aktarılmasını arz eder saygılar sunarız.

- Pervin ÇOBAN

Sarıkeçililer Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Başkanı

- Murat LEYLEK

Yalvaç Yörükleri Derneği Başkanı Isparta.

- Mustafa KUŞ

Dünya Yörük Türkmen Birliği Federasyonu Başkanı Serik Antalya

- Faik AKYILMAZ

Gaziantep Oğuz Boyları Federasyonu Başkanı

- Ali BOZ

Akdeniz Yörük Türkmen Derneği Başkanı Antalya.

- Bestami ERDEM

Dünya Yörük Türkmen Birliği Federasyonu Osmaniye Temsilcisi.

- Özkan HÜSEYİN

Batı Trakya Araştırma Merkezi Derneği Başkanı.

- Orhan AKCAN

Muğla Yörük Obaları Derneği Başkanı.

- Leyla Ünal ÇAM.

Ertuğrul Gazi Federasyonu Temsilcisi Eskişehir

- Ramazan KIZRAK

Fethiye Yörük Obaları Derneği Başkanı Muğla

- Muammer TOYGAR

Ertuğrul Gazi Federasyonu Başkanı.

- Şakir ALTINTAŞ

Oğuz Boyları Dernek Başkanı Afyon.

- Süleyman AVCI

Saçıkaralılar Derneği Başkanı, Konya